

PAVESE

AY VE ŞENLÎK ATEŞLERÎ

CESARE PAVESE

Ay ve Şenlik

Ateşleri

©

"La luna e i falo"

Bu çevirinin yayın hakları ADAM YAYINCILIK A.Ş.'nindlr.

Birinci Basım : Nisan 1984

CESARE PAVESE

Ay ve Şenlik Ateşleri

ROMAN

İngilizce'den çeviren :

Mehmet H. Doğan

CESARE PAVESE

9 Eylül 1908'de Torino yakınlarında, Santo Stefano Belbo köyünde doğdu. Ailesiyle birlikte yaz aylarını bu köydeki çiftliklerinde geçirdiği için bu köy ve çevresindeki kırlar, tepeler Cesare Pavese'nin ilk şiirlerine ve olgunluk döneminin en başarılı romanı olan Ay ve ŞenlikAteşlen"ne esin kaynağı oldu. Pavese, T orino Üniversitesi'nde edebiyat okudu. İngiliz ve Amerikan edebiyatıyla yakından ilgilendi. 1933 yılında kurulan Einaudi Yayınevi'nde görev aldı, anti-fasist çalısmaları yüzünden 1935'te tutuklandı, bir yıl hapis yattı. 1950 yılında yazarlık hayatının doruğuna ulaştı, ama özel hayatında yalnız ve bunalımlıydı. 1950'de, Güzel Yaz adlı kitabına verilen Strega Ödülü'nü aldıktan sonra Torino'da bütün özel kâğıtlarını yok etti ve bir otel odasında, 26 Ağustos 1950 günü uyku hapı alarak yaşamına son verdi.

Paylaşmak istemediklerini zaten otel odasında küller halinde bırakmıştı...

Ay ve Şenlik Ateşleri

1

Neden Canelli'ye, Barbaresco’ya ya da Alba’ya değil de buaya döndüm, bir nedeni var bunun. Burada doğmadığım nerdeyse kesin gibi; nerede doğduğumu ise bilmiyorum. Buralarda, “Doğmadan önce işte bu bendim” diyebileceğim ne bir ev, ne bir avuç toprak, ne de bir avuç toz var. Tepelerde mi doğmuşum yoksa vadide mi, ormanda mı yoksa balkonlu büyük bir evde mi, bilmiyorum. Belki de beni Alba’daki katedralin merdivenlerine bırakan kız da köylü değildi — belki ailesinin kentte büyük bir evi vardı; her neyse, oraya, hasat mevsiminde üzüm toplarken kullandıkları bir sepet içinde Monticellolu ya da Neiveli ya da, niçin olmasın, Cravanzanalı iki yoksul kadın getirmiş beni. Kimin etinden, kimin kanindanım, kim bilir? Şunun etinden ve kanından olmanın, bunun etinden ve kanından olmakla bir olduğunu bilecek kadar dolaştım dünyayı. Fakat iste bunun içindir ki yorulur ve bir yere kök satmaya çalışır insan. Mevsimler öylece gelip gecmesin, biraz daha uzun sürsün diye ait olduğu bir yer bulmaya çalışır insan.

Bu köyde büyüdümse bunu Virgilia’ya ve Padrino’ya borçluyum —ikisi de bu dünyada değil artık— beni büyütmelerinin tek nedeni, Alessandria’daki yetimler yurdunun onlara ayda şu kadar para vermesi bile olsa. Kırk yıl kadar önoe buralarda öyle yoksul köylüler vardı ki, yalnızca avuçları biraz para görsün diye kendi çocuklarının üzerine yetimler yurdundan piçleri alırlardı evlerine. Bazıları, daha sonraları ayak işlerine koşturacakları ufak bir himetçi-leri olsun diye bir kız çocuğu alırdı. Virgilia, daha önce iki kızı olduğu için beni istemiş; biraz daha büyüdüğümde, hep birlikte çalışacakları ve sıkıntısız yaşayacakları büyük bir çiftliğe yerleşmeyi umuyorlarmış. O sıralarda Padrino’ nun, Gaminella’da tarlaya bitişik bir çiftlik evi —iki oda bir ahır— keçisi ve fındık ağaçlarıyla örtülü

bir bayırı vardı. Orada kızlarla birlikte büyüdüm ben, birbirimizin *polentasna* çalar, aynı ot şiltede yatardık. Büyüğü, Angio-lina benden bir yaş büyüktü; on yaşıma geldiğimde, Vir-gilia'nın öldüğü kış, tamamen rastlantıyla, onun öz kardeşi olmadığımı öğrendim, O kıştan sonra, iki kızdan duygulu olanı, Angiolina, bizimle birlikte nehir kenarında ya da ormanda koşturmaz oldu artık; eve bakıyor, ekmek ve peynir yapıyordu. Belediye'ye gidip benim adıma gelen parayı alan da oydu. Beş liret gelirim olduğu için Giulia'ya bununla övünür, onun bir şey getirmediğini söylerdim. Sonra da Padrino'ya eve niçin daha fazla piç almadığımızı sorardım.

Şimdi anlıyorum ki, korkunç yoksulmuşuz, çünkü yalnız yoksullar piç alırdı yetimler yurdundan, ilk kez, okula koşarken arkamdan piç diye bağırdıklarında, bunu korkak gibi ya da dilenci gibi bir sözcük sandım, sövüp saydım bağıranlara. Fakat daha o zaman büyük bir çocuk olmama ve Belediye'den artık para almamama karşın Pad-rino'yla Virgilia'nm oğlu olmadığım, Gaminella'da doğmadığım, olmam, kızlar gibi benim de fındık ağaçlarının altından ya da keçimizin kulağından çıkmadığım anlamına geldiğini tam olarak bilmiyordum.

Geçen yıl, köye ilk kez döndüğümde gizlice fındık ağaçlarına bakmaya gittim yine. Gaminella'daki tepe göz alabildiğine bağlar ve teraslarla kaplı uzun bir bayırdı; öyle hafif meyilliydi ki, yukarı baktığınızda tepesini göremezdiniz —tepede bir yerlerdeyse başka bağlar, başka ormanlar ve patikalar vardı. Bu tepe, o zaman, dünyanın ve ağaç gövdelerinin çıplaklığım göstermek için kış tarafından soyulmuş gibi görünürdü. Kış güneşinde onun büyük kitlesinin Canelli'ye, bizim vadinin bittiği yere doğru yavaş yavaş düştüğünü görürdüm. Belbo'yu izleyen kaba köy yolu boyunca küçük köprünün korkuluklarına ve kamışlığa kadar yürüdüm. Nehrin kenarındaki sette, kararmış, koskoca taşlarıyla kulübenin duvarım, eğri büğrü incir ağacım, apaçık pencereyi gördüm ve orada geçirdiğim korkunç kışları düşündüm. Fakat onun çevresinde toprağın yüzü ve ağaçlar değişmişti; fındık ağacı kümeleri kaybolmuş, kenarları düzgün çayırlığımız küçülmüştü. Ahırda bir öküz böğürüyordu; akşamın serin havasında gübre yığınından gelen kokuyu duydum. Yani şimdi çiftliğin sahibi olan adam bizimki kadar kötü durumda değildi. Hep böyle bir şey beklemiştim ben, ya da kulübenin yerle bir olmasını belki de. Kendimi sık sık köprünün korkuluklarında, bu kadar yılı bu delikte nasıl geçirebilmiş olduğuma

şaşarak, şu bir iki patikayı arşınlarken, keçiyi otlağa götürürken, setin kenarından aşağı yuvarlanmış elma ararken, dünyanın, yolun Belbo'ya doğru kaybolduğu yerde bittiğinden emin bir çocuk olarak düşünürdüm. Fakat fındık ağaçlarını artık bulamayacağımı beklemiyordum. Her şeyin sonuydu bu. Bu değişiklikler keyfimi öylesine bozmuştu ki, bağırmadım ya da harman yerine kadar gitmeyi istemedim. Bir yerde doğmuş olmanın, onu kanımda hissetmenin ve şu ya da bu ürün alındığını umursamadan daha şimdiden atalarımla yan yana nerdeyse birlikte gömülmüş olmanın ne anlama geldiğini orada ve o zaman anladım. Kuşkusuz, tepelerin yamaçlarında aym fındık ağaçlarından birkaç kiime vardı, bulabilirdim onları, ama bu nehir kenarındaki setin sahibi *ben* olsaydım, onlan da temizler ve tahıl ekerdim; üzerimde, kentte kiralayıp da bir gün —ya da bir yıl— yaşadığınız, sonra ayrıldığınızda çıplak ve bomboş delikler gibi kalan odaların yaptığı etkiyi yapmıştı sanki; onlar sizin değildir gerçekte, ölüdürler.

Bu akşam vakti, sırtımı Gaminella'ya dönüp önümde Salto'da, Belbo'nun öte yakasında zirveye doğru gittikçe incelerek uzanan geniş çayırlarıyla sıra sıra tepeleri bulmak güzel bir şeydi. Ve şu tepenin daha aşağısında da, kulübenin arkasındaki kirişe ya da köprünün korkuluğu üzerine oturarak günlerce, yıllarca seyrettiğim gibi sıra sıra ağaçlar, patikalar, oraya buraya dağılmış çiftlikler vardı.

Sonra, askere çağnlıncaya kadar süren bütün o yıllar boyunca —Belbo'dan ötedeki zengin ovada La Mora dedikleri çiftlikte ırgattım o zaman, Padrino'ysa Gaminel-la'daki çiftliği satmış, kızlarını alıp Cossano'ya gitmişti— yukarıda Salto'daki bağları ve onların. Canelli'ye, demiryoluna doğru ağır ağır inişlerini görmem, bana olağanüstü şeyler, istasyonlar, kentler düşündürerek sabah akşam Belbo'nun kıyısından geçen trenin düdüğünü duymam için gözlerimi tarlalardan şöylece kaldırmam yeterdi.

Böylece üzerinde doğmamış olduğum bu köyü uzun süre tüm dünya sandım. Şimdi dünyayı gerçekten gördüğüm ve onun bir sürü ufak ufak köylerden meydana geldiğini bildiğime göre, çocukken düşündüklerim bana o kadar yanlış gelmiyor. Tıpkı benim yaşımdaki delikanlıların yöredeki köylerde fiestalara gidişi, dansedişleri, içki içişleri, döğüşüşleri, bayraklarla, sıyrılmış yumruklarla köye dönüşleri gibi karalar üzerinde, denizler üzerinde dolaşır durursunuz. Ya da üzüm yetiştirirsiniz, Canelli'ye götürüp

satarsınız; ya da mantar toplar Alba’ya götürürsünüz. Cannio’ya kadar tüm vadiye tahta kovalar ve üzüm presleri yapan benim Saltolu arkadaşım Nuto vardır. Bütün bunların anlamı ne öyleyse? Yalnızca terk etmek zevki için bile olsa size bir köy gerektiği... Kendi köyünüz varsa, yalnız değilsinizdir; insanlarında, bitkilerinde ve toprağında sizden bir şeyler olduğunu bilirsiniz; siz orada değilken bile sizi karşılamak için bekliyor demektir. Ama orada sessiz sakin oturmak kolay değildir. Bir yıldır gözüm üzerinde, vakit bulur bulmaz Cenova’dan onu görmeye geliyorum, ama o hâlâ kaçıyor benden. Zaman ve yaşantı öğretiyor bunlan size. Kırk yaşında, bütün o gezilerimden sonra bir köyü olmanın ne demek olduğunu hâlâ bilmemem mümkün mü?

Alışamadığım bir şey var. Burada herkes kendime bir ev satın almak için geriye döndüğümü sanıyor, beni Amerikalı diye çağırıyor ve kızlarım gösteriyorlar bana. Bir adı bile olmadan buradan ayrılmış bir insanı hoşnut etmeli bu, gerçekten ediyor da. Ama yeterli değil. Ceno-va’yı da seviyorum; dünyanın yuvarlak olduğunu bilmek ve bir ayağı yolda olmak hoşuma gidiyor. Çocukken, La Mora’da, çiftliğin giriş kapısında küreğime yaslanıp da, anayoldan geçerken konuşmaktan başka yapacak işleri olmayan insanların gevezeliklerini dinlediğim zamandan beri — ta o zamandan beri, Canelli çevresindeki küçük tepeler benim için dünyaya açılan kapılardı. Benimle karşılaştırılırsa, Salto’dan dışarı adımını atmamış olan Nuto, vadide yaşamın tadını çıkarmak istiyorsanız onu hiç terk etmemeniz gerektiğini söyler. Yine de, daha bir delikanlıyken, Canelli’den ötelerde, ta güneşin doğduğu Spigno ve Ovada'ya kadar bandoda klarnet çalmanın zevkini tatmış olan da odur. Zaman zaman bundan söz ediyoruz da, o gülüyor.

2

Köy meydanındaki Albergo dell’Angelo'da geçirdim bu yazı; kimse tanımıyordu beni artık orada, o kadar irileşmiş ve şişmanlamıştım. Köyde ben de kimseyi tanımıyordum; benim zamanımda pek seyrek gelirdik buraya, yollarda ya da kuru dere yataklarında, daha olmazsa harman yerinde kalırdık. Köy, vadinin çok yukarısına kurulmuştur, ve Belbo nehri yaşadığım tepelerin eteklerinde genişlemeden, yayılmadan yarım saat kadar önce kilisenin önünde akar.

On beş gün kadar dinlenmeye gelmiştim; rastlantıya balcın Meryem’in göğe yükseliş bayramı idi. Daha iyi ya, yabancıların gelişi, gidişi, meydandaki kargaşa ve gürültü içinde kim kimi tanıyabilirdi! Onların bağırışlarını, şarkı söylemelerini ve müziklerini duyuyordum; karanlık çökünce ateşler yanıyor, havai fişekler atılıyordu; içiyorlar, eğleniyorlar, gruplar halinde geziniyorlardı; üç gece sabaha kadar dans ettiler meydanda; meydandan, atlıkarıncaların, boruların sesi, hava tüfeklerinin çatırtısı yükseliyordu. Bir zamanların aynı gürültüleri, aynı şarabı, aynı yüzleri, insanların ayaklan altında koşuşan küçük oğlanlar aynıydı; boyun atkılan, öküzlerin boyundumkları, güneş yanığı bacaklanna giydikleri çoraplanyla kadınlar, koku ve ter, hepsi aynıydı. Mutluluk ve acı da, Belbo’nun kıyılannda verilen sözler de öyle. Tek fark, bir zamanlar, ilk gündeliğim avucumda dalmıştım şenliğin içine, atış tezgâhlanna, salıncaklara; uzun saç örgülü kızları ağlat-mıştık, ve biz oğlanlardan hiç birimiz erkeklerle kadınla-nn, parlak saçlı erkeklerle burunlan havada kızlann niçin buluştuklanm, birbirlerini seçtiklerini, birbirlerinin yüzüne niçin güldüklerini, niçin birlikte dansettikierini bü-miyorduk henüz. Tek fark, neden böyle yaptıklarını ödiyordum şimdi — ve o günler geçmişti. Bunları tam anlamaya başladığım sırada vadiden ayrılmıştım. Orada katmış olan Nuto, Salto’da doğramacı Nuto, Canelli’de ilk kaçamağımızda benim suç ortağım, on yıldır bütün yortu günlerinde ve tatillerde, vadideki bütün danslarda klarnet çalıyordu daha o zaman. Oıım için dünya, bu geride kalan on yıl boyunca bir şenlikler dönemi olmuştu; bütün sıkı içkicileri, bütün şarlatanları, bütün köy cümbüşlerini biliyordu. Şu geçen yıl, ne zaman günlük şeylerden kurtulmak istesem onu aradım hep. Evi, Salto’ya çıkarken yan yoldadır, kentler arası yola bakar; yeni biçilmiş tahta kokusu gelir burnunuza, çiçek kokusu, talaş kokusu: La Mora’daki ilk günlerimde,

yoksul bir kulübeden geldiğim için bir başka dünya gibi görünmüştü bana burası — anayolu, bandoları, henüz hiç gitmediğim Canelli’deki büyük evleri simgeleyen bir koku.

Nuto artık evli ve erişkin bir erkek, kendi işi var, yanında adamlar çalıştırıyor ama evi hâlâ aynı; pencerelerindeki, evin önündeki saksılardan zakkum ve sardunya kokulan yükseliyor güneşte. Klarneti yüklüğün gerisinde asılı duruyor; ayaklar altında, Salto’nun eteklerindeki dere yatağına kova kova döktükleri talaşlar vardır — akasya, ılgın ve mürver ağaçlanyla dolu, yazın hep kuru bir dere yatağıdır burası.

Nuto, bir doğramacı mı olacak yoksa bandoda mı çalacak, buna karar vermek zorunda kaldığım, bu yüzden de on yıllık fiesta günlerinden sonra, babasının ölümü üzerine klarneti bir kenara bıraktığını anlatıyor. Ben ona nerelerde bulunduğumu anlatırken, Cenova’daki bazı kişiler yoluyla benden haberler almış olduğunu, ve köyde, oradan ayrılmadan önce köprünün kemeri altında bir küp altın bulduğuma dair bir masal anlattıklarını söylüyor.

Gülüşüyoruz. "Şimdi belki de babam bile gelir paraya konmaya” dedim.

“Baban mı — sensin senin baban” dedi.

"Bir tek iyi şey var Amerika’da — hepsi de piç.”

"Bak, bu başka bir şey” diye cevap verdi Nuto. “Neden adsız ya da evsiz insanlar olsun? Hepimiz insan değil miyiz?”

‘‘Bırak olduğu gibi kalsm her şey. Ben oraya vardığımda bir adım bile yoktu.”

"Sen oraya gittin" dedi Nuto, “artık hiç kimse aşağılayanı az seni o sözle; ama ya oraya gitmemiş olanlar? Buralarda hâlâ ne kadar zavallı kimse var bilemezsin. Bandoyla turneye çıktığımda, her kapmm eşiğinde, ekmek kırıntılarıyla, lahana kökleriyle yaşamak zorunda bırakılmış budalalar, geri zekâlılar, yasadışı çocuklar, sarhoşların ve cahil hizmetçi kızların çocukları olurdu. Bazıları onlarla eğlenirdi bile. Sen başardın bu işi” dedi Nuto. “Çünkü iyi ya da kötü bir ev buldun. Padrino’mın evinde çok az doyuyordu kamın, ama yiyordun ya Başkalarına iyi şeyler yap demenin yaran yok — yardım etmek zorundayız onlara.”

Nuto’yla konuşmayı seviyorum; ikimiz de koca adamlarız artık, birbirimizi tanıyoruz, fakat uzun zaman önce, bu günlerde La Mora’da, ben çiftlikte çalışırken benden üç yaş büyüktü o, ıslık çalmasını, gitar çalmasını biliyordu; düşüncesine değer verilir, sözü dinlenirdi; yetişkin erkeklerle de biz oğlan çocuklanyla da tartışır, kadınlara göz kırp ardı. O azman bile hep peşindeydim ve bazen onunla dere boyuna gitmek, hatta Belbo’da yuva aramak için işi asardım. La Mora’da hakkımda iyi düşünülmesini istiyorsam ne yapmam gerektiğini söylerdi bana, sonra da akşamleyin çiftlik avlusuna gelir, geç saatlere kadar oturur, ırgatlarla konuşurdu.

Şimdi de bandodaki yaşamım anlatıyordu bana Çevremizde gezip gördüğü köyler vardı, gündüzleyin güneş ışığında, ağaç kümeleriyle birbirinden ayrılmış pırıl pınl parlardı; geceleyin karanlıkta gökte yıldız kümeleri olurdu. O ve cumartesi geceleri istasyondaki sundurmanın altında çalıştırdığı bandonun öteki kişileri fuara vardığında neşeyle dolu olurlardı; daba sonraki iki üç gün gözlerini kırpmazlardı, ancak yemek için dururlardı — klarneti bırakıp içki bardağını, bardağı bırakıp çatalı ahrlar, sonra yine klarnete, kornete ya da trompete dönerlerdi. Sonra azıcık fazla yer, azıcık fazla içerlerdi, sonra bir solo gelirdi, ondan sonra hafif bir şeyler yenir, sonra yüklü bir akşam yemeği, böylece sabaha kadar uyanık kalırlardı. Şenlikler, törenler, düğünler, rakip bandolarla yarışmalar vardı. İkinci ve üçüncü günlerin sabahında şiş gözlerle inerlerdi yükseltiden, yüzlerini bir kova suyla yıkamak ve belki de arabalar, at ve öküz pislikleri arasında çayıra upuzun serilmek ilaç gibi gelirdi onlara.

"Bütün bunların parasıni kim öderdi?” diye sordum. Yerel yetkililer, belki de zengin bir aile, ya da gösteriş severin biri, bütün bu kişiler öderdi faturayı. Ve yemek yemeye gelenler, derdi o, hep aynı kişüer olurdu.

Bir de ne yediklerini duymalıydınız. La Mora’da akşam yemekleri, öteki köylerde ve başka zamanlardaki akşam yemekleri üzerine söylediklerini anımsıyorum hep. Ama verdikleri yemekler hep aynı olurdu, bunları bana saydıklarında, kendimi La Mora’daki çiftlik mutfağında hissettim yeniden: Rende yapan, hamur yoğuran, dolma dolduran, tencere kapaklarını açan, ateşi üfleyen kadınları görür gibi oldum; bütün o tatlan yeniden duydum, kınlmış asma sürgünlerinin çatırtılarım yeniden duydum.

"Seviyordun bunlan,” dedim ona. “Niçin vazgeçtin? Baban öldü diye mi?”

Nuto’ysa her şeyden önce, çalgı çalmanın insanın cebine çok şey koymadığım söyledi; bütün bu artıklarla doymuş olursun sonunda da yine kimin ödediğini hiç bir zaman bilemezsin.

"Sonra savaş başladı,” dedi. "Kızların tabanları yine kasınıyordu dansetmek için, sanırını, ama onlarla danse-deoek kim kalmıştı ki? İnsanlar, savaş yıllarında kendilerini eğlendirecek başka yollar buldular.”

"Müziği hâlâ seviyorum,” diye sürdürdü Nuto düşünceli düşünceli. “Ne yazık ki kötü bir efendi o. Sonunda kötü bir alışkanlığa dönüşür ve vazgeçmek zorunda kalırsın ondan. Babam, onun kadınların peşinde koşmaktan daha kötü olduğunu söylerdi.”

“Ha, evet,” dedim ona, “kadınlarla aran nasıl ? Bir zamanlar hoşlanıldım onlardan. Dansta görürdüm onları hep.”

Nuto’nun ciddiyken bile hem gülüyor hem ıslık çalıyor gibi bir hali vardır.

“Alessandria’daki yetimler yurdu için bir şeyler yapmadın mı?”

“Umarım yapmamışımdır,” dedi. “Senin gibi birine karşılık kim bilir kaç tane zavallı çocuk vardır.”

Sonra, ikisi arasından müziği yeğlediğini söyledi. Bazen geceleri eve geç dönerlerken bir araya gelirler ve çalarlar da çalarlarmış, o ve kornet çalan adam, mandolin çalan adam, anayolda, karanlıkta, evlerden uzak, kadınlardan uzak, delice havlamalarla cevap veren köpeklerden uzak çalarlarmış.

“Hiç serenat yapmadım,” dedi. “Eğer kız hoşsa, onun aradığı şey müzik değildir. O, öteki kızların önünde poz kesmek ister — bir erkektir onun aradığı. Müzikten anlayan bir kız görmedim ömrümce.”

Nuto güldüğümü farketti ve hızlı hızlı ‘Tür şey söyleyeceğim sana,” dedi. “Bir obuacı vardı, Arboretto, o kadar çok serenat yapardı ki sevgilisine, ‘bu ikisi var ya, aşk yapmıyorlar, müzik yapıyorlar[1] derdik.”

Anayolda yürürken, ya da penceresinde oturup bir bardak şarap içerken işte böyle konuşuyorduk; altımızda Belbo vadisi uzanıyordu, Belbo’nun yatağım izleyen telli kavaklar, ve önde Gaminella’daki büyük tepe, tüm bağlıklar ve kabarmış dereler. Bu şarabı en son içeli ne kadar zaman geçti?

“Sana söyledim mi,” dedim Nuto’ya, “Cola satmak istiyor?”

“Yalnız toprağı mı?” dedi. “Dikkatli ol, yatağını da satmasın sana.”

“Bir ot şilte mi yoksa kuş tüyü yatak mı?” diye sordum dişlerimin arasından. “Yaşlıyım ben.”

“Bütün kuştüyü yataklar eski çuvallara döner sonunda,” diye cevap verdi Nuto. Sonra “La Mora’ya görmeye gitmedin mi daha?” dedi.

Öyle — Gitmemiştim. Salto’daki evden birkaç adım ötedeydi ve ben gitmemiştim daha. Yaşlı adamın ve kızlarının, oğlanların ve ırgatların darmadağın olduğunu, hepsinin gittiğini, kiminin ölmüş, kiminin orayı terketmiş olduğunu biliyordum. Yalnız Nicoletto kalmıştı, yaşlı adamın geri zekâlı genç yeğeni, arkamdan hep piç diye bağıran, öyle üzülürdüm ki — malın yarısı da satılmıştı.

"Bir gün giderim. Artık geri döndüm ya” dedim.

3

Nuto’dan ve müziğinden —nereden nereye?— Amerika’da haber almıştım —ne kadar zaman önceydi?— geriye dönmeye niyetim yoktu henüz, demiryolu yapımındaki işi bırakmış, istasyondan istasyona gide gide California’ya varmıştım, ve gün ışığında o geniş bayırları görünce de “Eh artık yurdumdayım” demiştim. Amerika'nın bile sonuna varmıştım denizde ve bu kez yeniden gemiye binmenin anlamı yoktu, bunun için de çam ağaçlan ve üzüm bağları arasında demir attım. “Memlekette elimde çapayla beni görseler, nasıl gülerlerdi.” Ama Califomıa’da çapa kullanmıyorlar. Daha çok bahçıvan onlar. Birkaç Pied-montluya rastladım, yeter bu kadarı dedim, sırf bana yan gözle baban kendim gibi insanları görmek için dünyayı arşınlamaya değmiyordu. Bunun için köylük yerlerden ayrıldım ve Oakland’de bir sütçülük işi buldum. Akşamları, körfezin sularının ötesinde San Fransisco’nun ışıklarım görebiliyordunuz. Oraya gittim ve bir ay açhk çektim, hapisten çıkınca da Çinliler’i kıskandığım yerde buldum kendimi. Bu sırada düşündüm, insan görmek için dünyayı dolaşıp durmaya değer mi, diye. Yeniden tepelere döndüm.

Oraya gideli çok olmamıştı, benimle aynı yerde çalıştığı için artık hoşlanmadığım bir kız vardı. Kapıda benimle buluşmaya o kadar sık gelip gitmişti ki, onu da kasiyer olarak almışlardı işe, şimdi ben pastırmaları kızartır, bardakları doldururken, tezgâhın üzerinden gözünü dikip bana bakıyordu bütün gün. Akşamlan dükkândan ayrılınca ben, uzun topuklu ayakkabılarıyla peşimden koşar, bir araba durdurup denize ya da sinemaya gitmemizi isterdi. Lokantanın ışıklarından kurtulur kurtulmaz, yıldızların altında, gece böceklerinin ve kurbağaların şamatası arasında yalnız başımıza kalırdık. Onu elma ağaçlarının, ağaç kümelerinin arasındaki tarlalara ya da yol kenarındaki kısa otların araşma götürüp yere yatırmak ve yıldızların altında bütün o şamataya bir anlam vermek isterdim. Oysa o taraklarda bezi yoktu onun. Tıpkı kadınların yaptığı gibi çığlığı basar ve başka bir birahaneye gitmek isterdi. Daha elimi vücuduna dokundurur dokundurmaz —Okdand’ da yan sokaklardan birinde bir odamız vardı— taş kesilirdi.

Nuto’dan böyle bir gecede haber aldım. Bubbioiu bir adamdan. Daha o ağzını açmadan tanıdım onu vücut yapısından ve yürüyüşünden. Kereste

yüklü bir kamyonda şoförlük yapıyordu, dışarda kamyonuna benzin doldurulurken o içeri girmiş ve bir bira istemişti benden.

Dudaklarımı sımsıkı bastırarak bizim oraların ağzıyla “Bir şişe şarap daha iyi giderdi,” dedim.

Gözleri güldü ve bana baktı. Bütiin akşam konuştuk, kamyonun kornasını çala çala bozacaklardı nerdeyse dı-şarda. Nora, kasadan, kulaklarını dikmiş bizi dinliyordu, pirelenmeye başlamıştı, ama Alessandria’da hiç bulunmamıştı ve anlamıyordu dilimizi. Sonunda, arkadaşıma bir bardak kaçak viski bile doldurdum. Memlekette de kamyon şoförlüğü yaptığını, gittiği köylerin adını, Amerika’ ya niçin geldiğini anlattı. “Böyle bir rezaleti içtiklerini bilseydim... yalan söylememeli, ısıtıyor inşam, ama şarap yok buralarda.”

“Burada hiçbir şey yok,” dedim. "Ayda yaşıyormuş gibi insan.”

Nora’nın cam sıkılmıştı, saçlarını düzeltiyordu. Sandalyesinde geri döndü ve radyoda bir dans müziği buldu. Arkadaşım omuzlarım silkti, tezgâha doğru eğildi ve omuzunun üzerinden göstererek, “Hoşlanıyor musun bu kadınlardan?” diye sordu.

Tezgâhı siler gibi yaptım. “Kabahat bizde,” dedim. “Onların yeri burası.”

Hiçbir şey söylemedi, radyoyu dinledi. Müzik arasında kurbağa seslerini duyuyordum, hiç değişmiyordu. Nora omuzlarım doğrulttu ve aşağılar gibi baktı ona arkasından.

“Tıpkı bu müzikleri gibi” dedi arkadaşım. “Karşılaştıramazsm. Hiç bilmiyorlar çalmasını.”

Ve geçen yıl Nizza’da yarışmadan söz etti. Çevredeki bütün köylerden bandolar gelmiş, Cortemilia’mn bandosu, San Marzano'nım, Canelli’nin ve Neive’nin bandoları; öyle çalmışlar, öyle çalmışlar ki halk durmuş dinlemiş onları; at yarışlarını ertelemek zorunda kalmışlar, rahip bile dinlemiş dans müziğini; yalnızca çalabilmek için içiyorlarmış, ve gece yansı olmuş onlar hâlâ çalıyorlarmış; Tiberio’yla Neive'den gelen bando kazanmış. Ama tartışmalar, kavgalar olmuş, insanların başında şişeler parçalanmış, ona kalırsa Saltolu Nuto haketmişmiş ödülü.

“Nuto mu? Ama ben tanıyorum onu.”

İşte o zaman bu yeni arkadaş, Nuto'nun şimdi nasıl olduğunu, ne yaptığını anlattı. Aynı gece Nuto'nun nasıl onlara bir iki şey göstermek istediğini, Calamandro'ya kadar anayol boyunca nasıl çalıp durduğunu anlattı. Arkadaş, ay ışığında bir bisikletle izlemiş onları, o kadar güzel çalıyorlarmış ki, kadınlar yataklarından fırlayıp dışarı çıkmışlar, alkışlamışlar; sonra bando durmuş ve bir başka havaya başlamış. Nuto ortasındaymış onların ve klarnetle yol gösteriyormuş onlara.

Nora dışardaki koma sesini durdurmam için bağırdı bana. Arkadaşıma bir bardak içki daha doldurdum ve Bubbio'ya ne zaman döneceğini sordum.

"Elimden gelse" dedi, "yarın giderdim."

O gece, Oakland'a eve gitmeden önce, gittim arabaların geçtiği anayoldan uzakta çayırlığa oturdum ve bir sigara yaktım. Ay yoktu ama bir yıldız denizi vardı gökte, ne kadar kurbağa ve gece böceği varsa o kadar yıldız. O gece Nora kendisini otların üzerine yıkmama izin vermiş olsaydı bile yetmezdi bana. Kurbağalar vraklamalarını sürdürecek, arabalar tepeden hızlarını artırarak koşmalarını sürdürecek ve Amerika yolun son bulduğu yerde bitecekti yine, sahilde pırıl pırıl parlayan bu kentlerde bitmiş olacaktı Amerika. Karanlıkta, bahçelerden ve çam ağaçlarından gelen kokular arasında anladım ki bu yıldızlar benim yıldızlarım değildi, beni korkutuyorlardı, tıpkı Nora ve müşteriler gibi. Yumurtalı domuz pastırması, iyi bir ücret, kavun büyüklüğünde portakallar boşunaydı, cır-cır böcekleri ve kurbağalar gibi. Buraya geldiğime değmiş iniydi? Nereye gidebilirdim şimdi? Dalgakırandan aşağı mı atmalıydım kendimi?

Şimdi anlıyorum, sık sık neden bir kızm bir araba içinde, bir odada ya da bir sokak köşesinde boğulmuş olarak bulunduğunu. Belki bu insanlar da kendilerini otlarm üzerine bırakmak ve kurbağaların sesine uymak ve bir kadının boyu kadar bir toprağa sahip olmak ve orada gerçekten uyumak ve korkmamak istiyorlardı. Ve yine de büyük bir ülkeydi burası, herkese yetecek kadar şey vardı. Kadınlar vardı, toprak vardı, para vardı. Ama hiç kimse yeteri kadarına sahip değildi bunların, hiç kimse ne kadar şeyi olursa olsun bir an durmuyordu; ve tarlalar, bağlar ulusal parklar gibiydi, istasyonlarda görülenlere benzer yapma çiçek tarhları, ya da kavrulmuş boş topraklar, dökme demirden dağlar. Burası insanın yerleşip de başmı dinleyeceği ve başkalarına, "îyi ya da kötü buradayım. Bırakın, iyi ya da kötü burada huzur içinde yaşayayım" diyebileceği bir ülke değildi. Beni

korkutan da buydu. İnsanlar birbirlerini tanımıyordu bile; ne zaman şu dağlan aşsan, hiç kimsenin hiçbir zaman oralara yerleşmemiş, el atmamış olduğunu görürdün. İşte bunun için sarhoş bir adamı adamakıllı dövüp hapse sokabiliyor ve orada ölüme terkedebiiiyorlardı. Yalnızca içkileri değildi kötü olan, kadınlan da öyleydi. Sonra bir gün onlardan biri bir şeye dokunmak, adım bırakmak istiyordu, o zaman bir kadını boğuyor, uykusunda başına bir kurşun sıkıyor, bir somun anahtanyla kafasını eziyordu.

Nora yoldan sesleniyor, kente gitmek istediğini söylüyordu. Uzaktan sesi gece böceklerinin sesine benziyor du. Ne düşündüğümü bilmiş olsa ne söyleyeceğini düşününce gülmemek için kendimi zor tuttum. Fakat kimseyle konuşamazsın bunlan, anlamı yok konuşmanın. Güzel bir sabah beni bir daha göremeyecekti, hepsi bu. Ama nereye gidebilirdim? Dünyanın ucuna, en uzak sahiline varmıştım, yeterdi artık. O zaman dağlan aşıp geri dönebileceğimi düşünmeye başladım.

4

Fakat Nuto ağzını klarnete sürmek istemiyordu, Ağustos aymdaki Meryem yortusunda bile — bunun sigara içmek gibi bir sey olduğunu söylüyordu: Bıraktm mı tam bırakacaksın. Akşamleyin Albergo dell’Angelo’ya geldi, odamın balkonunda, serinlikte oturduk. Balkon meydana bakıyordu, meydansa mahşer gibiydi, ama biz damların üzerinden, ay ışığında bembeyaz uzanan dağlan seyrediyorduk.

Her şeyden kendine bir sonuç çıkarmak isteyen Ñuto, bana bu dünyanın ne biçim bir yer olduğunu anlatıyor ve insanların ne yaptıklarını, neler söylediklerini anlatmamı istiyordu benden, çenesini balkon demirine dayayıp dinleyerek.

‘‘Senin kadar güzel çalabilseydim," dedim, “Amerika' ya gitmezdim. O yaşta bunun nasıl bir şey olduğunu bilirsin. Daha yeni yeni başlamışsındır bir kızı görmeye, ya da birisiyle kavga çıkarmaya ya da gecenin geç saatlerinde eve dönmeye. İnsan bir şey yapmak ister, bir yere gitmek ister, kendi kendine karar vermek ister. Daha önceki gibi yaşamaya dayanamaz artık. Boyuna hareket halinde olmak daha kolay gelir. Bir sürü konuşmalar işitir. O yaşta böyle bir köy meydanı tüm dünyaymış gibi gelir ona. Dünyanın da böyle olacağını sanır."

Nuto sessiz sessiz evlerin çatılarını seyrediyordu. “Kim bilir aşağıda ne kadar çocuk vardır” dedim “Canelli’ye giden yolu tutmak isteyen...”

“Ama tutmuyorlar” dedi Nuto, “Sen tuttun. Niçin?”

Insanın bilebileceği bir şey midir bu? Bana Anguilla —yılan balığı— adım taktıkları için mi ayrıldım buradan? Yoksa bir sabah Canelli’de köprü üzerinde bir otomobilin bir öküze çarptığım gördüğüm için mi? Ya da gitar çalmayı bile bilmediğim için mi?

“La Mora’da” dedim, “çok rahattım. Bütün dünyanın La Mora gibi olduğunu sanıyordum.[1]’

“Hayır” dedi Nuto, “hepsinin durumu kötü burada, ama hiçbiri çekip gitmiyor. Çünkü kaderleri bu onlann. Ama sen —Cenova'da, Amerika’da— açıkçası kendi başına bir şey yapmak, kendi kaderini kendin bulmak zorundaydm.”

“Kendi kaderim mi? Ama o kadar uzağa da gitmek zorunda değildim.”

“Ama belki de şanslısın,” dedi Nuto. “Para yaptın, yapmadın mı? Belki de farkında bile olmadın bunun. Fakat herkesin başına bir şeyler gelir hayatta.”

Konuşurken başım hiç kaldırmıyordu, sesi balkonun demirlerine çarpıp yansıyordu. Dişlerini sürtüyordu demire. Bir oyun oynarmış gibiydi. Birden başım kaldırdı.

“Bir gün buralarda ne olduğunu anlatacağım sana,” dedi. “Hepimizin şansları ayrı ayri. Bir avuç çocuk olarak, hiçbir özellikleri olmayan, kimselere zararı dokunmayan, ama güzel bir gün, bir bakacaksın..."

Güçlükle konuştuğunu görebiliyordum. Zor yutkunuyordu. Yeniden karşılaştığımızdan beri onu gittiği her yerde insanlara akıl veren, her zaman kendine özgü söyleyecek bir şeyleri olan o şakacı Nuto’dan farklı bir kişi olarak düşünmeye alışamamıştım daha. Hatta değişmiş gibi de görünmüyordu —yalnız biraz daha katı, biraz daha az hayalciydi. O kedi yüzü daha sakin ve daha asıktı. Cesaretini toplamasını ve kafasında ne varsa ondan kurtulmasını bekliyordum. Her zaman anlamışımdır, eğer zaman tanırsanız, insanlar her şeyi anlatır size.

Fakat o gece o şeyi içinden atamadı Nuto. Konuyu değiştirdi ve “Dinle bak nasıl sıçrayıp duruyorlar, küfrediyorlar. Onları buraya getirmek ve Madonna’ya dua ettirmek için papaz islim boşaltmalarına izin vermek zorunda. Ve islim boşaltabilmelerinden önce Madonna’ya bir mum yakmak zorundalar. Kim kimi kandırıyor?”

“Sırasıyla biri diğerini” dedim.

“Hayır, hayır" dedi Nuto, “papaz kazanıyor hep. Kim veriyor parasım ışıkların, fişeklerin, ücretleri kim ödüyor, ya müzik? Ve bayramın ertesi gün hâlâ gidebilen kim? Zavallılar, bir avuç tarlalarını işleyebilmek için canları çıkıyor, sonra da her şeyin ellerinden alınmasına aldırmıyorlar.”

“Ama herkesle iyi geçinmek isteyen aileler ödemiyor mu çoğunu?”

“Peki bu aileler nerden alıyor parayı? Irgatlarını, hizmetçilerini, köylülerini çalıştırıyorlar. Ya topraklan, onları nereden aldılar? Neden bazılarının her şeyi var da bazılarının hiç bir şeyi yok?”

“Nesin sen? Komünist misin?”

Nuto çarpık bir gülümsemeyle baktı ona. Bir an bandonun sesini dinledi, sonra yüzüme hep yakından bakarak mınldandı. “Bu köyde pek çok şey bilmiyoruz. Senin istediğin komünistler değil, Ghigna dediğimiz bir adam vardı, komünist olduğunu söylerdi, biber satardı meydanda. Sarhoş olur, bütün gece bağırırdı. Böyle insanların yarardan çok zararı olur. Bize gereken, cahil olmayan, komünizm adını kirletmeyen komünistler. Ghigna’ya gelince, çok geçmeden yola getirdiler onu, hiç kimse biberlerim satın almıyordu artık. Bu kış buradan ayrılmak zorunda kaldı.”

Haklı olduğunu söyledim, ama 1945’te demir tavındayken bir şeyler yapmaları gerekirdi. Ghigna’nın bile yardımı olabilirdi o zaman. İtalya’ya geri döndüğümde bir şeylerin yapılmış olduğunu göreceğim sanıyordum. Kamçı elinizdeydi.

“Yalnızca rende ve keski vardı elimde benim” dedi Nuto.

"Her yerde yoksulluk gördüm” dedim, “Sineklerin insanlardan daha iyi yiyip içtiği köyler var. Ama başkaldıracak kadar kötü durumda değiller. İnsanlar ona itilmek ister. O günlerde sen itilmiştin ona ve güç elindeydi. Sen de tepelere çıkmış mıydm?"

Daha önce hiç sormamıştım. Köyde birçok kimse —biz daha yirmimizde değilken dünyaya gelmiş olan delikanlılar— insanların bu yollarda, bu ormanlarda nasıl öldüğünü anlatmıştı bana. Birçok şey biliyordum ve bazı şeyleri ona sormuştum, ama boynuna kırmızı eşarp takıp silah taşıyıp taşımadığım sormamıştım. Bu ormanların yabancılarla, asker kaçaklarıyla, kentten kaçmış hepsi de öfkeli bir sürü adamla dolu olduğunu biliyordum, Nuto ise bunlardan değildi. Fakat Nuto Nuto’dur ve neyin doğru olduğunu benden iyi bilir.

“Hayır” dedi Nuto, “çıkmış olsaydım evimi yakacaklardı.”

Nuto, Salto’daki derede bir oyukta yaralı bir partizanı gizlemiş; geceleri gizlice ona yiyecek taşımıştı. Anası anlatmıştı bunu bana ve şaşırmamıştım. Tam Nuto’nun yapacağı şeydi. Daha dün yolda bir kertenkeleye işkence eden iki oğlan çocuğuna rastlamış ve kertenkeleyi kurtarmıştı onların ellerinden. Hepimiz yirmi yıl daha yaşlıyız.

“Biz dere yatağında dolaşırken Sor Matteo yapsaydı bize bunu” demiştim ona, “ne derdin? Zamanında kaç yuva bozdun sen?"

“Aptallık bunu yapmak” dedi. “İkimiz de hatalıydık. Bırak yaşasm hayvancıklar. Kışın zaten yeteri kadar çekiyorlar.”

“Seninle tartışmıyorum — yerden göğe kadar haklısın.”

“Üstelik böyle başlarsa çocuklar, insanları boğazlar, köyleri yakarlar sonunda."

5

Tepelerin üzerinde güneş yakıyor insanı; güneş ışığının çıplak volkanik kayalara çarpıp nasıl yansıdığım unutmuştum. Burada sıcaklık, insanın tabanından —topraktan, bir damlacık yeşili kalmamış, kuru bir dala dönmüş olan kütükler arasındaki arklardan yükseldiği kadar gökten gelmiyor. Seviyorum bu sıcaklığı, bir kokusu var, ve ben bu kokunun bir parçasıyım —nice üzüm hasadı vardır onun içinde, nice saman hasadı, nice soyulmuş yaprak yığım, nice tatlar, hâlâ içimde taşıdığımı bilmediğim nice arzular. işte bunun için Albergo dell'Angelo'dan çıkıp toprağa bakmaktan hoşlanıyorum; nerdeyse hayatımı böyle yaşamamış olmayı, onu değiştirebilmeyi, beni yoldan geçerken görüp de üzüm ya da başka şeyler almak için gelip gelmediğimi soran insanların dedikodularında bazı gerçekler olduğunu söyleyebilmeyi istiyorum. Burada, köyde hiç kimse anımsamıyor beni artık, bir zamanlar bir ırgat ve bir piç olduğumu yüzüme vurmuyor. Cenova'da param olduğunu biliyorlar. Belki de bir zamanlar, Canelli'deki küçük tepeleri, aşağıda, koskoca dünyada para kazanan rahat rahat yaşayan, denizler aşırı giden insanları nasıl düşünüyorsam, beni de öyle düşünen bir çocuk, bir zamanlar benim olduğum gibi bir ırgat, çekilmiş perdelerin gerisinde ömür çürüten bir kadın vardır.

Çiftliklere gelince, birçok kimse daha şimdiden yarı şaka, yarı ciddi satmayı önerdiler bana, öyle dikiliyor ve dinliyorum onları ellerim arkada —bu gibi şeylerle ilgim olmadığım bilmiyor hepsi— son dört yılın büyük hasatlarını anlatıyorlar bana, ama şimdi biraz tarla açmaları ya da bir duvar örmeleri ya da kütiık dikmeleri gerekiyormuş da yapamıyorlarmış.

“Nerede bu ürünler?” diye soruyorum onlara. "Nerede kazandığınız paralar? Niçin toprağa yatırmad~~ın~~ız onları?”

“Hepsi gübreye gitti..."

Sözlerini kesiyorum —toptan gübre satıyorum ben. Fakat onlarla konuşmaktan hoşlanıyorum. Onlarla tarlalara girsek, bir harman yerine yürüsek birlikte, ya da bir ahıra baksak, bir bardak şarap iğsek daha da hoşuma gidiyor konuşmalar.

Gaminella'daki çiftliği görmeye gittiğim gün yaşlı Va-lino'ya rastlamıştım. Nuto meydanda durdurmuştu onu, beni tanıyıp tanımadığını

sormuştum. Esmerdi, zayıftı, gözlerini kısmış, bir köstebek gibi bakıyordu bana. Nuto gülerek, burada onun ekmeğini yemiş, şarabını içmiş biri olduğunu söyleyince yüzü bulandı ve kendini fazla yormaksızın öylece dikildi kaldı. Sonra fmdık ağaçlarını kendisinin mi kestiğini, ahırın üzerinde hâlâ o asma üzümlerinden olup olmadığım sordum. Kim olduğumu, nereden geldiğimi söyledik ona, ama Valino o karanlık bakışı silmedi yüzünden, yalnızca toprağın eteklerde verimsiz olduğunu, yağmurun her yıl bir parçasını daha alıp götürdüğünü söyledi. Bizden ayrılmadan önce bana baktı, Nuto'ya baktı ve “Ara sıra uğra. Şu benim sızan tekneye bir bakmam istiyorum" dedi.

Sonra Nuto şöyle dedi bana: “Gaminella'da her gün yemek yiyemiyordun." Artık şaka yapmıyordu. “Fakat ürünü bölüşmek zorunda da değildin. Şimdi villadaki Signora çiftliği satın almış, teraziyi kapıp geliyor ürünleri bölüşmek için, iki büyük çiftliği, ayrıca bir iş yeri olan bir kadın. Bir de tutup ‘köylüler soyuyor bizi, bizim aleyhimize çalışıyorlar[1] demezler mi...”

O yoldan yalnız dönerken, bütün o çalışıp çabaladığı ve kirasının yarışım eşyayla, malla ödediği yıllar boyunca —altmış yıl, değil mi? Belki o kadar değil— Valino'nun nasıl bir yaşam sürdüğünü düşündüm. Kaç evi, kaç toprak parçasını terketmişti, oralarda yatıp kalktıktan, yiyip içtikten sonra; sıcakta, soğukta çapa salladıktan sonra, üç beş parça eşyasını kendisinin biie olmayan bir at arabasında bir daha hiç ayak basmayacağı yollarda taşıyarak. Dul olduğunu biliyordum, çünkü karısı bundan önceki çiftlikte ölmüştü, büyük oğulları ise savaşta ölmüşlerdi —genç bir oğuldan ve evdeki kadın akrabalardan başka kimsesi kalmamıştı. Daha niçin duruyordu burada?

Belbo vadisinden dışarı adım atmamıştı. Bir an öylece durakaldım patikada, yirmi yıl önce kaçmamış olsaydım benim kaderimin de böyle olacağım düşündüm. Ben dünyayı dolaşıp durmuş, o ise, bir gün olsun, “Şu toprak benim. Şu peykede yaşlanacağım. Şu odada öleceğim” diyemeden şu tepelerde dolaşıp durmuştu.

Harman yerinin önündeki incir ağacına geldiğimde, yeşillik iki sırtın arasındaki patikayı yeniden gördüm. Şimdi basamak yapmak için taşlar sıralamışlardı. Çayırlıktan yola kadar olan meyil tıpkı eskisi gibiydi, çalı yığınının altmda kurumuş otlar, kırık bir sepet, çürümeye terkedilmiş birkaç

elma. Yukardan, tasmasmın bağlandığı tel boyunca bir ileri bir geri sıçrayan çiftlik köpeğim işittim.

Başım basamakların tepesinden görülünce kopek delirdi. Sıçrıyor, uluyordu, nerdeyse boğacaktı kendi kendini. Patikayı yukarı doğru izledim ve sundurmayı, incir ağacının gövdesini ve kapıya destek olsun diye konmuş tırmığı gördüm — kapı mandalında aynı düğümlü ip asılı duruyordu. Asma üzümlerinin kafesleri üzerinde aynı bakır sülfat boyası. Evin köşesinde aynı biberiye çalılığı vardı. Ve koku, evin kokusu, su yolunun, çürümüş elmaların kokusu, kuru ot ve biberiye kokusu.

Yerde bir tekerlek yatıyordu, üzerinde bir gömlek ve kopmuş askıların tuttuğu yırtık pırtık bir pantalón bir çocuk oturuyordu; bir bacağım uzatmış, öbüründen doğal olmayan bir biçimde ayrı tutuyordu. Bir oyun mu oynuyordu? Benim orada güneş altmda dikilip duruşuma bakıyordu; elinde kurumuş bir tavşan derisi vardı, zaman kazanmak için incecik göz kapaklarını kapadı.

Ben öylece duruyor, o ise boyuna gözlerini kırpıyordu; köpek havlıyor, teli koparmaya çalışıyordu. Ayaklan çıplaktı çocuğun, bir gözünün altında bir yara kabuğu vardı, omuz kemikleri çıkmıştı, bacağı hareketsizdi.

Birden dizlerimin ne kadar sık yarıklığını, yaralandığını, dudaklarımın çatladığını anımsadım. Yalnız kışın tahta kunduralar giydiğimi anımsadım. Virgilia Ana’mn, içlerini boşalttıktan sonra tavşan derilerini nasıl soyduğunu anımsadım. Elimi kaldırdım ve işaretle çağırdım çocuğu.

Eşikte bir kadın belirdi, siyah eteklikli iki kadın; biri yaşlılıktan çökmüş, iki büklüm, biri daha genç ve bir deri bir kemik; ikisi de bana bakıyordu. Valino’yu aradığımı söyledim bağırarak. Orada değilmiş, dere kenarına inmiş.

O kadar yaşlı olmayanı köpeğe bağırdı ve teli tutup çekti köpek boğulana kadar. Oğlan tekerlekten kalktı, zorla kalktı, bacağını bir yana upuzun uzatarak, ayaklan üzerinde dinelince köpeğe doğru yürüdü ayağım sürüyerek. Topaldı, kemik hastalığı geçirmişti küçükken, sakat dizinin kolundan daha kalın olmadığını gördüm, ayağını sanki bir ağırlıkmış gibi arkasmdan sürüyordu. On yaşında olmalıydı, onu o harman yerinde görünce kendimi görmüş gibi oldum. O anda, sundurmanın altına, incir ağacının arkasma ve ufak darı tarlasına kaydı gözlerim, An-giolina’yı ve Giulia’yı

görecekmişim gibi. Kim bilir neredeydiler. Herhangi bir yerde hâlâ yaşıyor idiyseler, şuradaki kadının yaşında olmalıydılar.

Köpek sakinleşince konuşmadılar, öylece bana bakarak dikildiler oldukları yerde.

6

Sonra dönecekse eğer Valino'yu bekleyeceğimi söyledim. İkisi birden Valino'nun bazen geç kaldığım söylediler.

Köpeği susturmuş olanı —yalınayaktı, güneşten yanmıştı ve hiç yolu yok, basbayağı sakalı vardı— Valino'nun koyu ve tetikte gözleriyle bana bakıyordu. Valino'nun baldızıydı bu, şimdi onunla yatıyordu, devamlı onunla birlikte olmaktan ona benzemiş çıkmıştı.

Harman yerine doğru yürüdüm, (köpek fırladı bana doğru), küçükken burada kaldığımı söyledim. Kuyunun hâlâ arkada durup durmadığını sordum onlara. Yaşlı kadın şimdi eşikte oturuyor ve huzursuz bir biçimde söyleniyordu; öteki yere eğildi ve kapmın önüne düşmüş olan tırmığı kaldırdı, sonra çocuğa seslendi, dere yatağının oraya bakmasını söyledi, belki de Baba'yı görebilirdi. Gerek olmadığını söyledim, aşağıdan geçiyordum, birden içinde büyüdüğüm eve bir kez daha bakma isteğini duymuştum, ceviz ağacının oraya kadar bütün tarlaları ve dereyi bilirdim ben, kendi kendime dolaşıp bakabilirdim orada olup olmadığına.

Sonra sordum: "Bu çocuğun nesi var? Bir çapanın üzerine mi düştü?''

İki kadın, benden ona çevirdiler gözlerini, çocuksa gülmeye başladı; sessiz sessiz gülüyordu, birden gözlerini sımsıkı kapadı. Bu oyunu da biliyordum.

"Neyin var?" dedim. "Adın ne senin?"

Bana cevap veren zayıf vücutlu baldız oldu. Doktor' un Cinto'nun ayağına, Mentina'nın öldüğü yıl onlar daha Orto'dayken baktığım söyledi —Mentina inleyerek yatıyormuş yatakta, ve ölmeden bir gün önce doktor çocuğun kemiklerinin iyi olmamasının onun hatası olduğunu söylemiş. Mentina savaşta ölmüş olan öteki oğullannm sağlam olduklarıni, bununsa böyle doğmuş olduğunu söylemiş doktora, biliyormuş, onu ısırmaya çalışan kuduz köpek kaçırmış sütünü. Doktor sertçe karşılık vermiş ona, bunun süt yüzünden değil, çalı taşımaktan, yağmurda çıplak ayakla dolaşmaktan, mercimek ve polenta yemekten, sepet taşımaktan olduğunu söylemiş. Doktor bunu çok önceleri düşünmüş olması gerektiğini, ama şimdi çok geç olduğunu söylemiş. Mentina ise ötekilerin yine de sağlam oldukları cevabım vermiş ve ertesi günü ölmüş.

Çocuk duvara yaslanmış bizi dinliyordu, ve gerçekten gülmediğini farkettim — çeneleri öne doğru fırlamıştı, dişleri birbirinden ayrıktı ve bir gözünün, altonda o yara vardı — gülüyor gibi görünüyordu, oysa konuşulanları kaçırmamaya çalışıyordu

Kadına, “Valino’ya bakmaya gidiyorum ben” dedim. Yalnız kalmak istiyordum. Fakat kadın çocuğa bağırdı, “Kıpırdasana, sen de git, bak.”

Çayırlığı geçtim, kütüklerin arası şimdi güneşten yanmış sert toprak haline gelmiş olan bağın kenarından yürüdüm. Bağuı kenarındaki bayırda, fındık ağaçlarının koyu gölgesi yerine şimdi alçak boylu, üzerinden ta gerisi görülecek kadar alçak boylu bir mısır tarlası varsa da, kırlığın görülebilen kısmı mendil büyüklüğünde bir parçaydı. Cinto topallayarak arkam sıra geliyordu, bir anda ceviz ağa-cmm oraya vardık. Burasıyla yol arasında ne kadar koşturduğumu ve oynadığımı ya da ceviz ve düşmüş elma bulmak için dere yatağına indiğimi ya da bütün öğle sonlarım kızlarla ve keçiyle, orada otların üzerinde geçirdiğimi ya da yine dışan çıkabilmek için kış günlerinde bir parçacık güneş beklediğimi hayal edemiyordum — burası bir ülke de olsa, tüm dünya da olsa mümkün görünmüyordu bu. On üç yaşındayken ve Padrino Cossano’da yerleşmeye gittiğinde buradan ayrılmamış olsaydım, Valino’nun ya da Cin-to'nun hayatını yaşıyor olacaktım hâlâ. Yeteri kadar yiyecek sey elde edebilmek için nasıl dişimizi tırnağımıza takarak çalışabildiğimiz bir gizdi benim için. Elmaları, kabakları, nohutları azar azar ısırırdık, Virgilia ne yapıp edip açlığımıza bastıracak bir şey bulurdu. Ama durup dinlenmeden çalışan ve yine de emeğinin ürünlerini bölüşmek zorunda kalan Valino’nım yüzündeki karanlık bakışı şimdi anlıyordum. Bunun sonuçlarım görebilirdiniz onun yüzünde — iki yabani kadın ve topal bir oğlan.

Ciıto’ya, fındık ağaçlarını anımsayacak kadar büyük olup olmadığım sordum. Sağlam ayağı üzerinde dengeleyerek kendini, kuşkulu kuşkulu baktı yüzüme ve dere tabanında hâlâ birkaç ağacın kaldığını söyledi. Konuşmak için ona döndüğümde üzüm kütüklerinin üzerinden, harman yerinden bizi gözetleyen esmer kadım gördüm. Elbisemden, gömleğimden ve ayakkabılarımdan utandım. Çıplak ayakla yürümeyeli ne kadar zaman olmuştu. Cinto’yu bir zamanlar benim de kendisi gibi olduğuma inandırmak için Gaminella üzerinde konuşmaktan daha başka şeyler yapmalıydım. Onun için Gaminella tüm dünyaydı, herkes de öyle söylemişti ona. Benim zamanımda, benim gibi büyük bir adam karşıma çıksa da çiftliğin

çevresinde onunla birlikte dolaşsam ne derdim? Bir an, kızlarla keçinin evde beni bekledikleri ve onlara keçimle öğüneceğim hayaline kapıldım. Cinto ilgileniyordu artık, peşimi bırakmıyordu. Bağın en sonuna kadar götürdüm onu. Üzüm kütüklerini tanıyamıyordum artık, aşılamayı kimin yaptığını sordum ona. O ise dedikodu yapıyor, caka satıyor, villadaki Signora'mn dün gelip domatesleri topladığını anlatıyordu bana.

"Size bıraktı mı hiç?" diye sordum.

"Biz daha önce ayırmıştık zaten" dedi.

Bağın arkasında, bulunduğumuz yerde hâlâ ot vardı, keçinin su içtiği yalak duruyordu, sonra tepe birden yükseliyordu üzerimizde. Uzaktaki evlerde kimlerin oturduğunu sordum, bir zamanlar benim de orada oturduğumu, ne cins köpeklerim olduğunu anlattım ona ve o zamanlar hepimizin çocuk olduğunu söyledim. Beni dinledi ve onlardan bazılarının hâlâ orada olduklarım söyledi. Sonra, dere yatağından ayaklarımızın dibine kadar yükselen ağaçtaki o ispinoz yuvasının hâlâ durup durmadığım sordum ona. Hiç Belbo'ya sepetle balık avlamaya gidip gitmediğini sordum.

Her şeyin bu kadar değişmiş olması ama yine de aynı kalması garipti. Eski köklerden bir tek dal bile kalmamıştı, bir tek hayvan bile kalmamıştı eskiden; şimdi çayırlar kıraçtı, kıraç tarlalarsa üzüm bağlan; insanlar göçmüşler, büyümüşler ve ölmüşlerdi; ağaçların kökleri açıkta kalmış ve ağaçlar Belbo'ya yuvarlanmıştı — ama yine de .Gaminella'nm o geniş sırtına çepeçevre baktığımda Salto' daki tepenin üzerinde uzak patikalar, harman yerleri, kuyular, sesler, çapalar, her şey aynıydı, her şeyde uzun geçmişin tadı, kokusu, rengi vardı.

Yöredeki köyleri bilip bilmediğini sordum. Canelli'ye hiç gitmiş miydi? Babası Gancia'ya üzüm satmağa gittiğinde arabayla gitmiş. Bazı günlerse Piolah çocuklarla Belbo'yu geçmişler ve trenin geçişim görmek için demiryoluna gitmişler.

Benim zamanımda bu vadinin daha büyük olduğunu, vadiyi arabaları içinde geçen insanlar olduğunu, adamların yeleklerinden altın zincirler sarktığım, köyden, îstas-yon'dan gelen kadınların güneş şemsiyeleri taşıdıklarım anlattım. İnsanların şenlikler yaptıklarım —düğünler, vaftiz törenleri, tüm Meryem şenlikleri— ve çok uzaklardan, tepelerin bittiği yerlerden insanlar, bandoda çalan insanlar, avcılar ve köy belediye

başkanlannm geldiğini anlattım. Albergo deli’Angelo gibi on beş yirmi kişiyi alan odaları olan evler, büyük evler — Canelli’deki tepe üzerinde Il Nido dedikleri eve benzer olduğunu, insanların bütün gün

yemek yediğini, çalıp oymadığını anlattım. Biz oğlan çocuklarının da harman yerlerinde kendi kutlamalarımız olduğunu, yazın bir tür seksek oyunu oynadığımızı, kışınsa buz üzerinde topaç döndürdüğümüzü. Dizi dizi çakıl taşlan üzerinden onlara değmeksizin bir bacağımızın üzerinde, tıpkı onun şimdi durduğu gibi, zıplayarak seksek oynadığımızı. Üzüm hasadından sonra avcıların tepelere, ormanlara gittiğini; Gaminella’yı San Grato’yu, Camo’yu geçtiklerini ve üstleri başlan çamur içinde, ölesiye yorgun, ama keklik, tavşan ve diğer avlarla yüklü olarak döndüklerini. Çiftlikten onların geçtiğini görür, sonra akşam karanlığına kadar evlerde, aşağıda D Nido’da eğlendiklerini duyardık —o sıralarda ta oralan görebilirdik, çünkü bu ağaçlar yoktu— bütün pencereler ışıklı olurdu, sanki yanıyormuş gibi, ve sabaha kadar gelip geçen konukların gölgelerini görürdük.

Cinto ağzı bir kariş açık dinliyordu, gözünün altında yara kabuğu, derenin kenarına oturarak.

Senin gibi bir çocuktum, dedim ona, burada Padrino’ yla birlikte yaşardık, bir keçimiz vardı. Otlatmaya götürürdüm onu. Kışm, ortalıkta avcılar olmayınca artık fazla eğlence de olmazdı, dere boyuna yukarılara gidemezdik çünkü, çok su ve buz olurdu derede; bir defasında kurtlar —şimdi yok artık— ormanda yiyecek bulamayınca Ga-minella’dan aşağı inmişlerdi, sabahleyin karda ayak izlerini gördük. Köpek izine benziyordu ama daha derindi. Arkadaki odada kızlarla birlikte uyurdum ve geceleri kurt ulumalarını duyardık, dere yatağı soğuktu çünkü.

"Geçen yıl dere yatağında ölü bir adam vardı” dedi Cinto.

Durdum ve ‘ne ölü adamı,’ diye sordum.

“Bir Alman” dedi o, “partizanlar Gaminella’da gömmüşler. Bütün derileri dökülmüştü.”

"Yola bu kadar yakın mı?” diye sordum.

“Hayır, yukardan, derenin yukarısından geldi. Su getirmiş onu aşağıya, babam çamurların ve taşların altında buldu onu.

7

O arada, dere yatağından bir ağaca vurulmakta olan bir tahra sesi geldi, her vuruşta Cinto gözünü kırpıyordu.

"Babam” dedi, “orada, aşağıda."

Kadınlar konuşurken ben ona baktığım sırada neden gözlerini kapalı tuttuğunu sordum. Birden, içgüdüsel olarak yine kapadı gözlerini ve öyle bir şey yapmadığını söyledi. Gülmeye başladım ve bu oyunu çocukken ben de oynardım, dedim — yalnızca görmek istediğim şeyi görürdüm, gözlerimi açtığımdaysa her şeyin gerçekten neye benzediğini görmek eğlenceli olurdu.

O zaman hoşlandı bundan, dişlerini gösterdi ve tavşanların da böyle yaptığım söyledi.

“O Alman,” dedim, "karıncalar yiyip bitirmiş olmalı onu.”

Harman yerindeki kadının Cinto’yu çağıran, Cinto’yu isteyen, Cinto’ya söven çığlığı gülümsetti bizi. Tepelerde sık sık böyle sesler duyarsınız.

“Onu nasıl öldürdükleri anlaşılamaz artık" dedi. “İki kış gömülü kalmış.”

Biz kalın yapraklar, böğürtlenler ve dere yatağının dibindeki naneler arasından aşağıya kayarken, Valino başını kaldırıp bakamadı bile bize nerdeyse. Tahrayla bir söğüt ağacının kırmızı dallarını budamakla uğraşıyordu. Su yolunun dışında oğustos sıcağına karşılık aşağısı soğuk ve yan karanlıktı her zamanki gibi. Buraya su yukardan gelir ve yazın göllenirdi. Söğüt daüannı kurumalan için bu yil nereye koyduğunu sordum —hava öyle sıcaktı ki!— Dal demetini kaldırmak için eğildi sonra vazgeçti. Bir ayağı demetin üzerinde ayakta duruyor ve bana bakıyordu, tahrayı pantalonunun gerisine asarken. Üzümlere ilaç püskürtürken giyilen, çamura bulanmış bir pantalón ve bir şapka vardı üzerinde (hemen hemen gök mavisi renginde).

"Üzümler iyi bu yıl" dedim, “yalnız biraz daha su ister.”

“Hep bir şeyler isteriz” dedi Valino. “Nuto’yu arıyordum o tekne için” dedi. “O gelmiyor mu?”

Gaminella'dan gelirken şöyle bir uğradığımı, eski yerleri yeniden görmek istediğimi söyledim. Zor tanımıştım buraları, ne kadar çok uğraşılmış, ne kadar çok şey yapılmıştı üzerinde. Bağ Uç yü önce dikilmişti, değil mi? Evde de çok şey yapmışlar mıydı? Sordum. *Ben* burada kalırken, hep o pek iyi çekmeyen baca vardı, duvarı yıkmışlar mıydı?

Valino evde kadınların kaldığını söyledi. Bu onların işiydi. Kavakların küçük yapraklan arasından yukarıya dere yatağına baktı. Burada toprağın her yerdeki toprağın aynı olduğunu — ondan bir şeyler almak için onu işleyecek insana gerek olduğunu, insanlarınsa artık buradan gittiklerini söyledi.

Sonra savaştan, ölmüş olanlardan konuştuk. Oğullan hakkında hiçbir şey söylemedi. Ağzında bir şeyler geveledi. Ben partizanlardan ve Almanlardan söz edince omuzlanın Bilkti. O zaman Orto'da olduğunu ve onlan bir evi yakarken gördüğünü söyledi. Bir yıl süreyle hiç kimse çalışmamış toprakta, bunun yerine herkes kendi yurduna gitseymiş —Almanlar kendi yurtlarına, genç insanlarsa çiftliklerine— ne kadar güzel olurmuş. Ne yabancı yüzler, ne yabancı insanlar — o zamana kadar dışardan gelmiş bu kadar çok adam görmemişlermiş, çocukken fuara gittiklerinde bile.

Cinto dineliyor ve bizi dinliyordu ağzı bir karış açık. "Kim bilir," dedim, "onlardan kaçı daha gömülüdür ormanda?"

"Birkaç tane var orada" dedi. "Birkaç tane var. Yeter ki arayacak zamanın olsun." Sesinde ne nefret, ne de acıma vardı. Sanki mantar ya da yakacak odun aramaya gitmekten söz ediyordu. Bir an aydınlandı yüzü, sonra "yaşıyorken hiç iyilik gelmedi onlardan, şimdi ölüyken mi gelecek." dedi.

Işte, diye düşündüm, Nuto aptalın teki derdi onun için, dünyanın hep aynı olup olmadığını sorardı. O kadar köy *görmüş*, bütün bu yörelerdeki yoksulluğu tanımış olan Nuto, savaşın ne işe yaradığını hiç mi hiç sormamıştı. Dövüşmek zorundaydık, kaderimizdi bu, o kadar. Beyninde şu düşünce vardı Nuto'nun: Olması zorunlu olan şey herkesi ilgilendirir, ve dünya kötü kurulmuş, yeniden yapılması gerekir.

Valino yukarıya, evine bir bardak şarap içmeye çağırmadı beni. Söğüt dallarını topladı ve Cinto'ya tavşanlar için yeşil ot kesip kesmediğim sordu. Cinto geriledi ve hiçbir şey söylemeksizin yere baktı. O zaman Valino ileri

çıktı ve serbest elindeki söğüt dalını salladı ona doğru. Cinto yana sıçradı, Valino tökezledi, sonra yemden dikildi ayağının üzerinde. Cinto şimdi dere yatağına inmiş ona bakıyordu. O ise hiçbir şey söylemeksizin bayıra doğru yöneldi, kollarında söğüt dallan. Tepeye vardığında bile dönüp bakmadı geriye. Cinto'yla oyun oynamaya gelmiş bir çocuk gibi hissettim kendimi — yaşlı adam ona el kaldırmıştı, çünkü bana yapamazdı bunu. Cinto ile ben birbirimize baktık, güldük konuşmaksızın.

Ağaçların serin gölgesinde dereden aşağı indik, fakat teri ve bunaltıcı sıcağı hissedebilmek için gölgelerin dışındaki su birikintilerini geçmemiz yetti. Il Morone'deki bağa destek olan, çayırımızın tam karşısındaki taş duvara bakıyordum. Tepede, böğürtlenlerin üzerinde ilk parlak yeşil bağ sürgünlerini ve yapraklarından bazıları daha şimdiden kızarmış güzel bir şeftali ağacını görebilirdiniz, tıpkı dereye yuvarlanmış ve bizimkilerden daha güzel görünen şeftalileriyle benim zamanımdaki ağaç gibi. Yazın kırmızı ve san yapraklarıyla bu elma ve şeftali ağaçları bugün bile ağzımı sulandınr, çünkü yapraklan olgun bir meyveye benzer, ağacın altında durup bakmak bir zevktir. Bana sorarsanız bütün ağaçların meyveleri olmalı, bağlarda böyle bu.

Cinto ile, *pallone* oynayanlar, daha sonra da kağıt oynayanlar üzerine konuştuk; akasya ağaçları arasında, derenin üzerindeki küçük köprünün altındaki yola çıktık. Cinto, *piazza'*da, elinde oyun kağıtları olan bir dükkâncı görmüştü; evde maça'nın İkilisi ile kupa'nın papazı varmış, anayolda birisi düşürmüş olmalı. Bir-az kirliymişler ama oldukça iyi durumdaymışlar, ötekileri de bulabilirse işe yararlarmış. Ona, yaşamlarını kumarla kazanan, evlerini ve topraklarım kumara yatıran insanlar olduğunu söyledim.

Bir köydeydim, dedim ona, oyun oynuyorlardı, masanın üzerinde altın liralar yığılıydı, oyuncuların her birinin yelek cebinde de tabancalar vardı. Hatta ben çocukken bizim köyde bile, büyük çiftlik sahipleri üzümlerini ya da tahıllarını satar satmaz atlarını koşarlar ve akşamın serinliğinde, torbaları altın paralarla dolu Nizza'ya ya da Acqui'ye doğru yola çıkarlardı; bütün gece oynarlardı, paralarım yatırırlardı kumara, sonra ağaçlarım, sonra tarlalarını, en sonunda da çiftliklerini; daha sonra bir sabah onları handa Madonna tablosu ve zeytin dalı altında yataklarında ölü bulurlardı. Kimisi de tek atlı arabasına binip uzaklaşırdı oradan, bir daha kimse haber alamazdı ondan. Bir tanesi karısını bile basmıştı kumara da çocukları tek

başına kalmıştı; çocukları evlerinden kovulmuştu, işte piç denenler bunlardı.

"Maurino’nun oğlu piç” dedi Cinto.

“İnsanlar onları evlerine alır” dedim ona. “Piçleri evlerine alanlar hep yoksul kimselerdir... Maurino’nun da bir oğlan çocuğa ihtiyacı vardı herhalde.”

“Piç olduğunu söyledin mi ona, deli oluyor” dedi Cinto.

“Söylememelisin. Baban seni başkasına verse suç senin mi olurdu? Sana gereken tek şey çalışma isteğidir. Büyük çiftlikler satın almış ne piçler bilirim ben,”

Dere yatağından çıkmıştık, Cinto önümden koşmuş, destek duvarı üzerine oturmuştu. Yolun öbür yakasındaki kavak ağaçlarının arkasında Belbo vardı. Bütün gün bayırlarda, dere yataklarında keçinin ardından koştuktan sonra oynamaya buraya gelirdik. Yoldaki taşlar aynıydı, kavakların yeşil gövdeleri akar su gibi kokuyordu.

“Tavşanlara biraz yeşil ot kesmeyecek misin?" diye •sordum.

Cinto şimdi keseceğini söyledi. Sonra ben yola koyuldum, yoldaki dönemece gelinceye kadar gözlerini üzerimde hissettim.

8

Nuto da benimle gelmedikçe Gaminella’daki çiftliğe bir daha gitmemeye karar verdim, o zaman Valino eve alırdı beni. Bu yol Nuto’nun yoluna ters geliyor, fakat birçok kez geçtim oradan; Cinto patikada beni bekliyor olurdu hep, ya da kamışlıkların arasından çıkardı birden. Bir bacağı dışarı doğru ayrik, destek duvarına yaslanır ve konuştururdu beni.

Fakat ilk birkaç günden sonra, şenlik ve *pallone* maçlari bittiğinde. Albergo dell’Angelo yeniden sakinleşti ve çevremde vızıldayan sineklerin ortasında, pencerede kahvemi içer ve boş meydanı seyrederken, belediye sarayının balkonundan aşağı bakan bir belediye başkam gibi hissediyordum kendimi. Çocukken hiç düşünmemiştim bunu. Yurdundan uzakken insan zorunlu olduğu için çalışır ve amaçsız para yapar — para yapmak, servet

yapmak budur işte, yurdundan ayrılmak ve benim gibi, zenginleşmiş, büyümüş ve şişmanlamış, istediğini yapmakta özgür geri dönmek. Çocukken, gözümü hep yola, yoldan geçenlere, Canelli’deki büyük evlere ve ufuktaki tepelere dikip baktığım halde bunu bilmiyordum.

Benimle karşılaştırılırsa, bulunduğu yerden kımıldamamış olan Nuto, “Bu işler böyle olur hep” diyordu. Ne dünyayı gezip görmüş, ne de para yapmıştı. Bu vadide bu kadar kişinin başına gelenler onun da başına gelebilirdi —bir ağaç gibi büyümek, sonra Bormida’nm ötesinde neler olup bittiğinden habersiz, ya da bir gün olsun evin çemberinden, üzüm hasadından ve pazarlardan kaçmaksızın bir kadın ya da keçi gibi yaşlanmak. Fakat yerinden fazla kımıldamamış da olsa onun da başına bazı şeyler gelmişti— her şeyin anlaşılması ve düzeltilmesi gerektiği, dünyanm kötü kurulmuş olduğu ve onu değiştirmenin herkesin görevi olduğu düşüncesine varmıştı sonunda.

Şimdi görüyordum ki, daha bir çocukken, keçiyi kovalarken ya da kışın çalılıkları ayağımla bastırarak öfkeyle kırarken, ya da yeniden açtığımda tepenin ortadan kaybolup kaybolmadığını görmek için gözlerimi kapadığımda bile — o zaman bile almyazımın benim için sakladığı şeylere hazırlıyormuşum kendimi, başını sokacak bir evi olmaksızın, hep, tepelerin ötesinde daha güzel, daha zengin bir köy olduğu umuduyla. Albergo dell’Angelo’daki bu odaya gelince —o zaman hiç burada bulunmamıştım— sanki her zaman biliyormuşıım gibi: Bir sinyor, cepleri altın paralarla dolu, büyük çiftlikleri olan bir adam, arabasında dünyayı görmek için yola çıktığında güzel bir sabah kendini böyle bir odada bulacak, bembeyaz lavaboda ellerini yıkayacak, eski cilalı masada bir mektup; uzaklara kente gidecek ve avcıların, belediye başkanlannm ve şemsiyeli hanımların okuyacağı bir mektup yazacaktı. İşte bu oluyordu şimdi burada. Sabahleyin kahvemi içtim ve Cenova' ya, Amerika’ya- mektuplar yazdım, parayla uğraştım, insanlar çalıştırdım. Belki de bir ay içinde tekrar denizde olacaktım, mektuplarımın izinde.

Bir gün, aşağıda sıcaktan yanan meydana bakarak Cavaliere’le birlikte kahve içtim. Cavaliere, benim zamanımda II Castello’daki topraklanıl, bir sürü su değirmeninin sahibi olan ve hatta ben daha doğmamışken Balbo’ da bent yaptırmış olan eski Cavaliere'in oğluydu. Bazen, arabacısının sürdüğü çift atlı arabasında anayoldan geçerdi. Köyde adını kimsenin bilmediği, alışılmamış ağaçlarla dolu, etrafı duvarla çevrili bir bahçesi olan küçük bir

köy evleri vardı. Villanın pencereleri hep kapalı olurdu, kışın okula koşarken demir kapımn önünde durduğumda.

Eski Cavaliere ölmüştü artık; oğlu, yasalarla hiçbir zaman alışverişi olmamış olan küçük, kel kafalı bir avukattı; topraklar, evler, değirmenler, bekârlık günlerinde kentte hepsinin altından girmiş üstünden çıkmıştı ve büyük Castello ailesi ortadan silinmişti. Küçük bîr bağ ve eski püskü elbiseler kalmıştı elinde, gümüş topuzlu bir bastonla dolaşırdı köyde. Çok kibar tavırlarla konuşmaya başladı benimle; nereden geldiğimi biliyordu. Fransa’ da da bulunup bulunmadığımı sordu ve kahvesini serçe parmağım kıvırıp öne doğru bükerek içiyordu.

Her gün otelin önünde durur ve diğer müşterilerle konuşurdu. Çok şey, genç insanların, doktorun ya da benim bildiğimden çok şey biliyordu, fakat bildikleri şimdi sürdüğü yaşama hiç uymayan şeylerdi —Eski Cavaliere’in tam zamanında öldüğünü görmek için onu konuşturmanız yeterdi. Bana, villadaki palmiyeler, üzerleri etiketli dışarlık otlar ve çiçeklerle dolu o bahçe gibi gelirdi biraz. Cavaliere de kendi yolunda, köyden kaçmış ve dünyayı dolaşmıştı, ama servet yapmamıştı. Hiç bir yakını kalmamıştı, karısı (Turinli bir kontes) ölmüştü; oğlu, tek oğlu, geleceğin Cavaliere'i, daha askerlik hizmetini yapmadan, kadınlarla ve kumarla başı derde girdiği için kendini öldürmüştü. Ufacık bağını işleyen köylülerle aynı kulübede yatan bu yaşlı adam, bu zavallı yaratık her zaman nazikti, her zaman böyle, her zaman kibar bir insandı, benimle her karşılaşışında şapkasını çıkarırdı.

Meydandan, Belediye Sarayı’nm gerisindeki ufak bağını —yabani otlarla dolu bakımsız bir bağdı bu— ve onun üzerinden, göğe doğru, çam ağaçlan ve kamış kümelerini görebilirdiniz. Öğleden sonra, işsiz güçsüz takımı kahvelerini içerken sık sık takılırlardı ona: San Grato’nun yansına sahip olan ve köye bu kadar yakın olmak işlerine geldiği için onun evinde oturan köylüleri, bağı, çapalamayı akıllanndan bile geçirmezlermiş. Fakat o, bir bağın ne istediğini köylülerin bildiğini, aslında bir zamanlar toprak sahibi soyluların malikânelerinin bir kısmını, avlanabilmeleri için, hatta sırf zevk olsun diye yabanileşmeye bıraktıklarım söylerdi — inanırdı da buna.

Cavaliere’in ava gitme düşüncesine güldü hepsi; birisi, nohut ekse daha iyi edeceğini söyledi.

Kendinden umulmayan bir kızgınlıkla hemen sözlerini keser ve “Ben ağaç dikiyorum” derdi titrek bir sesle. Çok iyi yetişmiş olduğu için kendini

savunamıyordu, konuyu değiştirmek için ben bir söz attım ortaya. Konuyu değiştirdi, fakat eski Cavaliere'in hâlâ onun içinde yaşadığı belliydi, çünkü koca çocuk benim ne yapmak istediğimi anlamıştı. Ben kalktığımda benimle biraz konuşmak istediğini söyledi, ötekilerin bakışları altında yürüdük, meydani geçtik. Yaşlı ve çok yalnız olduğunu, evinin konuk ağırlamaya uygun olmadığını, ama bana ne zaman uygun düşerse, kendisini ziyaret etmek istersem çok sevineceğini söyledi. Diğer çiftlikleri görmeye gittiğimi biliyordu, eğer ona ayıracak zamanım otursaydı... Yine yanılmıştım; bekle biraz, dedim kendi kendime, bahse girerim ki o da satmak istiyor. Köye iş için gelmediğimi söyledim ona.

“Hayır, hayır” dedi derhal. “Yalnızca bir ziyaret... O ağaçlan göstermek istiyorum size, eğer izin verirseniz."

Onu benim için hazırlanmak derdinden kurtarmak için hemen gittim; karanlık çatıların ve evlerin avlularının üzerindeki patika boyunca ilerlerken birçok nedenden ötürü bağı satmayacağım söyledi; çünkü adım taşıyan son toprak parçasıydı o, çünkü eğer onu satarsa bir başkasının evinde ölürdü, çünkü köylülerine böylesi daha uygun geliyordu, çünkü çok yalnızdı.

“Buralarda bir parçacık toprağı olmadan yaşamanın ne demek olduğunu siz bilmezsiniz” dedi. «Sizinkiler nerede gömülü?”

Bilmediğimi söyledim. Bir an sessizleşti, sonra yeniden canlandı, şaşırdı ve başını salladı.

“Anlıyorum" dedi yavaş bir sesle. “Hayat böyle işte.”

O, zavallı, daha çok olmamıştı köyün kilisesinin mezarlığına birini gömeli. Yirmi yıl önce, ve daha dün gibi geliyordu ona. Sıradan bir ölüm olmamıştı bu, kabul edilebilecek türden ya da içinde korku duymadan düşünülebilecek bir ölüm olmamıştı.

“Bir sürü aptalca hata yaptım,” dedi. “Herkes yapar hayatta. Yaşlılığın asıl kötü yanı pişmanlıktır. Fakat bir şey için kendimi bağışlayamıyorum. O çocuk...”

Kamışların altındaki dönemece gelmiştik. Durdu ve kekeleyerek “Nasıl öldüğünü biliyor musunuz?” dedi.

Başımı salladım. Konuşurken bastonunun sapım sımsıkı tutuyordu. “Bu ağaçlari ben diktim" dedi. Kamışların gerisinde bir çam ağacı görüyordum.

“Şurada, tepenin üzerini ona adamak istiyordum, tıpkı onun hoşlandığı gibi, özgür tc vahşi, küçük bir çocukken içinde yaşadığı park gibi."

Bir şeyleri vardı orada. Kamış külmeleri ve onların arkasındaki, altlari uzun ve sık otlarla örtülü kırmızımsı çam ağaçlari, Gaminella’daki bağın üzerindeki tepelerdeki çukuru anımsattı bana. Fakat burada çarpıcı olan şey tepenin zirvesiydi, onun ötesindeyse hiçbir şey yoktu.

“Her toprakta, böyle yaban bırakılmış bir parçacık yer olmalı.” dedim “Ama bağda çalışmaya gelince..."

Ayaklanmızın dibinde onun zavallı dört sıra kütüğünü görüyorduk. Cavaliere alayla yüzünü buruşturdu ve şapkasını çıkardı.

"Yaşlıyım ben” dedi. “Ah şu köylüler!”

9

Şimdi onun gönlünü yapmak için evin avlusuna inmeli değil miydim? Fakat biliyordum ki, benim için bir şişe şarap açmak zorunda kalacak, sonra da bunu köylülerine ödeyecekti. Geç olduğunu, köyde birinin beni beklemekte olduğunu, bu saatte hiç bir şey içmediğimi söyledim. Onu bahçesinde, çam ağaçları altında bıraktım.

Köprünün yanındaki kamışlıkta, Gaminella'dan gelen yoldan ne zaman geçsem bu hikâyeyi düşünürdüm. Burada ben de Angiolina ve Giulia ile oynamış, tavşanlar için yeşil ot kesmiştim. Cinto çoğu zaman köprüde oluyordu, çünkü ona balık oltalarıyla olta ipi vermiş ve denizde nasıl balık avlanacağını, martıların nasıl vurulacağım anlatmıştım. Buradan ne San Grato'yu, ne de köyü görebilir insan. Fakat Gaminella ve Salto sırtlari üzerinde, Canelli' nin ötesindeki daha uzak tepelerde koyu renkte ağaç, kamış ve fundalık kümeleri vardı —onlar da aynıydı, tıpkı Cavaliere'inki gibi, Çocukken hiç bu kadar yükseklere tır-manmamıştım; delikanlıyken çalışıyordum ve fuarlara ve dansa gitmekten başka şey istemezdim. Şimdi, bir karara varmamış da olsam, boyuna oralarda, o uzun bayırlarda, kamışların ve son dağınık çiftliklerin arkasında bir şeylerin olması gerektiğini düşünüyordum. Ne olabilirdi? O kadar yükseklerde ekilmeyen ve güneşin yakıp kavurduğu topraklar vardı.

"Bu yıl şenlik ateşi yaktınız mı?" diye sordum Cinto'ya. "Biz hep yakardık. St. John Eve'de bütün bayır alev alev yanardı."

"Küçük ateşler" dedi. "İstasyonda büyük bir tane yakıyorlar ama buradan görülmüyor. Piola bir zamanlar demet demet çalı yaktıklarını söyledi"

Piola onun Nuto'suydu. Uzun boylu ince bir çocuk. Cinto'yu, Belbo boyunca onun ardından topallaya topallaya giderken görmüştüm.

"Kim bilir" dedi, "niçin yakıyorlar bu ateşleri?" Cinto durmuş dinliyordu. "Benim zamanımda" dedim, "yaşlılar ateşin yağmur getirdiğini söylerdi — baban da şenlik ateşi yaktı mı? Bu yü yağmur gerekecek size. Her yerde şenlik ateşleri tutuşturuyorlar."

"Toprak için iyi herhalde. Zenginleştiriyor toprağı." Sanki bir başkası olmuştum. Nuto'nun benimle konuştuğu gibi konuşuyordum onunla.

“Peki öyleyse neden hep ekilmiş arazinin dışında yakıyorlar ateşi?" diye sordum. “Ertesi gün yollarda, derelerin yanında, çalılıklarda ateş izleri görüyorsun...” “Bağı da yakamazsın ya,” dedi gülerek.

“Doğru, ama onun yerine ekilmiş toprağa gübre atarsın..."

Bu tartışmaları hiç bitiremezdik, çünkü kızgın bir ses onu çağırır, ya da Piola’nin oğlanlarından biri ya da Il Morone’li bir delikanlı geçerdi oradan, Cinto da tıpkı babası gibi “gidip bir bakalım ne oluyor orada" der ve giderdi.

Benim yanımda, kibarlıktan mı yoksa istediği için mi kaldığını hiçbir zaman kesin olarak bilemedim. Doğru, Cenova'daki limanın nasıl bir şey olduğunu, yüklerin nasıl yüklendiğini, gemilerin siren seslerini, her yerleri dövmeli gemicileri anlattığımda beni dinliyordu gözlerini kısarak. Bu çocuk, diye düşünüyordum, bu bacakla bu çocuk köyde hep aç kalır. Hiçbir zaman çapa yapamaz ya da koca koca sepetleri taşıyamaz. Askerliğini bile yapamayacak, dolayısıyla kenti görmeyecek. Ben onu gitmeye isteklendirmedikçe.

"Şu gemi sirenleri,” dedi, onlardan konuştuğumuz giin, “savaş çıktığı gün Canelli’de çaldıkları siren gibi bir şey mi?”

“Sen duydun mu onu?”

“Sanırım. Bir trenin düdüğünden daha yüksekmiş, dediler. Herkes işitti. Canelli’yi mi bombalıyorlar acaba diye herkes dışarı çıktı geceleyin. İşittim onu, uçakları da gördüm.”

“Ama sen daha kucakta bir bebektin o zaman...” “Yemin ederim ki anımsıyorum.”

Nuto’ya çocuğa neler anlattığımı söylediğimde, o klarneti ağzına koyacakmış gibi dudaklarım büzdü ve sert sert salladı başını. “Yanlış yapıyorsun” dedi. “Yanlış. Neden böyle düşünceler sokuyorsun onun kafasına? İşler değişmediği sürece başma bela olacak bütün bunlar.”

“Nelerden yoksun olduğunu görsün.”

“Ne yapmasını istiyorsun onun? Bu dünyada kendisinden daha iyi ve daha kötü insanların bulunduğunu görecek de neye yarayacak ? Bu şeyleri anlayabilse, yapacağı tek şey babasına bakmaktır. Yapması gereken tek şey

pazarlan meydana gitmektir. Orada, kilisenin merdivenlerinde dilenen kendisi gibi topal biri her raman vardır, içerdeyse, zenginler için, üzerleri pirinç harflerle isimleri yazılı oturacak yerler vardır."

“Ne kadar açarsam onun gözlerini o kadar anlayacak?” dedim.

“Fakat onu Amerika’ya göndermenin hiç bir yararı yok. Amerika işte burada. Bizim de milyonerlerimiz ve açlıktan ölen insanlarımız var.”

Cinto’nun bir iş öğrenmesi gerektiğim, bunun için de babasının pençesinden kurtulması gerektiğini söyledim. “Piç olarak doğsaydı daha iyi olurdu” dedim. "Buradan uzaklaşmalı, bu kısır döngüden çıkmalı, insanlar arasına katılmadıkça babası gibi büyüyecek.”

“Değişmesi gereken çok şey var” dedi Nuto. O zaman Cinto’nun uyanık bir çocuk olduğunu, gereken tek şeyin, bizim için La Mora ne idiyse onun için de o olacak bir çiftlik bulmak olduğunu söyledim. “La Mora, dünya gibiydi” dedim, “bir Amerika’ydı, bir limandı. İnsanlar gelir, gider, çalışır, konuşurdu. Cinto bir çocuk şimdi, ama büyüyecek. Kızlar olacak... Birazcık bir şeyler büen kadınların arasına karışmak ne demektir, bir fikrin var mı? Irene ve Silvia gibi kızlarla karşüaşmak?”

Nuto hiçbir şey söylemedi. La Mora üzerine konuşmaktan hoşlanmadığım fark etmiş tim. Bana bandodaki yıllama dair o kadar şey anlatmış olmasına karşın fazla gerilere gitmez, ikimizin de çocuk olduğumuz yıllardan konuşmazdı. Ya da konuyu kendine uygun bir biçimde değiştirir ve bir tartışma başlatırdı. Bu kez hiçbir şey söylemedi, dudaklarım büzdü, ve ancak ben hasat kaldırılmış tarlalardaki şenlik ateşlerinden söz edince başım kaldırdı. "Doğru yapıyorlar,” dedi. “Toprağı uyandırıyorlar.”

“Fakat Nuto” dedim, “Cinto bile inanmıyor buna.”

Farketmez, dedi, neyin ne olduğunu bilmiyordu, toprağın içindekileri uyandıran şeyin sıcak mı, alev mi ya da başka bir şey mi olduğunu bilmiyordu: Yine de kenarında şenlik ateşi yakılmış her tarlada ürün daha çabuk büyüyor, daha bol oluyordu.

“Yeni bir şey bu” dedim, “öyleyse aya da inanırsın sen?”

"Aya mı — aya inanmalıyız” dedi Nuto. “Dolunayda bir çam ağacını kesmeyi dene, kurtlar, böcekler sarar bedenini. Ay daha yeniyken bir üzüm

teknesini yıkaman gerekir. Aşılara gelince, onları ay birkaç günlükken yapmalısın, yoksa tutmaz.”

O zaman, gezilerimde bazı hikâyeler duyduğumu, ama bunların hepsinden daha uyduruk şeyler olduğunu söyledim, Büyükannesinin annesi gibi bu boş inanlara inanacaksa, hükümet hakkında, papazın vaazı hakkında o kadar konuşmanın ne gereği vardı! îşte o zaman Nuto çok sakin bir edayla bir boşinanın ancak birisine kötülüğü dokunuyorsa, hirisi ayı ve şenlik ateşini köylüleri soymak, onları karanlıkta bırakmak için kullanıyorsa bir boşinan olduğunu, o zaman onun gerici bir insan olacağım ve meydanda kurşuna dizilmesi gerekeceğini söyledi. Fakat komışabilmeden önce yemden bir köy insanı olmalıydım. Valino gibi yaşlı bir adam hiçbir şey bilmese de toprağı tanır.

Bir süre deli köpekler gibi tartıştık, fakat o sırada onu su değirmenine çağırdılar, ben de gülerek yola koyuldum. La Mora'ya gitmeye niyetleniyordum, ama hava sıcaktı. Canelli’ye doğru baktığımda (parlak bir gündü, gökyüzü bulutsuzdu) önde Gaminella, onun yanında Salto, Belbo ovasını, çınar ağaçlar mm ortasında kıpkırmızı, en uzak tepenin bayırına çizilmiş gibi duran Il Nido dedikleri büyük evi görebiliyordum. O kadar bag, dere, nerdeyse beyazlanmış tepe, bende üzüm hasadında La Mora da tekrar bulunmak ve sepetleriyle gelen Sor Matteo’nun kızlarını görmek isteğini uyandırdı. La Mora, Canelli’ye doğru ağaçların gerisinde, II Nido'nun yükseldiği bayınn hemen altındadır.

Oysa ben yaya köprüsünden karşıya geçtim Belbo’yu; yürürken, düzgün biçimli yapraklanyla, ağustos güneşinde yanmış toprak kokusunun yükseldiği iyi çapalanmış, bakımlı bir bağdan daha güzel bir şey olmadığını düşünüyordum hep. iyi işlenmiş bir bağ, yaşayan, soluk alan ve terleyen sağlıklı bir vücut gibidir. Ve etrafıma yeniden baktığımda, bu ağaç kümelerim, kamışlan, bu çalılıkları ve dereleri —yöredeki bütün köy adlarını ve evleri— düşündüm, neye yarardı bütün bunlan düşünmem, ne verirdi, ama yine de kendilerine özgü güzellikleri var —her bağın kendi ağaçlan var— gözün onlara rastladığında zevk verir bu sana, orada kuş yuvalarının olduğunu bilirsin. Kadınlarda da aynı çekicilik var, diye düşündüm.

Biraz kaçığım ben, dedim kendi kendime. Yirmi yıldır uzaktım buralardan ve bu köyler beni bekliyordu, ilk kez Cenova’nin sokaklarında

yürürken duyduğum hayal kırıklığını anımsadım — yolun ortasında bir parçacık yeşillik arayarak yürümüştüm. Liman vardı, kuşkusuz, kızların yüzleri, dükkânlar, bankalar vardı; ama bir kamış kümesi, bir kucak çalının kokusu, bir parçacık bağlık, bunlar nerdeydi? Kısası, ayın, şenlik ateşlerinin öyküsünü biliyordum, ama bildiğimi unutmuşum, onun farkına vardım.

10

Bunları düşünmeye başladığımda kalakalıyordum, çünkü o kadar çok şey geliyordu ki aklıma, o kadar arzular, o kadar eski aşağılamalar; kendime sığınılacak bir barınak yaptığımı, dostlar edindiğimi, üzerine gerçekten adımı yazabileceğim, bahçesini düzenleyebileceğim bir evim olduğunu düşündüğüm zamanlari anımsıyordum.

Butun buıılan yaptığımı, hatta kendi kendime, "biraz para yapabilirsem bir karı alacağım kendime, onu ve oğlumu memlekete göndereceğim. Onların da benim gibi orada büyümelerini istiyorum" diyeceğim bir noktaya geldiğimi düşünüyordum. Fakat hiçbir zaman bir oğlum olmadı, karnımsa hiç lafım açmayın —Denizin ötesinden gelen, ay ve şenlik ateşleri üzerine hiçbir şey bilmeyen bir aileye ne yaran var bu vadinin? Orada büyiimeli insan, şarap gibi,, polenta gibi kemiklerinde hissetmeli onu, o zaman konuşmak gereğini duymadan bilir onu; içinde o kadar yıl bilmeden taşımış olduğun her şey şimdi bir araba zincirinin tıkırtısında, bir öküzün kuyruğunun sallanırken çıkardığı hışırtıda, bir tabak kuru fasulyenin tadında, geceleyin meydanda duyulan bir sesin tınısında birden uyanır.

Sorun, Cinto’nun bunları bilmemesiydi —bir çocukken benim de bilmediğim gibi— buralardan çekip gitmemiş biri değilse kimsenin bilemeyeceği gibi. Eğer onun ya da köyde herhangi bir kimsenin beni anlamasını istiyorsam, onlara dışardaki dünyadan söz etmeli ve hikâyemi anlatmalıydım onlara — ya da daha iyisi onlara hiçbir şey anlatmamalıydım da sanki hiçbir şey olmamış gibi davranmalı, onları benimle birlikte Amerika’ya, Cenova’ ya götürmeliydim, kazandığım para yüzümde yazılı, ceketimin cebinde ilikli. Nuto dışında insanlar böyle şeylerden hoşlanırdı, tabii o da beni anlamaya çalışıyordu.

Albergo dell’Angelo’da, pazarda, meydanda insanlarla karşılaşıyordum. Birisi beni aramaya gelirdi, La Mora’dan gelen adam gibi beni bir kez daha çağırırdı oraya. Ne iş yaptığımı bilmek isterlerdi, Albergo dell’Angelo’yu, ya da. otobüsü satın alıp almadığımı bilmek isterlerdi. Meydanda, küçük yıkık bir kiliseden söz eden papazla, beni kenara çekip, eğer araştırmak istiyorsam kağıtlarımın hâlâ. Belediye Sarayı’nda olması gerektiğini söyleyen kâtiple tanıştırdılar beni; Alessandria’daki yetimler yurduna daha,yeni gittiğim cevabını verdim. Zamanımı en az alan kişi, köyün eski

tarihi, faşist belediye başkanımn pis işleri hakkında bilinecek her şeyi bilen Cavaliere'di.

Yollarda ve çiftliklerde durum biraz daha iyiydi, fakat oralarda bile inanmıyorlardı bana. Birine olsun, aradığım şeyin yalnızca daha önce gördüğüm bir şeyi yeniden görmek olduğunu nasıl açıklayabilirdim? Arabaları ve samanlıkları görmek, tahtadan bir kova, demir bir kapı, bir hindiba çiçeği, mavi damalı bir eşarp, su içebileceğim bir sukabağı, bir *zappa* kulpu görmek. Yüzleri de seviyordum, her zaman gördüğüm gibiydiler; yaşlı, kırışık yüzlü kadınlar, sakin öküzler, çiçekli kızlar, güvercinliklerin çatıları. Onları son görüşümün üzerinden sanki mevsimler geçmiş gibiydi, yıllar değil. Gördüklerim ve duyduklarımda —dünyanın başlangıcından önce geçirdikleri kuraklıklar, panayırlar, hasatlar— eskisine göre ne kadar az fark varsa o kadar çok seviyordum onlan. Kuru fasulye, şarap şişeleri, tahralar ve harman yerindeki ağaç kütükleri için de aynı şeydi.

Burada, Nuto yanıldığımı, bunlara katlanmak zorunda olmadığımı söyledi, çünkü bu yamaçlarda insanlar insan gibi değil hayvan gibi yaşarlardı, savaş da düzeltememişti bir şeyi, her şey daha önce nasılsa öyleydi yine, ölüler dışında. Valino ve onun baldızı üzerine de konuşuyorduk. Valino'nun şimdi onunla yatıp yatmadığına varıncaya kadar —başka ne yapacaktı ya— fakat çok kötü şeyler oluyordu o evde. Nuto, Valino'nun belinden kayışını çıkarıp da onlan hayvanlar gibi dövmeye başladığında çığlıklarını ta Belbo vadisinden duyabileceğimi söyledi bana, Cinto da nasibini alıyordu bu dayaklardan — ona bir an olsun soluk aldırmayan, şarap değildi, bu kadar çok şarapları yoktu, son derece yoksul oluşları ve Valino nun yaşama karşı duyduğu öfkeydi.

Padrino ve ailesine ne olduğunu da öğrenmiştim. Cola'nin baldızı, hani şu bana evi satmak isteyen kadın söylemişti. Padrino, çiftliğin satışından elde ettikleri az bir parayla gittikleri Cussano'da, birkaç yıl önce ölmüştü: Kızlarının kocalan tarafından sokağa atılmış yaşlı bir adam olarak. Kızlardan küçüğü, henüz genç bir kızken, diğeri, Angiolina, bir yıl sonra, La Madonna delle Rovere'de ormanların yukansındaki bir çiftlikte yaşayan iki kardeşle evlenmişlerdi. Yaşlı adam ve çocuklarıyla orada yaşamışlardı; yalnızca üzüm ve polenta yiyorlar ve ayda bir, ekmeklerini pişirmek için aşağı iniyorlardı, öyle kopmuşlardı dünyadan. İki erkek çok çalışıyor, kadınlanm ve öküzlerini yıpratıp duruyorlardı; kızlardan genci, bir tarlada

yıldırım çarpmasından ölmüştü; diğeri, Angiolina ise yedi çocuk doğurmuş, sonra böğründe bir tümörle yatağa düşmüş, üç ay yatmış, inlemiş —doktor yılda bir gelirmiş oralara— ve bir gün, papazı bile göremeden ölmüş. Kızları ölünce evde yaşlı adama yiyecek verecek kimse kalmamış, o da köy köy, panayır panayır dolaşmaya başlamış yiyeceğini bulmak için; Cola, savaştan önceki yıl, kir pas içinde, koca beyaz bir sakalla son kez şöyle bir görmüş onu. Sonunda o da ölmüş, dilenmeye gittiği bir çiftliğin harman yerinde.

Yani üvey kızkardeşlerimi aramak, beni hâlâ hatırlayıp hatırlamadıklarını görmek için Cossano'ya gitmemin İliç bir yaran yoktu. Angiolina'mn, tıpkı öldüğü kış annesi gibi ağzı yan açık yatakta yatıyorken yüzünü bir türlü çıkaramıyordum aklımdan.

Ben de bir sabah demiryolu boyunca, La Mora'day-ken kim bilir kaç kez gittiğim yoldan Canelli'ye gittim. Salto'dan, H Nido'dan geçmek zorundaydım. Çatıya ulaşan ıhlamur ağaçlarıyla, kızların oturduklan terasıyla, camlı verandasıyla, ve biz ırgatların yaşadığı sundurmak alçak binasıyla La Mora'yı gördüm. Tanımadığım sesler duydum, yoluma devam ettim.

Benim zamanımda olmayan uzun bir caddeden Canel-li'ye girdim, fakat kokuyu hemen farkettim —şarap tortusunun o keskin kokusunu, Belbo'dan gelen hafif rüzgâri, ve vermut kokusunu. Pencerelerde saksıları, yüzleri, fotoğrafları ve büyük evleriyle dar sokaklar öylece duruyordu. Meydanda daha bir canlılık vardı— yeni bir kahve, bir benzin istasyonu, toz içinde gelip geçen motosikletler. Fakat büyük çmar ağacı hâlâ oradaydı. Kasabada hâlâ para olduğu görülüyordu.

Sabahı bankada ve postanede geçirdim. Büyük bir kasaba değildi, fakat yukarda, tepelerde kaç tane başka vü-la ve büyük ev olduğunu kim bilebilirdi ki! Yani çocukken haklıymışım ben, Canelli halkının dünyada bir değeri vardı, ve buradan dünyaya bir pencere açılıyordu. Belbo' nun üzerindeki köprüden vadiye ve Nizza'ya doğru uzanan alçak tepelere baktım.

Hiçbir şey değişmemişti, yalnız geçen yıl, bir çocuk, bir at arabasında babasıyla birlikte üzüm satmaya gelmişti oraya. Belki de Canelli, Cinto için de dünyaya açılan bir kapı olabilirdi.

O zaman her şeyin değişmiş olduğunu farkettim Canelli'yi Canelli olduğu için severdim ben, tıpkı vadiyi, tepeleri ve dereleri sevişim gibi. Onu severdim, çünkü orada her şey tamamdı, çünkü yılların yıllara değil, mevsimlerin mevsimlere yerlerini bıraktığı son köydü. Şarapçılar istedikleri kadar köpüklü şarap yapabilir, bürolar, makineler, yük arabaları yapabilir, depolar kurabilirdi —benim yaptığım iş de buydu— Cenova'dan geçen ve insanı istediği yere götirrebilen yolun başladığı yer de burasıydı. Gaminella'dan başlayarak bir ucundan ötekine gitmiştim bu yolun. Eğer çocuk olsaydım bir kez daha teperdim o yolu. Ne olmuştu yani? Hiçbir zaman gerçekten oradan uzaklaşmamış olan Nuto hâlâ dünyayı anlamak ve onu değiştirmek istiyordu ve mevsimler birbiri ardından geçiyordu. Ya da kim bilir böyle değildi de hâlâ yalnızca aya inanıyordu. Fakat aya inanmayan ben, her şey söylenmiş ve olmuş bitmişken yalnızca mevsimlerin önem taşıdığını ve onları kemiklerinizde duyduğunuzu ve siz daha küçük bir çocukken sizi onların büyüttüğünü biliyordum. Canelli tüm dünyadır —Canelli ve Belbo vadisi— ve tepeler arasında zaman akmadan durur.

Akşama doğru demiryolunun yanındaki yoldan geri döndüm. Caddeyi geçtim. II Nido'nun altından geçtim, La Mora'yı geçtim. Salto'daki evde Nuto'yu iş tulumu içinde planya yapar ve ıslık çalar buldum, yüzünde dargın bir hava. "Ne var?"

Birisi bir parçacık tarla açmaya çalışırken, Gaminel-la'daki bayırlarda iki ceset daha bulmuş, kafaları ezilmiş, ayakkabıları alınmış iki faşist casus cesedi. Doktor ve polis yetkilileri tanımaya koşmuşlar, ama üzerinden iki yıl geçtikten sonra tanınacak nesi kalırmış ki onların? *Repubblichini* olmalıymışlar, çünkü partizanlar vadide ölürler, meydanlarda kurşuna dizilirler, balkonlardan aşağı asılırlar ya da Almanya'ya gönderilirlermiş.

"Kızacak ne var bunda?" dedim. "Eski hikâye."

Fakat Nuto bütün bunları kafasından atamıyordu bir türlü, ıslık çalarken yüzü asıktı.

11

Yıllarca, yıllarca önce —burada, İtalya’da savaş hâlâ sürüyorken— ne zaman demiryolunun kenarındaki yol boyunca yürüsem aklıma gelen bir gece geçirmiştim. Ne olacağım oldukça iyi biliyordum, —savaş, sürgün, düşman mallarının zor alımı— dükkânı satıp Meksiko’ya göçmeye çalışıyordum. En yakın sınr oydu, ve Fresno'da nereye gittiğimi bilecek kadar çok sayıda zavallı Meksikolu yaratık görmüştüm. Sonra bu fikir çıktı kafamdan, çünkü MeksikalIlar ne yapsmlardı benim içki sandıklarımı, sonra savaş başladı birden. Aldırmadım savaşa yakalandığıma — ileriye bakmaktan, olanlardan kaçmaktan ve ertesi gün her şeye yeniden başlamaktan bıkmıştım. Geçen yıl Cenova’da her şeye yeniden başlamak zorunda kalmıştım.

Gerçek şu ki, bunun böyle gitmeyeceğini ve bir şey yapmak, çalışmak, tehlikeye atılmak itisinin eriyip gittiğini biliyordum. On yıldır alıştığım yaşam ve insanlar şimdi korkutuyor ve kızdırıyordu beni. Bir kez daha arabamı devlet karayoluna vurdum, çöle kadar, Yuma’ya kadar, koca koca ağaçlı ormanlara kadar gittim. San Joaquín Vadisi’nden ve alıştığım yüzlerden başka bir şey görmek isteği uyanmıştı içimde. Savaş bittiğinde okyanusun öte yakasına sürükleneceğimi biliyordum, çünkü sürdüğüm yaşam çirkin ve geçiciydi.

Sonra güneye doğru yolları tepmeyi bıraktım. Çok büyük bir ülkeydi burası—hiç bir yere varamayacaktım. Demiryolu işçileriyle sekiz ayda Califomia’ya gelmiş olan delikanlı değildim artık. Ne kadar çok görürseniz o kadar az bağlı hissediyorsunuz kendinizi bir yere.

O akşam kırların ortasında araba bozuldu. Gece bastırırken 37 numaralı istasyona varmayı ve orada yatmayı düşünüyordum ben. Hava soğuktu, tozlu kuru bir soğuk, kırlar çıplaktı. Kırlar fazla iyimser bir sözcük. Gözün alabildiğine gri kumlar uzanıyordu, dikenler, tepe demlemeyecek küçült yığıntılar ve demiryolu hattını belirleyen direkler. Motoru tamire çalıştım, ama bir şey yapamadım, yedek bujim yoktu çünkü.

O zaman korkmaya başladım işte. Bütün gün yalnızca iki arabaya rastlamıştım, onlar da kıyıya doğru gidiyorlardı. Hiç biri benim yolum üzerinde değildi. Devlet karayolu üzerinde değildim, çünkü bir uçtan bir

uca geçmek istemiştim ülkeyi. Kendi kendime, “Bekle. Birisi geçer elbet” diyordum. Ertesi güne kadar hiç kimse geçmedi. Neyse ki sarınacak birkaç battaniyem vardı. “Peki yarın?" dedim.

Rayların kenarındaki bütün taslan, bütün traversleri, kurumuş bir deve dikeninden dökülen tüyleri, yolun altındaki çukurda iki kaktüsün kalın saplannı inceleyecek zamanım olmuştu. Rayların kenarındaki taşlar, dünyanın her yerinde görülebilen tren yanığı rengini almıştı. Yol boyunca, bir tuz kokusu getirerek hafif bir rüzgâr esiyordu. Kış gibi soğuktu hava. Güneş batmıştı, ova gözden kayboluyordu.

Ovada çukurlar içinde zehirli kertenkeleler, kırkayaklar olduğunu biliyordum, buradaki yılanlarınsa üzerine yoktu. Yaban köpekleri havlamaya başlamıştı. Onlardan korkmuyordum, fakat havlamaları, Amerika’nın göbeğinde çölde, en yakın istasyondan arabayla üç saat uzakta olduğumu hissettiriyordu bana. Ve gece yaklaşıyordu. Tek uygarlık işareti demiryolu ve sıra sıra direklerdi. Bir tren geçse! Kaç kez telgraf direğine kulağımı dayamış, tellerin uğultusunu dinlemiştim, tıpkı çocukların yaptığı gibi. Akım kuzeyden geliyor ve kıyıya gidiyordu. Haritayı yeniden gözden geçirmeye başladım.

Ovada, yani gri renkli kumlukta köpekler havlamalarini sürdürüyordu — bir horoz ötüşü gibi havayı yaran bir sesti bu— ve üşümüş, hasta hissediyordum kendimi onları duyunca. Şanslıydım, viski şişesini yanıma almıştım. Sinirlerimi yatıştırmak için sigara içip duruyordum. Ortalık karardığında, tam karanlık çöktüğünde kedi gözlerini yaktım. Parlan yakmaya cesaret edemedim. Bir tren geçse!

Ne çok hikâye geliyordu aklıma: Bu yollar yapılmadan önce buralarda, yola çıkan ve bir çukurda ölü bulunan nice insanın hikâyesi, kemik ve giysi, başka hiçbir şey. Haydutlar, ' susuzluk, yalnızlık, yılanlar. İnsanların ölüme sürüklendiği, hiç kimsenin, orada ebediyen kalmayı istemedikçe atından inmediği bir zamanlar olduğunu anlamak kolaydı, ipince demiryolu battı ve kara yolu, bu topraklar üzerinde yapılan çalışmaların tümü buydu. Yoldan ayrılıp, üstündeki yıldızlara baka baka kaktüslerin arasındaki hendeklere vurup ilerlemek mümkün müydü?

Oldukça yakında aksıran bir köpek, düşen taşların çıkardığı ses yerimden zıplattı beni. Kedi gözlerini söndürdüm ve hemen aynı anda yeniden yaktım. Akşama doğru, bir katırın çektiği bir araba dolusu

Meksikaliya rastlamış olduğumu anımsadım, ve korkumu azalttı bu, öyle yüklüydü ki araba, her yanından dallar, torbalar dolusu bir şeyler, tencereler, tavalar ve insan yüzleri sarkıyordu. Mevsimi San Bernardino ya da yöresinde geçirmeye giden bir tüle olmalıydı. Çocukların zayıf küçük ayaklarını ve katırın sürüklenen ayaklarını görmüştüm. Pantolonları, kirli beyaz sallanıyor, ve katır, boynunu ileri doğru uzatmış çekiyordu. Onları geçtiğimde, bu zavallı yaratıkların hendeğin birinde konaklayacaklarını düşünmüştüm — kuşkusuz 37 numaralı istasyona o gece varamayacaklardı.

Bu insanların yurtlan neresidir kim bilir, diye düşündüm. Böyle bir ülkede doğup yaşamak mümkün müdür? Ama yine de alışmışlardı ona ve nerede bulurlarsa mevsimlik iş aramaya çıkmışlardı, yılın yansım madenlerde, öteki yansını da köylük yerlerde geçirerek rahat huzur vermeyen bir yaşam sürüyorlardı. Alessandria'daki yetimler yurdundan geçmelerine gerek olmamıştı, dünya, ya da demiryolu, yaptıktan devrimler, ya da petrol ku-yulan onların, yerlerinden yurtlarından etmişti onlan aç susuz, şimdi de katırın gerisinde oradan oraya, sürükleniyorlardı. Bir katırian olduğu için şanslıydılar. Yanında bir kadın bile olmadan yayan yapıldak yola çıkanlar da vardı.

Arabadan dışarı çıktım ve ısıtmak için, ayaklarımı yere vurdum. Ova, belli belirsiz gölgelerle lekeli, ölü kadar soğuktu, karanlıkta yolu zor görüyordum. Buz gibi bir rüzgâr kumlarda vımldayıp duruyordu, köpekler sakindi artık; fısıltılar, hayalet sesler duyuyordum. Artık bunlardan korkmayacak kadar içmiştim. Kuru otlan, tuzlu rüz-gân kokladım ve Fresno'daki tepeleri düşündüm.

Sonra tren geldi. Önce bir at gibi, arabası sert taş-lann üzerinde yukarı kalkmış bir at gibi göründü, sonra zayıf ışıklannı gördüm. Bir an bir otomobil ya da bir arabaya doluşmuş Meksikalılar olduğunu umut eder gibi oldum. Sonra gürültüsü tüm ovayı doldurdu, kıvılcımlar saçtı etrafa. Yılanların ve akreplerin buna ne diyeceğini düşündüm. Tren nerdeyse üzerime geliyordu, yolda duruyordum ben, ışıklı pencereleriyle raylan, kaktüsleri aydınlatıyordu, sıçrayıp giden korkunç bir hayvan; iki yana sallanarak çılgınca koşarken, havayı içine çekerken, yüzüme şamarlar vuruluyor gibi oldum. Ne kadar beklemiştim onu, etraf yine karanlığa gömülüp de kumlar hışırdamaya başladığında çevremde, kendi kendime, bu insanların, inşam çölde bile rahat bırakmadıklarım söyledim. Bir yere sürgün edilmeyeyim diye yarın kaçmak ve bir yerde saklanmak istemiş

olsaydım, polisin elini omuzumda hissederdim, öylesine korkutmuştu tren beni. Amerika’ydı burası.

Tekrar arabaya girdim, battaniyeye sarındım ve memlekette bir sokak köşesindeymişim gibi biraz kestirmeye çalıştım. Sonra kendi kendime, tüm Califomıalılar’ın açık-gözlülüğüne karşın bu paçavralar içindeki Meksikalilar'in onlardan hiç birinin yapamayacağı bir şeyi yaptıklarini düşündüm: Yurtlan bildikleri, yılanlarla birlikte yaşamayı öğrendikleri çölde konaklamak ve uyumak. Meksiko’ya gitmeliyim, dedim. Bahse girerim ki tam bana göre bir ülke.

Gecenin geç saatinde bir köpek havlamasıyla sıçradım yerimden. Tüm ova sanki bir savaş alanıydı — ya da bir çiftlik meydanı. Kırmızımsı bir ışık vardı, aşağı atladım, soğuktan her yanım tutulmuş, sertleşmişti; gümüş bir ay alçak bulutlan deliyordu, bir bıçak yarası gibi, ovayı kan kırmızı bir ışığa boğuyordu. Bir süre durdum baktım. Dehşete düşürdü bu beni.

12

Nuto çok haklıydı, Gaminellah bu iki ölü çok baş ağrıttı. Doktor, veznedar ve barda vermut içen iki ya da üç sporcu genç dehşetle ellerini, kollarım kaldınp, görevlerini yapmış olmaktan başka suçlan olmayan kim bilir kaç zavallı Italyan'ın kızıllarca barbarca öldürüldüklerini sormaya başladı. Çünkü, diyorlardı fısıltıyla, insanları yargılamaksızın enselerine kurşun sıkarak öldürenler, kızıllardır. Sonra öğretmen hanım aldı sözü: Belediye sekreterinin kardeşi, üzüm bağlan olan küçük, gözlüklü bir kadındı bu: Kendi başına dereye gitmeye ve öteki cesetleri, bütün cesetleri bulmaya ve ne kadar zavallı çocuk varsa kazıp çıkarmaya hazır olduğunu bağırmaya başladı, o pis komünistler, Valerio ya da Pajetta, isterse Canelli' deki Parti sorumlusu onu hapse tıkacak hatta asacak olsa bile bunu yapacağını söyledi. Birisi, "Komünistleri suçlamak zordur. Partizanlar burada özerkler" dedi. "Ne olur yani?" dedi bir başkası. "Hani battaniyelerimizi isteyen, o boynuna eşarp saran topalı anımsıyor musunuz? Ya dükkanı yaktıklarında... özerk mi diyorsun onlara? Hepsi aynı bokun soyu. Almanları anımsıyor musunuz?" Villada oturan signoramn oğlu "ister özerk olsunlar, ister olmasınlar, bir anlamı yok bunun. Bütün partizanlar katildir" diye haykırdı.

Doktor dikkatle bize bakarak, "Görebildiğim kadarıyla" dedi, "belli bir kimseyi suçlayamayız. Bu gerilla savağı ve yasadışılık kanlı bir şeydi. Belki de bu iki adam gerçekten casustu... Fakat..." diye sürdürdü konuşmasını, sesini yeniden başlamak üzere olan tartışmanın üzerine yükselterek, "ilk grupları kim oluşturdu? îç savaşı kim istedi? Almanları ve diğerlerini kim kışkırttı böylesine? Komünistler. Hep komünistler. Sorumlular *onlardır.* Katiller *onlardır.* Biz îtalyanlar'm onları isteyerek bağışlamamız bir şereftir."

Vardığı sonuç herkesi hoşnut etti. Daha sonra ben, onunla aynı düşüncede olmadığımı söyledim. Nedenini sordu bana. Senin sözünü ettiğin yıl ben daha Amerika' daydun, dedim. (Sessizlik). Ve Amerika'da belli bir yerde oturmaya zorlanmıştım. (Sessizlik.) Amerika'da, eninde sonunda Amerika'dır işte, dedim, gazetelerde Kral'm ve Badoglio'nun bütün îtalyanlar'in dağa çıkmalarıni, gerilla savaşına katılmalarını, Almanlar'a ve

faşistlere arkadan saldırmalarını emreden bir çağrısını yayımladılar. (Sessizlik.) Hiç kimse anımsamadı bunu. Yeniden tartışmaya başladılar.

Ben daha yanlarından ayrılmıştım ki, kadın öğretmen bağırıyordu, “Onların hepsi piçtir, istedikleri, bizim paramız, bizim toprağımız ve paramız. Rusya’dakının aynı. Hayır diyen herkesi temizlerler.”

Nuto bile geldi köye dinlemek için konuşulanları. “Gerçekten doğru mu?” diye sordum, “bu gençlerden birinin bile partizan olmadığı ve öyle söyleyeceği? Ceno-va’da partizanların bir gazetesi bile vardı...”

“Hayır, hiçbiri” dedi Nuto. “Onlar, ertesi gün üç renkli eşarbı takan kimselerdir. Bazıları Nızza’daydı, büroda çalışıyorlardı. Canlarım gerçekten tehlikeye atmış olanlar bundan söz etmek istemez.”

İki cesedi tanımak olası değildi. Cesetleri bir at arabasında eski hastaneye götürmüşler ve bir sürü kişi görmeye gitmişti; hepsi de yüzlerini buruşturarak çıkıyordu dışarı. Daracık sokaklarda kadınlar kapı eşiklerine oturarak, “Ah, ah" diyordu, “eninde sonunda hepimizin olacağı bu. Ama berbat bir son bu.” Cesetlerden hiçbiri uzun boylu olmadığı ve biri boynunda S. Gennaro madalyonu taşıdığı için polis memuru onların güneyli oldukları sonucuna vardı. Onları “bilinmeyen kişi” ilan etti ve soruşturma dosyasını kapadı.

Dosyayı kapatmayıp her işe burnunu sokmaya başlayansa bölge papazı oldu. Vakit geçirmeden belediye başkamın, *carabinieri’i*, ev sahiplerinden oluşan bir komiteyi ve Rahibeleri toplantıya çağırdı. Kilisedeki sandalyesinin arkasındaki pirinç plakayı ona sormadan kaldırdığı için papaza kin besleyen Cavaliere, olanlardan devamlı haberdar ediyordu beni. “Annemin oturduğu sandalyeydi o” diyordu. “Benim annem, onun gibi on kişiden daha çok iyilik yapmıştır kiliseye.”

Cavaliere’in partizanlar hakkmda herhangi bir önyargısı yoktu. "Çocuk bunlar" diyordu, "kendilerini bir savaşın içinde bulmuş çocuklar. İnsan düşününce, o kadar kişi...”

Kısacası, papaz konuyu sömürüyordu, çünkü Ca’Nere önünde asılan partizanlar için yapılan anıtın açılışım bir türlü hazmedememişti; açılışı, iki yıl önce ona sorulmaksızın, Asti’den gelmiş olan bir sosyalist milletvekili yapmıştı. Papaz, evindeki toplantıda içindekileri apaçık ortaya dökmüştü. Gelenlerin hepsi içlerindekini ortaya dökmüş ve birlikte hareket etme

konusunda anlaşmışlardı. Eski partizanlardan hiçbirini suçlayamadıklan için, aradan o kadar zaman geçmişti ve faşistlerin dediği gibi artık köyde “yıkıcı unsur” diye bir şey yoktu; konuyu, Alba’dakı insanların kulağına kadar ulaşacak politik bir bildiri biçimine sokup güzel bir tören yapma kararı aldılar — iki kurban için dinsel bir gömme töreni, halka açık bir toplantı ve kızılların aforozu. Gör ve dua et. Toptan seferberlik.

“Böyle zamanlarda sevinecek insan değilim ben” dedi Cavaliere. “Savaş Fransızlar’ın dediği gibi, bir sale métier[1]’dir. Fakat bu papaz ölüleri sömürüyor, anasıni bile sömürürdü, eğer olsaydı tabii...”

“Biliyordum," dedi en sonunda, "böyle bir şeyi çingenelerle de yapmaya çalışmıştı.”

“Ne çingenesi?”

1945'te bir grup delikanlının, aylarca kasabaya girip çıkan, partizanlara ihanet edip onlar hakkında bilgi taşıyan iki çingeneyi yakaladıklarım anlattı bana. “Nasıl biliyor musunuz — grupta her cins insan vardı. İtalya'nın her yerinden ve de dışardan. Böyle bir karmaşık grup görme-mişsinizdir. Ve neyin ne olduğunu bilmeyen kişiler. Evet, çingeneleri karargâha götüreceklerine, götürmüşler bir kuyuya sokmuşlar ve milis barakalarına ne kadar zamanda bir geldiklerini söyletmişler. Sonra onlardan birine, güzel sesi varmış, hayatını kurtarmak istiyorsa şarkı söylemesini emretmişler. O da söylemiş, kuyunun tepesine oturarak, elleri ve ayaklari bağlı, çılgınlar gibi şarkı söylüyor, bütün yüreğini şarkıya koyuyormuş. O şarkı söylerken onlar bir kazma bulmuşlar ve her ikisine de bir çukur kazdırmışlar. İki yıl önce kazdık çıkardık onları, papaz hemen kilisede bir vaaz verdi onlar için. Benim bildiğim kadarıyla Ca’Nere’deki insanlar hakkında hiç vaaz vermemiştir."

“Ben sizin yerinizde olsaydım,” dedim ona, “gider, asılmış olanlar için bir dinsel toplantı düzenlemesini isterdim ondan. Eğer reddederse ismi lekelenecektir.”

Ñuto keyifsiz keyifsiz sırıttı. “O öyle bir adamdır ki, hem bunu yapar, hem de protesto toplantısı düzenler.”

Ve pazar günü gömme töreni yapüdı. Belediye yetkilileri oradaydı, *carabinieri*, peçeli kadınlar, Meryemin kızlan, O şeytan, sarı cübbelerini

giymiş Flagellant’lari[2] da getirtmişti, rezillik. Her yer çiçekle donanmış. Birkaç bağı olan kadın öğretmen, bahçelerden çiçek yolmaları için küçük kızlan salmıştı etrafa. En iyi giysilerini giymiş papaz, paril parıl parlayan gözlüklerim takmış, kilisenin merdivenlerinde verdi vaazım. Büyük laflar etti vaazında. Zamanın kötüleştiğini, ruhların tehlikede olduğunu söyledi. Çok kan akıtıldığım, çok sayıda gencin hâlâ nefret sözleri dinlediğim. Ülkenin, ailenin ve dinin hâlâ tehdit altında olduğunu. Kırmızı, şehitlerin o güzel rengi, hristiyan düşmanlığının simgesi haline gelmişti, ve onun adına o kadar cinayet işlenmişti, işleniyordu. Biz de tövbe etmeli, içimizi temizlemeli ve kefaretimizi ödemeliydik— barbarca katledilmiş. Tanrı bilir duasız, törene iz öteki dünyaya gönderilmiş iki yabancı gence Hristiyanlar’a yaraşır bir gömme töreni yaparak — kefaretimizi ödemeli ve onlar için dua etmeli ve inançlı yüreklerden bir engel yükseltmeliydik. Latince birkaç söz büe etti. Şiddet yanlılarının, o Allahsız ve vatansızların karşısında tanıklık etmeliydik. Onlara düşmanın yenilmiş olduğunu düşündürt-memeliydik. Pek çok İtalyan kentinde düşmanın kızıl bayrağı hâlâ dalgalanıyordu.

Törene pek aldırmadığımı söylemeliyim. Bir papazın kızgın güneş altında kilisenin merdivenlerinde konuşmasını dinlemeyeli çok uzun zaman geçmişti aradan. Ve ben çocukken, Virgilia bizi vaaza götürdüğünde, papazın sesinin gök gürültüsü gibi ya da gök gibi, mevsimler gibi bir şey olduğunu, yaşayanların ve ölülerin kurtuluşu için tarlalara ve hasatlara yardım ettiğini düşündüğümü, düşünmek. Şimdi farkına varıyordum ki, *ölülerdi* asıl ona yardım eden. Biz gerçekten yaşlanmamalı ya da dünyayı tanımamalıydık.

Töreni Nuto da tutmadı. Meydanda, arkadaşlarından biri geçerken ona göz kırptı, bir şeyler fısıldadı. Nuto’ysa yerinde duramıyordu. Başka bir şey gelmiyordu elinden, çünkü onlar ölüydü ve onlar kara gömleklilermiş ya da onurlu bir ölümle ölmüşler, pek önemi yoktu. Ölülerle uğraşırlarken papazlar daima haklıdır. Bunu biliyordum ben, o da biliyordu.

13

Köyde bu öykü işlendikçe işlendi. Papazın keyfi yerindeydi. Ertesi gün de demiri tavında dövmeyi sürdürdü; ölüler için, yaşayıp da hâlâ tehlikede olanlar için, henüz doğmamışlar için bir ayin düzenledi. Gelenlere, yıkıcı partilere girmemelerini, Hristiyanlık düşmanı ve müstehcen gazeteleri okumamalarını, iş dışında Canelli'ye gitmemelerini ve otelde konaklamamalarını öğütledi, kızlara eteklerini uzatmalarım söyledi. Köyde dedikodu yapan kadınları, birbiriyle konuşan dükkâncıları görmüşseniz, üzüm sıkma makinelerinden üzüm suyu akar gibi kan aktığım düşünebilirsiniz. Her biri soyulmuş ve yakılmıştı, ve bütün kadınlar çocuk yapmıştı onlardan. Eski faşist belediye başkam, Albergo dell'Angelo'da bir masaya oturarak böyle bir şeyin daha önce olmadığını söyleyene kadar. Calosso'lu sert suratlı bir adam olan kamyon şoförü o zaman ayağa fırladı ve kooperatif için daha önce alınan sülfürün ne olduğunu sordu ona.

Nuto'nun yanına geri döndüm, onu dingilleri ölçerken buldum, hâlâ düzelmemişti havası. Karısı evde çocuğu emziriyordu. Pencereden kocasına bu işi ciddiye almakla delilik ettiğini, politikanın şimdiye kadar kimseye iyilik getirdiğini görmediğini söylüyordu yüksek sesle. Köyden Salto'ya kadar bütün yol boyunca olanları kafamda evirmiş, çevirmiş ama söz haline getirememiştim. Şimdi Ñuto yüzüme bakıyor, kibarlığı filan bırakmış, yüksek bir sesle bu rezil köylerde sevecek ne bulmuşsam artık yetip yetmediğini soruyordu bana.

"Eline fırsat geçtiğinde yapsaydın" dedim ona. "Bir eşekarısı yuvasını sıvamayı bir deli bile bilir."

O zaman pencereye doğru bağırdı, "Comina, ben dışarı çıkıyorum." Ceketini kaptı ve "gel bir içki içelim," dedi. Ben onu beklerken o sundurmadaki çırağa birtakım emirler verdi ve bana dönerek:

"Bıktım" dedi, "gidelim buradan".

Salto'ya doğru yokuşu tırmandık, önce konuşmadık, *ya*da "Üzümler iyi bu yıl" filan gibi bir şeyler söyledik. Dereyle Nuto'nun bağı arasından geçtik. Dar yoldan ayrıldık ve patikaya yöneldik; patika öyle dikti ki döne döne tırmanmak zorunda kalıyorduk. Bir sıra kütüğün köşesine gelince, kendi ufacık toprağından bugüne dek hiç ayrılmamış olan Berta'ya

rastladık. Selamlaşmak ve kendimi tanıtmak için bir dakika durdum —onu yaşıyor bulacağımı— ve de böyle dişsiz —hiç düşünmemiştim— :ama Nuto hiç durmadan yürüdü, sadece “İyi günler” dedi. Berta tanımadı beni doğallıkla.

Lo Spirito’nun çiftliğinin son bulduğu bu yere bir kez tırmanmıştım daha önce. Buraya kasım ayında muşmula çalmaya gelirdik. Kurumuş bağlara, sarkmış teraslara, Salto’nun kırmızımsı tepesine, Belbo’ya ve ormanlara baktım. Şimdi Nuto da yavaşlamıştı, birbirimize dayana dayana inatla sürdürdük yürüyüşümüzü.

“Asıl kötülük” dedi Nuto, “bizim hepimizin bu kadar budala olmamız. Papaz her şeyi avucunun içinde tutuyor.”

“Ne demek istiyorsun? Neden kalkıp cevap vermiyorsun ona?”

“Kilisede kalkıp ona cevap vermemi mi istiyorsun? Burası, kilisede ancak söylev verebileceğin bir yerdir, yoksa inanmazlar insana. Müstehcen ve Hristiyanlık düşmanı basınmış — sanki oradakiler bir takvimi bile okuyabilirmiş gibi!”

“Köyden gitmelisin” dedim, “havayı biraz değiştirmeye çalışmalısın. Canelli’de her şey farklıdır. Zaten o da Canelli’nin cehennemin ta kendisi olduğunu söyledi, duymadın mı?”

“Bu kadarı yetmez mi?”

"Ne de olsa bir başlangıç. Canelli, dış dünyaya açılan yoldur. Canelli’den sonra Nizza gelir. Nizza’dan sonra Alessandria. Tek başına hiçbir şey yapamazsın.”

Nuto içini çekti, kıpırdamadan duruyordu. Ben de bir an durdum ve aşağıdaki vadiye baktım.

“Bir şey yapmak istiyorsan,” dedim, “dış dünyayla bağların olması gerek. Sizin için çalışan politik partileriniz, milletvekilleriniz, bu işle uğraşan adamlarınız yok mu ? Sesini yükselt ve birbirinizi tanıyın. Amerika’da böyle yapıyorlar. Partilerin gücü, burası gibi bir sürü küçük küçük yerin birleşmesinden doğuyor. Papazlar tek başlarına çalışmıyor, arkalarında bir sürü başka papaz var. O Ca’Nere’de konuşan milletvekili niçin gelmiyor yine?”

Bir kamış kümesinin gölgesinde, sert otların üzerinde oturuyorduk, Nuto milletvekilinin niçin bir daha gelmediğini anlattı. Kurtuluş gününden bu yana —25 Nisan'a rastlıyordu— her şey kötüden daha kötüye gitmişti. O günlerde hiç olmazsa bir şeyler yapılabilmişti. *Mezzadri'* ler ve köyün yoksullan kendi başlarına dünyaya açılamazsa, dünya onların ayağına gelmişti savaş yıllarında, onları *uyandırmak* için. Her yerden, Toscana'dan, güneyden adamlar gelmişti, kentliler, öğrenciler, göçmenler, işçiler, —Almanlar ve faşistler bile bazı iyi şeyler yapmıştı, halkın, hatta en aptallarının bile gözlerini açmışlardı, insanların kendilerini gerçek renkleri içinde, biri bir yandaysa, öteki öte yanda göstermeye itmişlerdi— şu adam köylüleri sömürmek istiyordu, bense geleceği onlarla paylaşmak istiyordum. Askere gitmeyi reddeden erkekler ve asker kaçaklan hükümete göstermişlerdi ki, bir savaşa katılmayı istemek tek başına yetmezdi o işi yapmaya. Tabii, o karışıklıkta yapılmaması gereken bazı şeyler de yapılmıştı —insanlar durup dururken soyuluyor, öldürülüyordu, fakat çok değil tabii— Nuto, "eski günlerde dizginleri ellerinde tutanlarin sokağa attığı ya da ölesiye çalıştırdığı insanlann sayısına yakin değil" dedi. Ve "Sonra ne oldu?" diye sordu. Tetikte durmaktan vazgeçmişler, Bağlaşık Devletlere, daha önce dizginleri ellerinde tutanlara, şimdi fırtına geçince gizlendikleri yerlerden, koca koca evlerden, papaz evlerinden ve manastırlardan sürünerek çıkan kimselere inanmışlardı. Şimdi bu noktaya geldik, dedi Nuto, çanlarım hâlâ çalabiliyorsa bunu partizanlara borçlu olan bir papaz —onlar korumuşlardı çanları— kalkıyor faşist cumhuriyeti ve onun iki casusunu savunuyor. Ortada hiç bir neden yokken vurulmuş bile olsalar, ülkelerini kurtarmak için sinekler gibi ölmüş olan partizanlara sövmek ona yakışır mıydı?"

O konuşurken karşıda Gaminella'yı görüyordum, bu yükseklikten her zamankinden daha büyük görünüyordu: gezegen gibi bir tepe; buradan, daha önce hiç görmediğim bayırları, küçük ağaçlan ve patikaları görebiliyordum. Kendi kendime düşünüyordum, bir gün oraya tırmaçmalıyım diye. Dünyanın küçük bir parçası da orası. Nuto'ya sordum, "Orada partizan filan var mıydı?"

"Partizanlar her yerde vardı," dedi. "Hayvanlar gibi aşağı sürdüler, kovaladılar onları. Her yerde öldüler. Bugün köprüde tüfek sesleri duyardım, ertesi gün Bormida'nin ötesinde olurlardı. Huzur içinde bir gece

olsun geçirmediler, hiçbir yerde güvenle gizlenemiyorlardı. Her yer casus doluydu.”

"Sen de partizan miydin? Sen de orada miydin?”

Nuto güçlükle yutkundu ve başını salladı. “Herkes bir şeyler yaptı — yeterli değildi, ama her zaman bir casusun onları buraya gönderip evinizi yaktırma tehlikesi vardı.”

Yukardan, Belbo düzlüğüne, ıhlamur ağaçlarına ve La Mora’daki çiftliğe bakıyordum — bütün tarlalar ufak ve yabancı görünüyordu. Onları böyle yukardan hiç görmemiştim, o kadar ufak görünüyorlardı ki!

“La Mora’nin oradan geçtim geçen gün” dedim. “Girişteki çam ağacı yoktu.”

“Nicoletto, muhasebeci kestirdi ağaçlari. Deli! Kestirdi ağaçları, dilenciler gölgesinde durup dinleniyor diye. Anlıyor musun ? Malin mülkün yansını eline geçirdi, hâlâ da mutlu değil. Yoksul bir adamın, gölgede durup ona bunu nasıl yaptığını sormasından bile hoşnut değil.”

“Fakat nasıl oldu da her şey böyle bir şeytanın eline geçti? Atı arabası olan insanlar. İhtiyar olsaydı olmazdı bunlar.”

Nuto cevap vermedi, kuru ot kümelerini yoluyordu.

“Nicoletto aileden kalan tek kişi değildi” dedim. “Kızlara ne oldu? Onları düşününce kalbim duracak gibi olur. Doğru, her ikisi de eğlenceyi severdi; Silvia ise kim olursa olsun onunla yatacak bir çılgındı; fakat ihtiyar adam yaşadığı sürece onu hizada tutmayı hep becerdiler. Üvey annenin ölmüş olması garip. Ya küçük kız, Santina, onun sonu nasıl oldu?"

Nuto hâlâ papazım ve casusları düşünüyordu, çünkü ağzı yine çarpılmış, zorla yutkunuyordu.

“O Canelli’de kaldı” dedi. “Nicoletto'yla geçinemiyordu. Karagömlekliler’e hoş günler yaşattı. Herkes bilir bunu. Sonra bir gün ortadan kayboldu.”

“öyle mi?” dedim. “Ama ne oldu ki ona? Bizim iyi küçük kızımıza? Altı yaşındayken ne kadar hoştu, bir düşün.”

“Sen onu yirmisinde görmedin,” dedi Nuto. “Diğer ikisi hiç kalırdı onun yanında. Ama onlar bozdu onu; Sör Matteo’nun gözünde ondan başkası yoktu. Onun yanında basit görünmesinler diye Irene’in ve Silvia’mn üvey anneyle dışarı çıkmadıklarını anımsıyor musun? Eh, Santa her ikisinden daha güzeldi, annesi onları bir araya getirirdi.”

“Demek ortadan kayboldu ha? Başına ne geldiğim onlar da bilmiyor demek?”

“Biliyorlar” dedi Nuto. “Küçük orospu.'”

“Ne kötülük var bunda?”

“Bir orospu ve bir casustu o.”

“öldürdüler mi onu?”

“Haydi eve gidelim,” dedi Nuto, “Biraz neşelenmek istiyordum, ama olmuyor, seninle bile.”

14

Kader bizi birleştirmiş gibiydi. Çoğu kez bir zamanlar yaşamış olan o kadar kişiden niçin yalnızca ikimizin, yalnızca Nuto ile benim ortada kaldığına şaşıyordum. Bir zamanlar bir özlem vardı içimde (bir sabah San Diego'da bir barda neredeyse çıldırıyordum bu özlemden): Anayola çıkmak, köşedeki çınar ve ıhlamur ağaçlan arasındaki demir kapıyı itmek, sesleri, gülüşleri ve tavuklan işitmek ve onların şaşkın yüzlerini seyrederken —ırgatların, kadınların, köpeğin, yaşlı adamın— "İşte geldim, geriye döndüm" demek —kızlarin gri ve kahverengi gözleri terastan tanıyacaktı beni— hiç bir zaman içimden atamadığım bir özlemdi bu. Geriye dönmüştüm. Yola çıkmıştım, dünyalığımı yapmıştım —Albergo dell'Angelo'da kalıyor ve Cavaliere'le söyleşiyordum— fakat bana dokunacak, beni tanıyacak eller, yüzler, gözler yoktu artık. Bir süredir yoktular. Geriye kalan, panayırın ertesi günkü meydan, ya da üzüm hasadından sonraki bağ gibiydi, ya da birinin size ihanetinden sonra gidip tek başına yemek yemeniz gibi bir şey. Geriye kalan tek kişi, Nuto, değişmişti, benim gibi bir adam olmuştu. Uzun bir hikâyeyi kısaltmak için diyelim ki, ben de bir adamdım artık. Bir başkasıydım — La Mora'yı, gerçekten ilk tanıdığım kış, ondan sonraki yaz, sonra kışı izleyen yaz, bütün bu yılların gün ve gecelerindeki gibi bulsaydım, kuşkusuz ne yapacağımı bilemezdim. Belki de çok uzaktan geldim — bu eve ait değildim artık. Cinto gibi değildim artık, dünya değiştirmişti beni.

Çam ağacının altında, ya da avludaki kirişin üzerinde geç saatlere kadar oturduğumuz o yaz akşamlarında — gelip geçenler bir an dururlardı kapıda, kadınlar gülerdi, birisi çıkardı ahırdan — konuşma, hep yaşlı adamlar, kâhya Lanzone ve Serafina, bazen da aşağıya inmişse Sor Matteo "Tamam, tamam oğlanlar, kızlar, büyümeye çalışın biraz, büyükbabalarımız da böyle söylerdi, sıranız gelince siz de anlarsınız hanyayı konyayı" deyince biterdi. O zaman bu büyümek denen şeyin ne anlama geldiğini bilmezdim, yalmzca zor şeyler yapabilmek gibi düşünürdüm onu, bir çift öküz satın alabilmek, ya da üzüm fiyatlarım hesaplamak, ya da biçer-döveri çalıştırmak gibi bir şey. Büyümenin, uzaklara gitmek, yaşlanmak, insanların öldüğünü görmek, geri dönmek ve La Mora'yı şimdi olduğu gibi bulmak demek olduğunu bilmezdim. Kendi kendime, yarışlarda hayrağı kazanmazsam, kendime bir çiftlik satın almazsam, Nuto'dan daha iyi durumda olmazsam şapkamı

yerim, diye düşünürdüm. Sor Matteo'ya ve kızlarına ait at arabasım, terası, salondaki piyanoyu, şarap fıçılarını ve tahıl ambarlarım ve San Rocco'daki panayırı düşünürdüm. Büyümekte olan bir çocuktum.

Dolu fırtınasının olduğu ve Padrino'nun küçük çiftliği satıp ırgat olarak Cossano'ya gitmek zorunda kaldığı yıl, beni birçok kez günlük çalışma için La Mora'ya göndermişti. Daha on üçümdeydim, ama yardımcı işler yapıyor, eve birkaç kuruş getiriyordum. Sabahleyin Belbo'yu geçerdim —bir defasında Giulia da gelmişti— kadınlarla, ırgatlarla, Cerino ve Serafina'yla birlikte ceviz toplamaya, mısır kesmeye, üzüm toplamaya ya da hayvanlara bakmaya yardım ederdim. Büyük çiftlik avlusunu severdim —ne kadar çok insan alırdı, kimse aramazdı sizi— o zaman anayola yakındı, Salto'nun altında. Ne kadar çok yeni yüz vardı, araba, atı, perdeli pencereler vardı. İlk kez çiçek görüyordum, kilisedekine benzer gerçek çiçekler. Giriş kapısının yanında ıhlamur ağaçlannm altında zinia-iar, zambaklar, dalyalarla dolu bahçe vardı —meyve gibi çiçek de yetiştirilebileceğini farkediyordum— meyve yerine çiçek yetiştirirlerdi, toplandıkları zaman Signora ve kızları için toplanırdı çiçekler, güneş şemsiyeleriyle dışarı çıkıp çiçek toplar, vazolara yerleştirirlerdi çiçekleri evde. Irene ve Silvia on sekiz ya da yirmisindeydi o zaman, bazen görürdüm onları. Sonra onların üvey kızkardeşleri Santina vardı, yeni doğmuştu daha; Emilia o ağladığı zaman salıncağım sallamak için yukarı koşardı.

Akşamleyin Gaminella'daki küçük çiftlikte bütün bunları anlatırdım Angiolina'ya, Padrino'ya ve Giulia'ya (eğer o da gelmemişse benimle) ve Padrino şöyle derdi: “Bütün hepimizi satın alacak bir adam var. Lanzona iyi bir iş tuttu onunla. Sor Matteo hiç bir zaman yol kenarında ölmeyecek, bu kesin” Üzüm bağlarımızı yerle bir etmiş olan dolu bile Belbo'nun ötesine düşmemişti, Ovadaki. Salto'nun üzerindeki bütün çiftlikler bir öküzün böğürleri gibi parlıyordu.

"İşimiz bitik" diyordu Padrino, “ipoteği nasıl ödeyeceğim?" Yaşlanıyordu, en büyük korkusu başını sokacak bir evi ya da bir parçacık toprağı olmaksızın ölmekti.

Angiolina, kenetli dişleri arasından “Öyleyse satalım" dedi. “Bir yerlere gideriz."

“Ah, annem yaşıyor olsaydı” diye mırıldandı Padrino.

Bu sonbaharın son olacağını görüyordum, bağın içinde ya da dere yatağından yukarı dolaşırken beni çağıracaklar ya da birisi gelip beni oradan uzaklaştıracak diye soluğumu tutardım hep. Çünkü hiç de başkaları gibi olmadığımı biliyordum.

Sonra papaz karıştı işe —o zamanki papaz, yaşlı ve koca parmakları olan iri yapılı biri— birisi adına satm aldı çiftliği; kooperatifle konuştu ve kendisi kızların ve Padrino'nun durumunu ayarlamak için Cossano'ya kadar gitti, kap kaçağı ve yatakları almak için araba geldiğinde keçiyi çözmek için ahıra gittim. Ben keçiye ağlarken papaz geldi —büyük gri bir şimsiyesi ve çamurlu ayakkabıları vardı— kaşlarım çattı bana. Padrino bıyıklarını çekiştirerek çiftlik avlusunda dolaşıyordu. "Bebek olma" dedi papaz. "Nedir bu ev senin için? Gençsin, önünde bir sürü zaman var. Büyümeye ve bu insanların senin için yaptıklarini ödemeye çalış."

O sırada her şeyi biliyordum. Biliyordum ve ağlıyordum. Kızlar evdeydi, papaz orada olduğu için dışan çıkmamışlardı. "Padrino'nun gittiği çiftlikte kızkardeşlerin için bile zor yer var" dedi. "Sana güzel bir yer bulduk. Seni orada çalıştıracaklar."

Ve böylece, havalar soğumaya başladığında La Mora[r] da çalışmaya başladım. Belbo'yu son kez geçerken geriye dönüp bakmadım. Ayaklarımda tahta ayakkabılar, çıkınim omuzumdan sarkmış, mendilimde Angiolina'mn Serafina'ya gönderdiği dört mantarla geçtim nehrin üzerindeki köprüyü. Mantarları Giulina ve ben Gaminella'da bulmuştuk.

La Mora'da ırgat Cirino karşıladı beni — kâhyadan ve Serafina'dan izin almıştı, Vakit yitirmeksizin ineklerin ve öküzlerin, ayrı bir bölmede de araba atının bulunduğu ahırı gösterdi bana. Duvarda bir yığın koşum takımı ve uçlarında küçük küçük kurdeleler asılı kırbaçlar duruyordu. O gece samanlıkta uyuyacağımı, sonra kendilerinin uyuduğu tahıl ambarına benim için de bir döşek koyacağım söyledi. Bu odanın ve üzüm presinin bulunduğu büyük odanın, mutfağın döşemesi dövme toprak yerine çimentodandı. Mutfakta, içi kap kacakla dolu, kapılan camdan bir dolap vardı, şömine rafının üzerinde, Emilia'mn dokunmamamı söylediği patlak kırmızı kâğıttan yapılma fistolar asılıydı. Serafina eşyalarımı sakladı ve daha büyümeye niyetim olup olmadığım sordu; Emilia'ya kış için bana bir ceket bulmasını söyledi. Yaptığım ilk iş, bir yığın odun kırmak ve kahve çekmek oldu.

Emilia oldu beni yılan balığına benzeten. O akşam hava karardıktan sonra yemek yedik, bir gaz lambasının ışığı altında hep birlikte mutfakta — iki kadın, Cirino ve masada oturmanın iyi olduğunu fakat çalışmama da isteyerek yapılması gerektiğini söyleyen kâhya Lanzone, Virgilia'yı, Angiolina'yı ve Cossano'yu sordu bana. Sonra Emilia'yı yukarı çağırdılar, kâhya ahıra gitti, bense ekmek, peynir ve şarapla dolu masada Cirino'yla yalnız kaldım. Sonra biraz kendime geldim, yüreklendim, Cirino bana La Mora'da herkese yetecek kadar yiyecek olduğunu söyledi.

Derken kış geldi, çok kar yağdı ve Belbo dondu, bizse mutfakta ya da ahırda üşümüyorduk; bütün işimiz çiftlik avlusundaki, giriş kapısının önündeki karlan küremek ya da bir kucak odun daha getirmekti; ya da söğüt dallarını Cirino yerine ben suya sokuyor, su getiriyor ya da öteki oğlanlarla bilye oynuyordum. Noel geldi, Yeni Yıl, Epifani yortusu; kestane kızarttık, şarap yaptık, iki kez hiıidi, bir kez de kaz yedik. Sor Matteo ve kızları ve Signora, Canelli'ye gitmek için araba koşturdular; bir keresinde eve bademli pasta getirdiler ve bir parçasmı Emilia'ya verdiler. Pazarlan Saltolu çocuklarla ve kadınlarla köye ayine gittim, fırına hamur taşıdım. Gaminella'daki tepe çıplaktı, kardan bembeyazdı — Belbo'nun yanındaki kuru dallar arasından görüyordum orasını.

15

Bir parçacık toprak satm alacak mıyım, ya da Cola’ nın kızına kur yapacak mıyım, bilmiyorum —sanmıyorum, bütün günüm telefon konuşmaları, iş dolaşmalanyla kentin kaldınmlannda geçiyor artık— fakat buraya dönmeden önce bile, bir bardan çıkarken, bir trene atlarken ya da akşamlan eve dönerken havayı koklar, hangi mevsimde olduğumuzu anlar, bağ budama ya da ekin biçme, fıçılara bakır sülfat atma ya da fıçılan yıkama, kamışlan soyma zamanı olduğunu anımsardım.

Gaminella’dayken bir hiçtim, La Mora’da bir şeyler öğrendim. Burada artık hiç kimse bana belediyeden gelen beş liretten söz etmiyordu, ertesi yıl Cossano'yu hiç düşünmüyordum artık. Anguilla’ydım ben ve yaşamımı kazanıyordum. Önceleri kolay değildi bu, çünkü La Mora çiftliği Belbo ovasından tepenin ortasına kadar uzanıyordu, ve Padrino’nun tek başına işlediği Gaminella’daki bağdan sonra o kadar hayvanı, o kadar çeşitli ürünü ve o kadar yeni yüzü birbirine karıştırıyordum. Daha önce ırgatların bir arada çalışmalarım ya da tahıl ve mısır yüklü o kadar arabayı, ya da bu denli büyük üzüm hasadım hiç görmemiştim. Yalnızca yolun altındaki tarlalardan çuvallarla fasulye ve mercimek almıştık. Bizler de içinde, ailede doyurulacak on boğaz vardı; üzümleri, tahılı, cevizleri satıyorduk, her şeyi satıyorduk ve kâhya yine de bir şeyler koyabiliyordu bir kenara. Sor Matteo atını besliyor, kızları piyano çalıyor ve durmadan Canelli’deki terzilere gidiyor, Emilia yemek masasında onlara hizmet ediyordu.

Cirino öküzlere nasıl bakılacağım ve olur da kirletirlerse altlarına serdiğimiz otların nasıl değiştirileceğini öğretti bana, Lanzone, öküzlere gelin gibi bakılmasını ister, dedi. Onların nasıl tımar edileceğini, yüklerinin nasıl hazırlanacağım, bir yaba dolusu saman vermeyi, ne eksik ne fazla, öğretti. San Itocco bayramında onlan panayıra götürdüler, kâhya onlar için harcadıklarını kat kat çıkardı. Baharda tarlalara gübre dökerken tütsü arabasını ben kullandım. Havalar düzeldiğinde daha gün doğmadan tarlaya gitmek zorundaydık, öküzü çiftlik avlusunda ortalık daha karanlıkken, yıldızların altında koşuyorduk. Dizlerime kadar inen bir ceketim vardı artık, üşümüyordum. Gün doğarken, Serafina ve Emilia sulandırılmış şarapla gelirlerdi ya da ben eve kadar koşardım, kahvaltımızı ederdik, kâhya o gün yapılacak işleri söylerdi; aşağı yukarı koşuşmalar başlardı, insanlar geçerdi

yoldan ve saat sekizde ilk trenin düdüğünü duyardınız. Günümü yemlik yeşil ot kesmekle, samanı alt üst etmekle, su çekmekle, bakır sülfatı hazırlamakla ve sebze bahçesini sulamakla geçirirdim. Gündelikçi olarak tutulan işçilerin orada olduğu günler, kâhya beni iyi çapa yapıp yapmadıklarım, iizüm yapraklarının altını ilaçlayıp ilaçlamadıklarını ve bağın altında durup gevezelik edip etmediklerini gözetlemek için onlarla birlikte gönderirdi. Gündelikçilerse bana kendilerinden biri olduğumu ve cigaralannı rahatça içmeleri için kendilerine göz yummam gerektiğini söylerlerdi.

Cirino ellerine tükürüp ağır çapayı sallarken, “Nasıl yapıldığını gör” derdi. “Bir yıl daha geçsin, sen de gireceksin bu yükün altına.”

Henüz gerçekten belli bir işte çalışmadığım için kadınlar beni avluya çağırır, şu ya da bu işe sürer, *pasta* yaparken fırını yaktıklarında mutfakta tutarlardı beni; orada durur, dinler, kimin gelip gittiğini görürdüm. Benim gibi bir ırgat olan Cirino henüz bir çocuk olduğumu anımsayıp beni kadınların gözünden uzak tutmayacak işler verirdi yapmam için. Kendisinin kadınlarla pek alışverişi yoktu, ailesiz yaşlanıp duruyordu; pazarlan, cigarasmı yaktığında köye gitmek bile istemediğini, ama giriş kapısının gerisinden, geçenlerin konuşmalarım dinlemeyi yeğlediğini söylerdi. Bazen anayolda Salto’daki eve, Nuto’ nun babasının dükkânına kadar koşardım. Şimdi hâlâ orada olan sardunyalar ve talaşlar o zaman da oradaydı. Oradan geçenler, ister Canelli’ye gidiyor, ister oradan geliyor olsun, vakit geçirmek için orada dururdu; marangozsa, planyası, keseri, bıçkısıyla çalışmasını sürdürür, her biriyle Canelli hakkında, geçmiş günler üzerine, politika, müzik, deliler üzerine, dünya üzerine konuşurdu. Bazı günler bir iş için gönderildiğimde durup onları dinleyebilirdim, sanki yetişkinler özellikle benim yararıma şeyler konuşuyormuş gibi; öteki çocuklarla oynarken söylediklerini hiç kaçırmaz, yutardım. Nuto’nun babası gazete okurdu.

Nuto’nun evinde bile Sor Matteo’dan iyi söz edilirdi; onun Afrika’da askerlik ettiği, herkesin, papazın, nişanlısının ve anasının öldü diye ondan umut kestiği zamanlardan, köpeğinin nasıl gece gündüz avluda havladığından söz edilirdi. Ve bir akşam Canelli’den gelen tren ağaçların arkasından geçmiş, köpekse deli gibi havlamaya başlamış, annesi hemen anlamış Sor Matteo’nun o trenle geriye döndüğünü. Eski hikâyelerdi bunlar — o zamanlar La Mora sıradan bir çiftlik eviymiş, kızlar henüz doğmamışlarmış, Sor Matteo hep Canelli’de olurmuş, arabasıyla çevreyi

dolaşır, avlanırmış hep. Yabanmış, ama pek o kadar aşırı değil. O sıralar işlerini iyi becerir, yer, içer, gülermiş. O zaman bile sabahlan bir kırmızı biber yer, üzerine iyi bir şarap içermiş. Kendisine iki kız evlat vermiş olan karısını toprağa vereli bir süre olmuştu o zaman; kısa bir süre sonra, onunla birlikte yaşamak üzere çiftliğe gelmiş olan kadından da bir kızı olmuştu; artık yaşlı biri olmasına karşın hep şaka yapan, emirler veren biriydi o.

Sor Matteo tarlada hiç çalışmamıştı —bir beydi o. Sor Matteo idi, fakat ne okur yazarlığı ne de gezginciliği vardı. Afrika’da bulunduğu zaman dışında Acqui'den öteye adım atmamıştı. Babası gibi o da kadınlar için deli olurdu— Cirino bile böyle söylüyordu, oysa büyükbabası mal-mülk yapmak, çiftliğe çiftlik katmak için çalışmıştı. Kan-lannda vardı bu, toprak ve şiddetli arzular karışımı bir şey; şarap mı, tahıl mı, et mi, kadın ya da para mı, ne olursa olsun her şeyin bolundan, fazlasından hoşlanirlardı. Büyükbaba kendi toprağım çapalayan, işleyen biri olduğu halde, oğullan değişmiş, eğlenceye vurmuşlardı kendilerini. Fakat şimdi bile Sor Matteo bir bağın kaç litre şarap vereceğini, şu tarlanın kaç çuval ürün vereceğini, şu tarlanın ne kadar gübre istediğini bir bakışta söyleyebilirdi. Kâhya hesaplan ona götürdüğünde yukarda bir odaya kapanırlardı; onlara kahve götüren Emilia, Sor Matteo’nun hesaplan ezbere bildiğini, geçen yıl kaybolmuş olan bir el arabasını ya da bir kovayı, bir günlük çalışmayı bile anımsadığını söylerdi bize.

Bir süre, camlı kapı arkasındaki, üst kata giden merdivenleri hiç çıkmadım — çok korkutuyordu beni. İçeri girip çıkan, kâhyanın yeğeni olduğu için bana emirler verebilen, yukarda konuklari olduğunda önünde öldüğüyle yemek masasında onlara hizmet eden Emilia, bazen pencereden ya da terastan benim yukarı gelmemi, şu ya da bu işi yapmamı, kendisine bir şey getirmemi söylerdi. Sundurmada gizlenmeye çalışırdım. Bir kez yukarı bir kova götürdüğümde, merdiven sahanlığında bıraktım kovayı ve kaçtım. Terasın üzerindeki su oluğunun onarıldığı sabahı anımsıyorum, onarıcının çıktığı merdiveni tutmaya çağırmışlardı beni. Sahanlığı geçtim ve mobilyalar, kitaplar ve çiçeklerle dolu iki karanlık odadan yürüdüm — mobilyalar cilalıydı, ayna gibi parlıyordu— kırmızı tuğlalar üzerinde yürüyordum yalınayak, birden, siyahlar içinde, boynunda bir madalyon, kolunda bir çarşafla signora çıktı karşıma ve ayaklarima baktı benim. Terastan Emilia bağırıyordu, “Anguilla, buraya gel Anguilla.”

“Emilia beni çağınyor” diye kekeledim.

“Git öyleyse” dedi. “Çabuk ol.”

Terasta yeni yıkanmış çarşaflan seriyorlardı, güneş parlıyordu, geride, Canelli’ye doğru, Il Nido dedikleri büyük evi görebiliyordum. Sari saçlı irene de oradaydı, omuzlarında bir havlu, demir parmaklıklara doğru eğilmiş, saçlarını kuruluyordu. Merdiveni tutan Emilia ise bağırıyordu. “Buraya gel, aç ayaklarım.”

Irene bir şey söyledi, hep gülüştüler. Merdiveni tuttuğum sürece duvara, çimentoya baktım, duygularımı bastırabilmek için, biz oğlan çocuklarının kamışlar arasında gizlenmeye gittiğimizde neler konuştuğumuzu düşündüm.

16

La Mora’dan Belbo’ya, Gaminella’dan daha kolaylıkla inilebilir, çünkü Gaminella’dan gelen yol fundalıkların ve akasyaların arasındaki suyun üzerinden sarkar, oysa buradaki set tümüyle kumdur, söğüttür, ot kadar kısa kamışlardır, La Mora’nm ekili tarlalarına kadar uzanan dağınik ağaç kümeleridir. Bazen, sıcak havalarda Cirino beni söğüt dallarım budamaya gönderdiğinde bizim arkadaşlara haber verir, nehir kenarında toplanırdık — biri kınk bir sepet, bir başkası bir çuvalla gelirdi, giysilerimizi çıkarır, balık tutar, oyun oynardık. O güneşte sıcak kumların üzerinde koşardık. Burada takma adım Anguilla —yılan balığı— ile övünürdüm, Nicoletto ise kıskançlık duyduğundan, size bir şey söyleyeceğim, der ve bana piç derdi. Nicoletto, Signora’nın halasının oğluydu, kışın Abba’da kalırdı. Birbirimize taş atmaya başlardık, akşamleyin La Mora’da göstereceği herhangi bir yarası beresi olmasın diye yaralamamaya çalışırdım onu. O zamanlar arasıra kâhya ya da tarlalarda çalışan kadınların gördüğü olurdu bizi, öylece çıplak kaçıp gizlenirdim, pantalonumu çekiştire çekiştire tarlalara dalardım. Kafada bir delik, kâhyadan biber gibi acı birkaç söz, uzun süre kimsenin unutturamayacağı şeyler olurdu benim için.

Fakat bütün bunlar bugün Cinto’nun sürdüğü yaşamla karşılaştırılırsa, hiçti. Babası hiç peşini bırakmıyor, bağdan hep onu gözetliyordu; iki kadın boyuna ona sesleniyor, sövüp sayıyordu, Piola’nın orda duracağı yerde onun yeşil otlar ya da darı koçanları, sığır gübresi ya da tavşan derisi getirmesini isterlerdi eve. O evde hiçbir şey yeterli değildi. Ekmek yoktu. Tortu şarap içerler, polenta ve mercimek yerlerdi, pek fazla mercimek de yoktu ya. Bütün bunlan biliyordum, çapa çapalamamn, günün sıcağında kütüklere sülfat püskürtmenin, hem aç acına, susuz, ne demek olduğunu biliyordum. Küçük çiftlikteki bağlığın bize yetmediğini, onu başkasıyla paylaşmak zorunda olmadığımızı da biliyordum.

Valino kimseyle konuşmazdı. Çapa çapalar, bağ budar, demet yapar, tükürür ve boyuna bir şeyler onarır dururdu; öküzün yüzüne bir tekme vurur, polenta çiğner, çiftlik avlusuna bakıp gözleriyle emirler verirdi. Iki kadın emirlerini yerine getirmek için koşar, Cinto ise kaçardı. Sonra akşemleyin yatma zamanı gelince —Cinto akşam yemeğini dere yatağmda atıştırırdı— Valino yakalardı onu, kadınları yakalardı, elinin uzanabileceği

her şeyi yakalardı, kapıda, samanlığa çıkan merdivende, ve bel kayışıyla döverdi onları.

Nuto'dan işittiğim pek az şey, yolda rastladığımda Cinto'nun yüzü —hep endişeli, ve şimdi Gaminella'da ne yaptıklarını merak eden— yeteri kadar bilgi veriyordu bana. Hiç yiyecek vermeksizin bağladıkları ve geceleyin kirpilerin, yarasaların, gelinciklerin kokusunu alıp onları yakalamak için deli gibi sıçrayan, atılan ve polentaya benzettiği aya uluyup duran bir köpeğin öyküsü vardı. O zaman Valino yatağından kalkar, öldüresiye tekmelerdi onu.

Bir gün Nuto'yu, Gaminelia'ya gidip fıçıya bakmaya kandırdım. Oysa hiç istemiyordu bunu.

"Biliyorum" dedi, "onunla konuşursam sövüp sayacağım ve bir yabani hayvan gibi yaşadığım söyleyeceğim yüzüne karşı. Nasıl söyleyebüirinı bunu? İşe yarar mı hem? Her şeyden önce, hükümet, parayı ve onu savunanları ortadan kaldırmalı."

Yolda giderken, insanları insanlıktan çıkaran şeyin gerçekten yoksulluk olduğuna inanıp inanmadığını sordum. "Hap kullanan ve birbirlerini vuran o milyonerlerin hikâyesini hiç okumadin mı gazetelerde? Parayla yapılan kötülükler vardır..."

Tam üzerine bastın, dedi — paradır bunu yapan, hep para, paran ister olsun, ister olmasın, o var olduğu sürece hiç kimse için kurtuluş yolu yok.

Çiftliğe vardığımızda baldız Roaina —şu sakallı olanı— dışarı çıktı ve Valino'nun kuyuya gittiğini söyledi. Bu kez bekletmedi bizi Valino, geldi ve kadına "Şu köpeği döv" dedi; daha avluya gireli bir dakika olmamıştı, Nuto'ya "Şu fıçıyı görmek istiyorsun demek?" dedi.

Fıçının nerede olduğunu biliyordum, kırık kiremitlerle dolu, örümcek ağlari sarmış alçak tavanlı amban biliyordum. ''Seni evde beklerim ben" dedim, sonunda ayağımı merdivene attım.

İçeriye şöyle bir bakmaya vakit bulamamıştım ki birinin ağladığını, inlediğini ve sesi gırtlağından zorla çıkarmışçasına bağırdığını işittim. Dişarda köpek havlıyor, çırpınıyordu. Ağlar gibi sesler duydum, sonra kiint bir vuruş ve tiz bağırışlar — icabına bakmışlardı köpeğin.

Bu sırada görebildim. Yaşlı kadın duvara dayalı bir şiltede oturuyordu; köşeye büzülmüştü, yan giyinik, kirli ayaklan açıkta, gözleri odayı çepeçevre dolaşıyor, kapıya bakıyor, bosuma inliyor, ağlıyordu. Döşek patlaktı, içindekiler dışarı fırlamıştı.

Yaşlı kadın yumruk kadar yüzüyle ufacıktı; annesi beşiğin başında hafif bir sesle ninni söylerken, yumruklari kapalı ‘‘agu, agu” yapan bebeklere benziyordu. Oda havasızdı, bayat sidik ve sirke kokuyordu. Kadının bu işi gündüz gece yaptığını, hatta ne yaptığını büe bilmediğini farkettim, Dimdik gözlerle, sesinin tonunu değiştirmeksizin, bizimle konuşmaksızın bizi seyrediyordu.

Rosina’yı işittim arkamdan ve ilerledim. Gözlerini yakalamaya çalıştım, “Ölüyor kadın, nesi var?” diyecektim. Fakat baldız benim bu hareketimi yanıtlamadı; onun yerine, “Oturur musunuz lütfen” dedi, tahta bir iskemleyi kaldırıp benim önüme koyarak.

Yaşlı kadın, kanadı kırık bir serçe gibi biliyordu. O kadar küçük, o kadar değişmiş odayı gözden geçirdim. Yalnızca küçük pencere aynen duruyordu, bir de etrafta uçuşan sinekler ve bacanın üzerindeki taşm çatlağı. Duvara dayalı bir sandığın üzerinde şimdi bir kabak, iki bardak ve bir demet saransak duruyordu.

Baldız, bir köpek gibi peşimde, hemen dışan çıktım, incir ağacının altında yaşlı kadının nesi olduğunu sordum. O, onun yaşlı olduğu, kendi kendine konuştuğu ve dua ettiği karşılığını verdi.

“Öyle mi? Acıdan yakınmıyor mu?"

"Onun yaşında acıdan başka şey olmaz" dedi. “Tapabilecekleri tek şey yakınmaktır.” Yan yan bakıyordu bana. “Biz kadınların gelip geleceği yer burasıdır” dedi.

Sonra tarlanın ucuna gitti ve sanki gırtlaklıyorlarmış gibi “Cinto, Cinto” diye bağırmaya başladı. Cinto gelmedi.

Onun yerine Nuto ve baba çıktı ahırdan. “Güzel hayvanın var” diyordu Nuto. “Yeteri kadar yiyecek buluyor musun?”

“Deli misin” dedi Valino. “*Padrona*’nin işi bu.”

“Nelere kaldık” dedi Nuto, “patron hayvanların yiyeceğini sağlıyor da toprağı işleyen insanları düşünmüyor!"'

Valino bekliyordu. “Allah aşkına çabuk gidelim buradan” dedi Nuto. “Macunu daha sonra gönderirim sana”,.

Patikadan aşağı inerken Valino’dan bir bardak şarap içmiş olan kimselerin de bulunabileceğini mırıldanıyordu.. Kızgın kızgın “şunun sürdüğü hayata bak bir” dedi.

Sonra ikimiz de sustuk. Yaşlı kadını düşünüyordum.. Cinto, kucağında bir demet yemlik otla kamışların arasından çıktı. Bize yetişmek için topallayarak koşuyordu; Nuto, onun kafasına birtakım fikirler sokmakla iyi etmediğimi söyledi.

“Ne fikirleri? Bunun dışında bir yaşam, nasıl olursa olsun, daha iyi olurdu onun için.”

Cinto’ya ne zaman rastlasam birkaç liret vermeyi düşünür sonra vazgeçerdim. Kullanamayacaktı, ne yapabilirdi ki parayla? Fakat bu kez durduk ve konuşan Nuto, oldu:

“Yılanı buldun mu?”

Cinto suratını astı: “Bir bulsam, başını gövdesinden ayıracağım.”

“Sen onu rahat bırakırsan o da seni ısırmaz” dedi Ñuto.

O zaman çocukluk günlerimi anımsadım ve Cinto'ya: “Pazar günü Albergo dell'Angelo’nun oradan geçersen sana güzel, büyük bir bıçak veririm" dedim.

Cinto gözlerini iri iri açarak, “Verir misin?" dedi.

“Vereceğimi söyledim ya. Salto’da Nuto’nun evine gider misin hiç? Severdin orasını. Tezgâhlar, planyalar, tornavidalar var. Baban izin verse sana bir meslek öğretirdim.”

Cinto omuzlarım silkti. "Babam...” diye mırıldandı. “Ona söylemem."

O gidince, Nuto “Her şeyi anlıyorum” dedi, “Ama bir çocuğun böyle topallayarak dünyaya gelmesini anlamıyorum. Ne yapacak bu dünyada?”

17

Nuto beni ilk kez La Mora'da gördüğü günü anlatıyor. Domuzu kesiyorlardı, o sıralar yürümeyi daha yeni yeni öğrenmekte olan Santina'mn dışımda bütün kadınlar kaçmıştı, domuzdan tam kan fışkırırken gelmişti o da.

"Çocuğu uzaklaştırın" diye bağırmıştı kâhya, Nuto' yla koşmuş yakalamıştık onu. Fakat Santina ayağa kalkmış ve koşuyor idiyse, ben La Mora'ya geleli bir yıl olmuş demekti o zaman ve birbirimizi daha önce görmüşüz demekti. Bana kalırsa onu ilk görüşüm. La Mora'ya gitmeden önceydi —o büyük dolu fırtınasından önceki sonbahardı, mısır soyuyorduk biz. Geceleyin, bizden bir grup, ırgatlar, çocuklar, yöreden köylüler ve kadınlar çiftlik avlusundaydık— mısır yığınları üzerine oturmuş şarkı söylüyor, gülüyordu herkes, kurumuş yapraklardan çıkan kuru bir toz kokusu ortasında mısırları soyuyor, sarı mısır koçanlarım sundurmanın duvarına fırlatıyorduk. Nuto da oradaydı o gece, Cirino ve Serafina şarap dağıtıyordu. Nuto şarabım bir erkek gibi içiyordu. On beş yaşında olmalıydı, fakat daha o zaman bile bir erkek gibi görünüyordu bana. Herkes konuşuyor, hikâyeler anlatıyor, delikanlılarsa kızları güldürüyordu Nuto gitarını getirmişti, mısır soyacağı yerde gitar çalıyordu. Daha o zamanlar bile iyi çalıyordu. Sonunda herkes dansa kalktı ve bağırdı "Yaşa sen, Nuto!"

Fakat o gece her yıl yinelendi, belki de Nuto birbirimizi başka bir zaman gördüğümüzü söylerken haklıydı. O sırada Salto'daki evde babasıyla birlikte çalışıyordu; tezgâhta çalışırken görürdüm onu, iş tulumu giymezdi. Tezgâhta uzun boylu kalmazdı. Gözü hep kaçmaktaydı, ve bilirdim ki onunla gitsem yalnızca çocuk oyunları oynamayacak ya da zamanımızı boşuna harcamayacaktık — hep bir şeyler olurdu, bir şeylerden konuşurduk, birine rastlardık ya da daha önce görmediğimiz bir yuva, bir hayvan bulurduk, o da olmazsa yeni bir yere giderdik; kısacası hep bir şeyler kazanırdık, konuşacak bir şeyler bulurduk. O zamanlar, iyi anlaştığımız ve bana arkadaşça davrandığı için Nuto'yu severdim. Daha o zaman bile, kedi gibi delici gözleri vardı onun, bir şey söylediği zaman şöyle bitirirdi sözlerini: "Yanlışsam düzelt." O zaman anlamaya başladım ki, yalnızca konuşmak için konuşmuyordunuz, şunu ya da bunu yaptığınızı, ne yiyip ne içtiğinizi söylemek için değil, bir düşünceyi geliştirmek,

dünyayı kendi çevresinde döndüren şeyin ne olduğunu anlamak için konuşuyordunuz. Bunu daha önce hiç düşünmemiştim. Fakat Nuto çok şey biliyordu bu konuda — erişkin bir erkek gibiydi, bazı yaz akşamları gelir, çam ağacı altında geç saatlere kadar otururdu (terasta Irene, Silvia ve anneleri olurdu), Nuto onlarla şakalaşır, onlara çiftlikler, aklı başında olan ya da olmayan insanlar, bandoda birlikte çaldığı insanlar, papazla sıkı sıkıya pazarlık edilerek yapılmış anlaşmalar üzerine öyküler anlatırdı uzun uzun; o zaman daha bir babası gibi görünürdü. Sor Matteo: “Seni askere aldıklarında ne yapacağım görmek isterdim. Alayda, saçmalıklarından temizleyecekler seni” derdi ona. Nuto’ysa şöyle derdi: “Her şeyi temizlemek görevi onlarin."

Bu konuşmayı dinlemek, Nuto’nun dostu olmak ve onu o kadar iyi tanımak, şarap içiyor ya da müzik dinliyormuş gibi bir etki yapardı üzerimde. Bir çocuk, bir ırgat olmaktan ve onun gibi sohbet etmeyi bilmediğimden utanırdım, kendi başıma hiçbir zaman bir şey yapamıyacağımı düşünürdüm. Fakat o bana güven verir, bana klarnet çalmayı öğreteceğini, beni Canelli’deki panayıra götüreceğini, atış tezgâhında hedefe on atış yaptıracağım söylerdi bana, insanın zeki olup olmadığım gösteren şeyin, ne yaptığı değil, onu nasıl yaptığı olduğunu, bazı sabahlar uyandığında içinde kendi başma tezgâha yanaşıp bir masa yapmaya koyulmak hissi duyduğunu anlatırdı. “Seni korkutan nedir?” derdi. “Bir şeyi yaparak öğrenir insan. Bir şey yapmak istiyorsan, bu yeter. Yanlışsam, düzelt.”

Onu izleyen yıllar Nuto’dan daha çok şey öğrendim — ya da, sırf ben büyüyor ve dünyayı kendi başıma anlamaya başlıyordum belki de. Fakat Nicoletto’nun neden o kadar kötü olduğunu açıklayan yine o oldu. “Daha iyisini bilmediğinden” dedi. “Alba’da oturduğu ve her gün ayakkabı giydiği ve kimse ona çalışma emri vermediği için biz köylülerden daha üstün olduğunu sanıyor. Onunkiler okula gönderiyor onu. Ailesinin toprağını işleyerek ona bunları sağlayan sensin. Fakat o bunu bile görmüyor. Trenlerle her yere gidilebileceğini, demiryollarının bittiği yerde limanların başladığını, gemilerin kendi tarifeleri olduğunu, tüm dünyanın bir yollar ve limanlar ağından, boyuna gelip giden, kimileri bir şeyler kuran, kimileriyse kurulan şeyleri bozan yıkan insanlardan oluştuğunu ve her yerde bir şeyler yapabilen ve yapamayan insanlar olduğunu bana anlatan Nuto oldu. Birçok ülkenin adım söyledi bana, bütün bunlan bilmek istiyorsam gazete

okumamın yeterli olduğunu da. Ve baza günler, tarlada ya da yolun üzerindeki bağdayken, güneşte çapa sallarken, şeftali ağaçlari arasından trenin geldiğini ve Canelli'ye ya gelirken ya da giderken gürültüsüyle vadiyi doldurduğunu işittiğimde — böyle zamanlarda durur, çapama dayanır, dumanı ve vagonları seyreder, Gaminella'ya ve II Nido adını taktıkları güzel eve bakardım, Canelli'ye ve Calamandrana, hatta Calosso yönüne bakardım; şarap içiyormuşum, bir başkası oluyormuşum gibi bir his duyardım, sanki Nuto gibiydim ben de, onun kadar iyiydim, ve o güzel gün gelince ben de o trene atlayacak, gezilerime başlayacaktım.

Birkaç kez Canelli'ye kadar gitmiştim bisikletle, Belbo üzerindeki köprüde dururdum hep — fakat Nuto'ya rastlayışım gerçekten ilk kez o zaman oldu işte. Babası için bir at nalı almaya gelmişti, beni tütüncünün önünde kartpostallara bakarken gördü. Hiç beklemediğim bir sırada arkamdan, "Bu sigaraları almana izin veriyorlar mı senin?" dedi. Bense iki *soldiye* kaç tane renkli bilye alabileceğimi hesaplamaya çalıştığım için kendimden utandım. o günden sonra bir daha elimi süımedim bilyelere. Sonra birlikte dolaştık, kahvelere girip çıkan insanları seyrettik. Canelli'deki kahveler lokanta gibi değildir, oralarda şarap değil alkolsüz içkiler içilir. Yaptıkları şeyler hakkında konuşan, hikâyelerin en uzununu en sakin edayla anlatan genç insanları seyrettik. Vitrinde, üzerinde bir gemi ve kuş resimleri olan bir poster vardı, Nuto'ya sormadan bile anladım bunun gezi yapmak ve dünyayı görmek isteyen kimseler için oraya konduğunu. Sonra posterle ilgili konuştuk, bana bu genç adamlardan birinin —sari saçlı ve boyunbağlı, pantolonu bıçak gibi ütülü olanının— gemiye binmek isteyen kimselerin hazırlıklarını yaptığı bankada memur olduğunu söyledi. Duyduğum bir başka şey, Canelli'de, içinde üç hatta dört kadınla sık sık dışari giden bir araba olduğu ve bu kadınların arabayı caddelerden sürdüğü, ya da istasyona kadar, Sant'Anna'ya ve amar yoldan aşağıya gittikleri ve çeşitli yerlerde içki içtikleri oldu — bütün bunlar kendilerini göstermek ve müşteri çekmek içindi. Bunu akıl eden, patronları olmuştu, parası olan ve yaşı uygun olan herkes Villanova'daki eve gider ve onlardan biriyle yatardı.

Bundan neyi kastettiğini anlayınca, "Canelli'deki bütün kadınlar yapar mı bunu?" diye sordum.

"Yapsalardı daha iyi olurdu, ama yapmazlar" dedi. "Hepsi arabayla dolaşmaz."

Bir zaman geldi, ben on altı ya da on yedi yaşındaydım, Nuto askere gidiyordu, ikimiz ambardan bir şişe şarap aşırdık ve Salto'ya çıktık; orada gündüzse kamışların arasında, ayışığı varsa bağın ucunda otururduk. Şişeden içtik ve kızlardan konuştuk. O zamanlar kavrayamadığım şey, bütün kadınların aynı olduğuydu —hepsi de bir erkek arıyordu. Yine de kafamda evirip çevirdikçe konuyu, böyle olması gerek diyordum— fakat hepsinin, hatta en güzelinin, en hanım hanımcık olanının bile böyle bir şeyden hoşlanması şaşırtıyordu beni. O sıralar daha uyanıktım ve çok şey duymuştum, ve gözümle gördüğüm için irene ve Silvia'nın bile erkeklerin nasıl peşinden koştuğunu biliyordum. Yine de şaşırtıyordu bu beni. O zaman Nuto şöyle derdi: "Ne bekliyordun ya? Ay herkes için aydır, yağmur ya da hastalık gibi. Yerin altmda bir çukurda da yaşasa, güzel bir evde de yaşasa fark etmez, kan her yerde kırmızıdır."

"Ama papaz ne der? — günah değil mi bu?"

Nuto ağzını silerken, "Cuma günleri günahtır, ama öteki altı güne ne olmuş?"

18

Çiftlikte üzerime düşen işi yüklenmiştim artık, Cirino bazen şu ya da bu çiftlik üzerine söylediklerimi dinliyor ve onaylıyordu. Sor Matteo ile konuşan oydu ve ona benim için bir şeyler yapmaları gerektiğini söyledi; beni burada tutmak, diğer çocuklarla kuş yuvası peşinde koşmaktansa çiftlik işleriyle ilgilendirmek istiyorlarsa beni gündelikçi işçi olarak kabul etmeleri gerekirdi. Böylece çapa çapalıyor, bağlan tütsülüyor, çift sürüyor ve hayvanlara nasıl bakılacağını öğreniyordum artık. O işi de yüklenebilirdim. Kendi kendime ağaçları aşılamayı öğrenmiştim, bugün hâlâ bahçede duran kayısı ağacım bir eriğe aşılamıştım. Sor Matteo bir gün beni terasa çağırdı —Silvia ve Signora da oradaydı— ve Padrino'ya ne olduğunu sordu. Silvia şezlongunda oturuyor, ıhlamur ağaçlanılın tepesinden uzaklara bakıyordu, Signora ise örgü örüyordu. Silvia kara saçlıydı, kırmızı bir elbise giymişti; irene kadar uzun boylu değildi, ama her ikisi de üvey annelerinden daha iyi giyinirlerdi. En azından yirmisinde olmalıydılar. Güneş şemsiyeleriyle bağın oradan yürüyüp giderlerken en üst daldaki bir şeftaliye bakar gibi süzerdim onları. Bizimle birlikte üzüm toplamaya geldiklerinde Emilia'nın bulunduğu sıraya koşar ve oradan kendi kendime ıslık çalardım.

Padrino'yu bir daha görmediğimi söyledim, beni niçin çağırdığını sordum. Sıkılmıştım, pantolonum bakır sülfat lekeleri içindeydi, yüzüme de birkaç damla bulaşmıştı. Kadınlan orada bulacağımı ummuyordum. Şimdi duşünüyorum da, Sor Matteo'nun beni utandırmak için bunu bilerek yaptığını açıkça görüyorum, fakat kendimi yüreklendirmek için Emilia'nın Silvia hakkında söylediği şeyi düşünüyordum boyuna: “Hele o! Geceliksiz uyur o geceleri.”

O gün Sor Matteo bana şöyle dedi: "öyle bir işçisin ki sen, gittin Padrino'nun evini barkım, bağım dağıttın. Utanmıyor musun kendinden?”

"Çocuk bunlar” dedi Signora, “gündelikçi olarak çar ıışmak isterler bir de.”

Yer yanlsaydı da içine girseydim. Silvia şezlongundan geriye dönmüş bakıyor ve babasma bir şey söylüyordu.

“Canelli'den tohumlan almaya giden oldu mu?” diye soruyordu. “Karanfiller ölmüş artık Il Nido'da.”

Hiç kimse “Kendin git öyleyse” demedi. Bunun yerine Sor Matteo bir an bana baktı ve mırıldandı ağzının içinde:

“Yeşil üzüm bağında işler bitti mi?”

“Bu gece bitireceğiz.”

“Yarın o araba hazırlanacak.”

“Kâhya o işe kendinin bakacağıni söyledi.”

Sor Matteo yine bana baktı ve yiyecek ve yatacak yer de içinde gündelikçi işçi olarak tutulduğunu, bunun da benim için yeterli olduğunu söyledi. “At da şikâyet etmezdi bundan” dedi, “hatta senden çok çalışır o. Öküzler de şikâyet etmezdi. Anımsıyor musun Elvira, bu çocuk geldiğinde serçe gibiydi? Şimdi et bağlıyor artık, bir papaz gibi yağ bağlıyor. Eğer dikkatli olmazsan Noel’de domuzla birlikte seni de keseriz” dedi.

"Canelli’ye kimse gitmiyor mu?" diye sordu Silvia.

Üvey anası, “Ona söyle, gitsin” dedi. Santina ile Emilia terasa çıktılar. Santina’mn küçük kırmızı ayakkabıları ve yumuşacık saçları vardı, öyle sarıydı İti saçlan ilerdeyse beyaz diyebilirdi insan; ekmeğim yemiyor, sütünü içmiyordu; Emilia ise onu yakalamaya ve evin içine sokmaya çalışıyordu.

Sor Matteo ayağa kalkarak, “Santa Santina” dedi, “gel buraya da yiyeyim seni.”

Onlar çocuğun çevresinde yaygara koparırken, gideyim mi gitmeyeyim mi diye düşünüyordum. Pencerenin camı parlıyor, Belbo'dan öteye baktığımda Gamineüa’yı ve bizim evin kamışlığını, dere yatağını görüyordum. Belediyeden gelen beş lireti anımsadım.

Çocuğu kollarında aşağı yukarı zıplatan Sor Matteo’ ya sordum:

“Yarın Canelli'ye gidecek miyim?"

“Ona sor.”

Fakat Silvia terasın duvarına yaslanmış, birisine beklemesi için sesleniyordu, irene bir başka kızla çam ağacının altından arabayla geçiyordu, istasyondan bir genç adam sürüyordu arabayı.

“Beni Canelli’ye götürür müsünüz?” diye bağırdı.

Bir an sonra da hepsi gitti. Signora Elvira küçük kızla birlikte içeri girdi, ötekilerse yürüyerek gittiler.

Sor Matteo’ya, "Bir zamanlar yetimler yurdu benim için beş liret öderdi,” dedim. “Almayalı çok oldu bu parayı. Kim bilir kim alıyordur şimdi? Fakat benim çalışmam beş liretten fazla eder. Ayakkabı almam gerek.”

O gece mutluydum; Cirino’ya, Nuto’ya, Emilia’ya ve ata mutlu olduğumu söyledim. Sor Matteo, tek başıma bana ayda elli liret vermeye söz vermişti. Serafina paramı benim adıma saklamasını isteyip istemediğimi sordu — cebimde taşırsam kaybedermişim. Bunu Nuto da oradayken sordu, Nuto ise ıslık çalmaya başladı ve eldeki dört *soldi’* nin bankadaki bir milyondan daha iyi olduğunu söyledi. Sonra Emilia benden bir hediye istediğini söyledi ve bütün gece benim paradan konuştular.

Fakat, Cirino’nun dediği gibi, artık durumum sağlamlaştığına göre bir erkek gibi çalışmanın bana kalmış bir şey olduğunu söyledi. Hiç değişmemiştim — kollarım aynıydı, sırtım aynıydı ve beni hâlâ Anguilla diye çağırıyorlardı, fakat anlamıyordum. Nuto razı olmamamı salık verdi; eğer bana elli veriyorlarsa, çalışmamın belki de yüz edeceğini söyledi, hem niçin bir okarina satın almayacakmışım kendime.

“Çalmasını öğrenemem” dedim ona. “Ne yararı olacak. Ben böyle doğmuşum.”

“Çok kolay” dedi.

Bir başka düşüncem vardı benim. Düşünüyordum ki, o kadar param olursa, güzel bir gün buradan ayrılabilirdim.

Oysa kazandığım paranın çoğunu o yaz panayırda, atış tezgâhında ve başka budalaca şeylerde boş yere harcadım. İşte o zaman kendime büyük bir bıçak aldım, geceleyin Sant’Antonio yolunda beni bekleyen Canellili çocukları korkuttuğum bıçağı. O günlerde caddelerde etraf ma balca baka birazcık sık dolaşsan, bunun sonu, yumruklarinın üzerine mendil sarmış başka çocuklarla karşilaşmak olurdu. Bir kez, büyükler anlatır, bundan daha da kötüye varmış iş —bir zamanlar birbirlerini öldürürdü insanlar, hepsi de bıçaklıydı— Camo’dan gelen yolda, yukarda bir yerde asılı bir haç vardı,

işte orada içinde iki kişi bulunan bir arabayı devirmişlerdi. Fakat şimdi hükümet, herkesi barış içinde yaşatma politikasıyla işe el atmıştı — faşistlerin istedikleri kimseleri dövdüğü, *carabinieri'nın* bütün olanları bildiği ve herkesin onun ne yapacağım gözlediği bir zaman yaşanmıştı. Yaşlılar şimdi işlerin daha iyi olduğunu söylüyordu.

Ñuto, bu bakımdan, benden daha uyanıktı. O siralar tüm köylere gidiyor ve herhangi bir kimseyle tartışabilyordu. O kış, S. Anna'da bir kızla oynaştığı, gece gelip gece gittiği halde kimse ona bir şey söyleyemiyordu. Belki de bu sıralar klarnet çalmaya başladı, herkes babasım tanıyordu, ve *pallone* oyununda hep kendini gösterdiği için — her neyse, ortalıkta dolaşıp kimsenin alınmadığı şakalar yapmasına ses çıkarılmazdı. Canelli'de bir sürü insan tanıyordu ve birisinin kazıklanmak, aptal yerine konulmak istendiğini işitince onlara ağzına geleni söyler ve işi, bunun için para alan kişilere bırakın derdi. Kendilerinden utanmaları gerektiğini düşündürürdü onlara. Ancak köpeklerin havladığını, yabancı köpeklere saldırdığını, insanlarınsa köpekleri köpeklere saldırttığını, çünkü kendilerinin halâ efendi olduklarını göstermenin yolunun bu olduğunu, fakat eğer köpekler dilsiz hayvanlar olmasalardı aralarında bir anlaşmaya varacaklarını ve insanlara havlamaya başlayacaklarım söylerdi onlara. Bu fikirleri babasından ya da serserinin birinden değilse kimden öğrendiğini bilmiyorum; bu köpek hikâyesini 1918'de başlayan savaşa benzetirdi — bir sürü köpek, birbirlerini yesin de efendiler yine emretme durumlarım sürdürsün diye iplerinden çözülmüştü efendilerince. Dünyanın, köpeklerini kışkırtan insanlarla dolu olduğunu anlamak için o zamanlar çıkan gazeteleri okumanız yeterdi. Olup bitenler hakkında daha fazla şey bilmek istemediğim zaman Nuto'nun bu sözlerini anımsarım sık sık; ellerinde gazeteleriyle insanları ve fırtına bulutlarım andıran gazete başlıklarıni görmem için caddelerde dolaşmam yeter.

Şimdi ilk ücretimi aldığıma göre, Angiolina'nin, Giulia'nin ve Padrino'nun ne halde olduklarım görmek istiyordum. Fakat gidip onlan göremedim hiç bir zaman. Üzüm hasadı sırasmda, anayoldan geçen, üzümleri arabalarla Canelli'ye götüren Cossanolular'a soruyordum. nunda onlardan biri, beni bir zaman beklediklerini, Giulia' nın beni beklediğini ve beni unutmadıklarım söyledi. Kızların nasıl olduğunu sordum ona.

"Hangi kızlar?" dedi. "İki kadın onlar artık. Senin gibi onlar da gündelikçi olarak çalışıyor."

O zaman gerçekten Cossano’ya gitmeye karar verdim, ama hiçbir zaman vakit bulamadım, kışın yollar da berbattı.

19

Pazarın kurulduğu ilk gün, Cinto kendisine söz verdiğim bıçağı almak için otele geldi. Dışarda bir küçük çocuğun beni beklediğini söylediler; ayağında küçük tahta ayakkabıları, en iyi pazar giysileri içinde, kağıt oynayan dört adamı seyrederken buldum onu. Babasmm meydanda olduğunu, bir çapaya baktığım söyledi.

"Parayı mı, yoksa bıçağı mı istiyorsun?” dedim. Bıçağı, dedi. O zaman sokağa, güneşe çıktık, üzerlerine giysilerin, karpuzların yığıldığı sıra sıra tezgâh m arasından, insan kalabalığı içinden geçtik; üzerlerine at nallarının, orakların, saban demirlerinin ve çivilerin serildiği çullan geçtik, bir bıçak aradık.

“Eğer baban görürse” dedim, “sanmam ki onu sana bıraksın. Nereye gizleyeceksin?”

Cinto güldü, o kirpiksiz garip gözleriyle. “Babam — ” dedi, “hele bir alacak olsun onu benden, öldürürüm onu.” Bıçakların bulunduğu tezgâhtan bir tanesini seçmesini söyledim. Ciddi olduğuma inanmıyordu. “Haydi acele et.” Benim bile ağzımın suyunu akıtan bir bıçak seçti; güzel, büyük bir bıçaktı, sapı kestane rengi, yaylı iki ağzı ve bir de şişe açacağı olan bir bıçak.

Sonra yeniden otele döndük, hendekte başka oyun kâğıdı bulup bulmadığını sordum. Bıçağı elinde tutuyor ve ağızlarını avucunda deniyordu. Bulmadığını söyledi. Bir zamanlar benim de Canelli pazarında kendime böyle bir bıçak satın aldığımı ve çiftlikteyken söğüt kesmekte kullandığımı söyledim.

Bir bardak nane şurubu getirmelerini söyledim ona, o şurubunu içerken, hiç trene ya da otobüse binip binmediğini sordum. O bisikleti yeğlediğini, fakat II Moroneli Gosto’nun bu ayakla bisiklet kullanmanın olanaksız olduğunu, bir motosiklet gerektiğini söylemiş. Ben California’ da yaptığım bir kamyon yolculuğunu anlatmaya başladım ona, *tarocchi* oynayan dört kişiden gözünü ayırmış beni dinliyordu.

Sonra, “Bugün bir maç var” dedi, der demez de gözleri büyük büyük açıldı.

Valino, yüzünde karanlık bir bakışla kapıda göründüğünde ben tam “Peki sen gitmiyor musun?” demek üzereydim. Çocuk, babası kendisinin orada olduğunun farkına varmadan duydu onu, bardağını masaya bıraktı ve babasıyla çıktı dışarı. Gün ışığı içinde birlikte gözden kayboldular.

Dünyayı hâlâ Cinto’nun gözleriyle görmek için, onun gibi Gaminella’da her şeye yeniden başlamak için, aynı babayla, hatta aynı topal ayakla, neler vermezdim — artık o kadar çok şey bildiğime ve kendime bakabileceğime göre. Onun için üzülmüyordum, hayır, bazen onu kıskanıyordum. Geceleri gördüğü düşleri, meydandan topallayarak geçerken akimdan geçirdiklerini bile biliyorum gibi geliyordu bana. Böyle yürümemiştim ben, topal değildim; ama üzerleri, panayıra, Castiglione’de, Cossano’da, Campetto’da, tüm kırsal alanlardaki atlı karıncalara giden kadın ve çocuk kalabalığı ile tepeleme dolu, gürültüyle geçen arabaları kaç kez görmüştüm; bense o uzun yaz akşamlarında,Guilia ve Angiolina’yla birlikte geride, fındık ağaçlan altında, incir ağacının altında, köprünün korkuluğu üzerinde, hiç değişmeyen bağlara, gökyüzüne bakakalırdım. Sonra geceleyin, bütün gece yol boyunca geriye dönüşlerini işitirdim, şarkı söyleyerek, gülerek, Belbo’nun bir yakasından öbürüne birbirlerine seslenerek. Böyle gecelerde, uzak tepelerde bir ışık ya da bir şenlik ateşi görsem ağlatırdı bu beni, soğuk yerlere atardım kendimi, ağlardım, yoksuldum çünkü, çocuktum çünkü, bir hiçtim çünkü. Bir fırtına çıksa da eğlenceyi bozsa, o gökyüzünün yere inecekmiş gibi olduğu yaz fırtınalarından biri, nerdeyse sevinirdim. Şimdi geriye o günlere tekrar baktığımda özlüyorum sanki onları ve yeniden bir çocuk olmayı istiyorum.

Herkesin, hatta Cirino’nun, hatta komşuların bile Canelli’deki panayıra gittikleri o ağustos öğle sonu yine La Mora’daki çiftlikte olabilmeyi istiyordum yeniden; benim nalınlardan başka giyecek şeyim olmadığı için ayaklanma, “Ayakkabısız gitmek istemezsin’’ demişlerdi bana, “Kal ve çiftliğe göz kulak ol.” La Mora’daki ilk yılımdı, karşı çıkmaya cesaret edemedim. Fakat bir süre o panayırı özlemle düşündüm hep — Canelli her zaman ünlü olmuştur, yağlı direğe tırmanma yarışı, çuval yarışı, *pallone’de* oyun vardı.

Sor Matteo, karısı, kızlan, hatta büyük arabada Emi-lia’yla birlikte bebek de gitmişti ve evi kitlemişlerdi. Köpek ve öküzlerle tek başıma bırakılmıştım. Bir süre yoldan geçenleri seyrederek bahçe kapısının arkasında durdum. Herkes Canelli’ye gidiyordu. Dilencileri ve sakatları bile

kıskanıyordum. O zaman kiremitleri kırmak için güvercinliğe taş atmaya başladım, taşların tekrar yere düştüğünü, terasın çimentosu üzerinde sıçradığım işitiyordum. Öfkemi bir şeylerden çıkarmak için tahrayı kaptığım gibi tarlalara koştum. İşte eve göz kulak olmuyorum, diye düşünüyordum. Ev yanıp kül olsa, ya da soyulsa umurumdaydı sanki! Tarladayken, geçenlerin konuşmalarını işitmiyordum, buysa beni daba da kızdırdı ve korkuttu, nerdeyse ağlayacaktım. Çekirge avlamaya başladım, bacaklarım koparıyor, eklem yerlerinden kırıyordum. “Vay başınıza gelenlere" diyordum onlara. “Canelli’ye gitmeydiniz keşke.” Ve bağırıyor, bildiğim bütün kötü sözleri kullanarak sövüyordum.

Cesaretim olsaydı bahçede bir tek çiçek bırakmayıp yolacak tim. Irene’in, Silvia’nın yüzlerini gözümün önüne getiriyordum, onlann bile çiş yaptığım söylüyordum kendi kendime.

Bahçe kapısında bir atlı araba durdu.

"Kimse yok mu?” diye bağırdıklarını işittim. Bir kez terasta onlarla birlikte gördüğüm Nizza'dan iki subaydı bunlar. Sundurmanın gerisinde gizlendim, tek sözcükle olsun karşılık vermedim. “Kimse yok mu evde, genç hanımlar?” diye bağırıyorlardı. “Signorina irene!” Köpek havlamaya başladı, ama ben sesimi çıkarmadım.

Kısa bir süre sonra uzaklaştılar, sevindim. Onlar da piç, diye düşündüm. Yiyecek bir parça ekmek almak için eve girdim. Ambar kilitliydi. Fakat dolabın üstünde, soğanların arasında bir şişe iyi şarap vardı, aldım ve içmek üzere dalyaların arasına gittim. Başım dönüyordu artık, kafamın içi sinekle doluymuş gibi uğulduyordu. Yine odaya döndüm ve şişeyi yere çaldım kedi yapmış gibi göstermek için, ve içenin ben olduğumu sansınlar diye de birazcık kötü şarap döktüm.

Akşama kadar sarhoşluğum geçmedi, öküzlere su verirken, altlarındaki otlan değiştirip yenilerini sererken bile sarhoştum. Yoldan yine insanlar geçmeye başladı, yağlı direğin tepesinde ne asılı olduğunu, yarışın gerçekten çuvallar içinde mi yapıldığını, kimin kazandığım sordum geçenlere. Durup konuşmak hoşlarına gidiyordu, o zamana kadar hiç kimse benimle bu kadar uzun konuşmamıştı. Artık oldukça farklı hissediyordum kendimi ve o iki subayla konuşmadığım, kızlarımızdan ne istediklerini, unların gerçekten Canelli’dekilerle aynı olduklarını düşünüp düşünmediklerini sormadığım için açıkça üzülüyordum.

insanlar La Mora’ya dönmeye başladığında Cirino'yla, Emilia’yla, hepsiyle, sanki ben de oradaymışım gibi panayır üzerine konuşacak kadar şey biliyordum. Akşam yemeğinde içecek daha çok şey vardı. Büyük araba geceleyin çok geç saatte, ben uykuya daldıktan bir süre sonra geldi, düşte kendimi Silvia’nm düz sırtına tırmanırken görüyordum, sanki yağlı direk oydu; ve Cirino’nun kapıya gitmek üzere kalktığım, konuşmaları, kapıların çarpıldığını, atın burnundan çıkardığı sesi duydum. Döşeğimde döndüm, şimdi herkesin burada olmasının ne kadar güzel olduğunu düşündüm. Ertesi sabah kalkacak ve çiftlik avlusuna çıkacaktık, ve ben hâlâ panayır üzerine konuşuyor ve onların panayır hakkında konuşmalarım dinliyor olacaktım.

20

Benim için bu günlerin en iyi yanı, her şeyin mevsiminde yapılmasıydı; her mevsimin işe, hasadın türüne, yağmura ya da güzel havalara göre değişen âdetleri ve oyunları vardı. Kışın tahta ayakkabılarımız çamurdan ağırlaşmış, ellerimizin derisi soyulmuş, omuzlanınız pulluktan nerdeyse çökmüş olarak girerdik mutfağa, fakat tarlalardan anızları söktükten sonra yapacak iş kalmazdı artık, ve kar düşerdi. Kestane yiyerek, geceleri geç saatlere kadar oturarak, ahırların çevresinde dolaşarak o kadar zaman harcardık ki, hep pazarmış gibi gelirdi bize.

Geç saatlere kadar oturup karanlık gecelerden konuşarak, ertesi gün havanın güzel olmasını dileyerek yaktığımız, tarlalarda çürümekte olan o yaprak ve mısır koçanından koca koca ıslak yığınları anımsıyorum — kışın son, ve kara tavuklar geldikten sonra yaptığımız ilk işti bu.

Kış Nuto'nun mevsimiydi. Artık bir delikanlı olduğu ve klarnet çaldığı için, yazın o tepe senin, bu tepe benim dolaşır dururdu ya da istasyonda çalardı; ama kışın hep yakında olurdu, evinde ya da La Mora'da ya da çiftlik avlularında. Bisikletçi beresi ve eski ordu kazağıyla çıkagelir, hikâyeler anlatmaya başlardı — şeftalileri ağaçta saymak için bir makine bulmuşlarmış; Canelli'de kent dışından gelen hırsızlar geceleyin helaları soyuyorlarmış; Calosso'dan filan kişi evden çıkmadan önce, birbirilerini ısırmasınlar diye çocuklarının ağzına burunsalık takıyormuş... Herkesin ne yapıp ettiğini bilirdi. Cassino'da, üzümlerini sattıktan sonra yüz lirettik kağıt paralan bir tepsiye yayıp, bozulmasınlar diye bir saat güneşte tutan bir adam olduğunu bilirdi. Camini'de, bir kabak büyüklüğünde fıtığı olan ve bir gün kanamdan kendisini de emzirmesini isteyen bir başka adam tanırdı. Tüm bir tekeyi yedikten sonra biri sıçramaya, melemeye başlayan, ötekiyse çevredekilere tos vuran iki adamın öyküsünü bilirdi. Gelinlere, bozulmuş evliliklere, ambarında ceset bulunan çiftliklere dair öyküler anlatırdı.

Sonbahardan ocağa kadar çocuklar bilye, erkeklerse kâğıt oyunu oynarlardı. Nırto bütün oyunları bilirdi, fakat en sevdiği, bir oyun kâğıdıni saklayıp size nerede olduğunu sormak, sonra da onu ya kâğıt destesinin içinden ya da bir tavşanın kulağından çekip çıkartmaktı. Fakat sabahleyin çiftlik avlusuna gelip de beni harman yerinde güneşte oturuyor bulunca, sigarasını ikiye böler birini bana verirdi; yakardık sigalanmızı, sonra "haydi

gidelim de çatının altına bir bakalım” derdi. Çatının altı demek güvercinlik kulesi demekti, büyük merdivene tırmanıp, ailenin oturduğu sahanlığı geçip ulanabileceğimiz ve içinde ancak iki büklüm durabileceğimiz tavan arası odasıydı bu. Bir sandık vardı orada, bir yığın bozuk yay, ufak ufak at kılı kümeleri ve başka hurdalar... Salto’daki tepeye bakan küçük pencereyi Gaminella’daki pencereye benzetirdim. Nuto sandığı eşeler dururdu; yırtık kitaplar, eski pas rengini almış sayfalar, eve ait pusulalar ve parçalanmış resimlerle doluydu sandık. Kitapları karıştırır, küfünden, tozundan temizlemek için birbirine vururdu onları, fakat onlara bir süre dokunmak bile buz gibi yapardı insan m elini. Sor Matteo’Iara, Alba’da eğitim görmüş olan babasına ait şeylerdi bunlar. Latince olanları vardı, dua kitabı gibi, içinde siyah insanlar ve vahşi hayvanların bulunduğu başkaları; filleri, arslanlari, balinaları tanıyışım böyle oldu benim. Bazılarını Nuto aldı, atlet fanilasının altında evine götürdü, çünkü “kimsenin kullanacağı yokmuş onlan”, öyle söylüyordu.

“Sen ne yapacaksın onlari?” diye sormuştum. “Gazete almıyor musun zaten?”

“Bunlar kitap" dedi, “okuyabildiğin kadar oku. Kitap okumazsan hiç bir şey olamazsın.”

Terası geçerken Irene’in piyano çalışını işitirdik; bazı güzel, güneşli sabahlar pencere açık olurdu, piyanonun sesi ıhlamurlar arasındaki terasa kadar gelirdi. Sesi pencereleri titreten o kadar büyük ve siyah bir mobilyanın, uzun hanım parmaklarıyla Irene’in kendisi tarafından çalmışı hep garip gelirdi bana. Ama çalıyordu işte, hem de Nuto’ya bakılırsa çok iyi çalıyordu. Piyano çalmayı Alba da, daha ufacık bir kızken öğrenmişti. Fakat piyanoyu, sırf gürültü çıkarmak için tıngırdatan, şarkı söyleyen, sonra öfkeyle susan, Silvia olurdu. Silvia bir iki yaş daha gençti, bazen merdivenleri koşarak çıktığı olurdu; o yıl bisiklete binmeyi öğrendi, istasyon müdürünün oğlu bisikletin oturağıni tutardı o kullanırken.

Piyano sesini duyduğumda bazen ellerime bakar ve benimle aydın sınıf arasında, benimle hanımlar arasında ince bir ayrım olduğunu far kederdim. Şimdi bile, hemen hemen yirmi yıldır herhangi bir ağır iş yapmadığım halde, adımı, düşünebildiğimden çok daha iyi yazabiliyorken, ellerime baksam, bir sinyor olmadığımı ve herhangi bir kimsenin bu ellerin çapa kullandığını anlayabileceğini farkederim. Fakat kadınların buna

aldırmadığım da öğrendim. Nuto, Irene’e bir profesyonel gibi piyano çaldığını söylemişti, bütün gün dinleyebilirdi onu. Irene’se onu terasa çağırmış (ben de birlikte gitmiştim) ve pencereyi açık tutarak zor parçalar, gerçekten güzel parçalar çalmıştı; piyanonun sesi evi doldurmuştu, yolun kenarındaki yeşil üzüm bağının ordan bile işitilebilirdi. Hoşlandım, diyebilirim size. Nuto, sanki klarneti ağzına götürmüş gibi dudaklarını büzerek dinledi, pencereden odadaki çiçekleri, aynaları, Irene’in düz sırtını, kollarının işleyişini ve nota sayfalarının üzerinde açık renk saçlarını gördüm. Bir de tepeyi, üzüm bağlarım ve dere yataklarını gördüm, ve farkettim ki bu müzik, bandonun çaldığı şeye benzemiyordu, başka şeylerden söz ediyordu o, Gaminella için, Belbo’ nun kenarındaki ağaçlar için, bizim için yazılmamıştı. Fakat uzakta, Canelli’ye doğru, Salto’nun siluetine karşı II Nido’yu, sararan ağaçlar arasına kurulmuş güzel kırmızı evi görebiliyordu insan. îşte Irene’in çaldığı müzik bu güzel eve, Caneüi’deki aydınlara göreydi, onlar için yazılmıştı.

Müziğin, bir yerinde, “Hayır" diye bağırdı Nuto, "yanlış!” Irene hemen yanlışını düzeltmiş ve yeniden çalmaya başlamıştı, fakat başım eğip bir an ona bakmıştı gülerek, nerdeyse kızarmış bir yüzle. Sonra Nuto odaya girdi ve sayfalari çevirdi onun için; irene çalmaya devam ederken müzikten konuştular. Ben terasta kaldım ve II Nido’ ya, Canelli’ye baktım boyuna.

Sor Matteo’nun bu iki kızı bana göre değildi, hatta Nuto’ya göre bile değildi. Zengindiler, uzun boylu ve güzeldiler. Subaylarla, yüksek memurlarla, aydınlarla, yirmisinde genç erkeklerle dolaşırlardı.

Akşamlan toplandığımızda, aramızda, Silvia’mn kiminle kur yaptığım, Irene’in yazdığı mektupların kime gittiğini, bir akşam önce kimle birlikte döndüklerini bilen biri olurdu; ya Emilia, ya Serafina ya da Cirino. Üvey annelerinin onlan evlendirmek istemediğini, onların drahoma olarak çiftlikleri de birlikte götürüp evden aynlmalannı istemediğini söylerlerdi; drahomayı kendi kızı Santina için elinden geldiğince çoğaltmak istediğini anlatırlardı. “Evet" derdi Kâhya, “evde tut onları. Böyle iki kızı!”

Bir şey demezdim, bazen yaz günleri Belbo’nun kenarında otururken Silvia’yı düşünürdüm. San saçlı Irene’i düşünmeye cesaret edemezdim. Fakat bir gün irene San-tina’yı kumda oynatmaya geldi, kimse yoktu orada, bir ağacın arkasına gizlendim. Santina bağınyor ve suyun öte yakasındaki bir şeyi gösteriyordu. Sonra irene elindeki kitabı yere bıraktı, çoraplarım ve

ayakkabılarını çıkardı eğilerek, elbisesini dizlerinin üzerine çekti beyaz bacaklari açıkta bırakacak gibi —öyle beyazdı ki teni— suya girdi. Her adımını yoklaya yoklaya atarak geçti nehiri. Sonra Santina'ya gelmemesini bağırarak san çiçekler topladı. Dünmüş gibi anımsıyorum bu olayı.

21

Birkaç yıl sonra askerliğimi yaptığım Cenova’da Silvia'ya benzer bir kız bulmuştum; onun gibi esmer fakat daha dolgun ve daha az dürüst; La Mora’da işe başladığım zamanki Irene ve Silvia ile aynı yaşta. Deniz kenarında bir evi olan albayın seyisiydim, bahçeye bakma işini de bana vermişti. Bahçeyi düzenli ve temiz tutuyor, sobaları yakıyor, banyo suyunu ısıtıyordum; mutfakla bahçe arasında gidip gelirdim. Teresa evin hizmetçisiydi, konuşma şeklimle alay ederdi. Bense bunun için seyis olmuştum, ne zaman ağzımı açsam üzerime yüklenen astsubaylar olmasın diye çevremde. Gözümü yüzüne diker öylece dururdum —her zaman yapıyordum bunu— cevap vermez, bakar dururdum ona. Çevremdeki insanların söylediklerini dikkatle dinler, fazla konuşmazdım, her gün yeni bir şey öğreniyordum.

Teresa güler ve gömleğimi yıkayacak bir kız arkadaşım olup olmadığını sorardı.

"Cenova’da yok” derdim.

Sonra, izinli olarak köyüme giderken, eve bir şeyler götürüp götürmeyeceğimi öğrenmek isterdi.

“Köye dönmeyeceğim” derdim. “Burada Cenova'da kalmak istiyorum.”

“Kız ne olacak?”

"Farketmez” derdim. “Cenova’da da kızlar var.”

Gülümser ve sorardı, Kim, örneğin? O zaman ben de güler ve bilmem, derdim.

Daha sonra benim kızım oldu, geceleyin onu ufak gizli odasmda bulup sevişmek için yukarı çıkardım, Cenova’ da işsiz-güçsüz ne yapacağımı, neden memleketime gitmediğimi sorardı hep. Bunu yan şaka yan ciddi sorardı. ‘Sen burada olduğun için” diye cevap verebilirdim ona,ama gerek yoktu buna, çünkü yatakta, birbirimizin kollarında olurduk o zaman. Ya da Cenova’mn bile bana yetmediğini, Nuto’nun da bir zamanlar Cenova’da bulunduğunu, hepsinin buraya geldiğini söylerdim —Cenova'ya doymuştum artık, daha uzaklara gitmek istiyordum— ama bunları söylemiş

olsaydım ona birden kızar, deli gibi olur, ellerimi tutar ve benim de başkalarından geri kalır yanım olmadığı için sövüp saymaya başlardı. “Fakat başkaları Cenova’da kalmaktan yakinmıyorlar” diyebilirdim. "Onun için geliyorlar buraya. Benim bir işim var, ama Cenova’ da geçmiyor. İşimin bana birazcık para getirebileceği bir yere gitmek zorundayım. Ama köyümden hiç kimsenin hiçbir zaman gitmediği uzak bir yer olmalı burası.”

Teresa benim piç olduğumu biliyor ve boyuna niçin anamı babamı araştırmadığımı sorup duruyordu; en azından annemin adım merak etmiyor muymuşum. “Belki de” diyordu, “seni böyle yapan, damarlarındaki kandır. Bir çingenenin oğlusun sen, saçların kıvırcık.”

(Bana yılan balığı anlamına gelen Anguilla adım takmış olan Emilia, bir şarlatanla bir dişi keçinin oğlu olmalısın sen, derdi hep.) Güler ve bir papazın oğlu olduğumu söylerdim. O zaman Nuto bile sorardı, “Niçin böyle söylüyorsun?” “îşe yaramazın biri de ondan” derdi Emilia. O zaman Nuto, hiç kimsenin işe yaramazın biri, ya da kötü veya suçlu olarak doğmadığım söylemişti bağırarak; insanlar hep aynı doğardı, ancak başkaları size kötü davranarak başladığınız yerden saptırırdı sizi.

“Ganola’yı al” diye karşılık verirdim, “delinin biri, öyle doğmuş.”

“Deli demek kötü demek değildir” derdi Nuto. “Onu kızdıran, arkasından deli diye bağıran budalalardır olsa olsa."

Bunları ancak kollanmda bir kadın varken düşünürdüm. Birkaç yıl sonra —o sırada Amerika’daydım— bana kalırsa tüm ulusun piç olduğunun farkina vardım.. Fresno’da, yaşadığım yerde bir sürü badınla yattım, biriyle nerdeyse evleniyordum, ama hiçbir zaman onların yalcınlarının nerede olduğunu, ya da nereli olduğunu öğrenemedim. Yalnız yaşıyorlardı; birisi bir reçel fabrikasında, bir başkası bir büroda çalışıyordu. Rosarme kim bilir nereli, belki de o çiftçi eyaletlerden birinden elinde haftalık bir film dergisine bir tavsiye mektubuyla gelmiş bir öğretmendi; kıyıda ne tür bir yaşam sürmüş olduğunu hiçbir zaman anlatmazdı bana. Yalnızca çok zor, *çekeniyim azabı* günler geçirdiğini söylerdi. Hafif kısık bir ses, bırakmıştı o günler onda. Gerçeği, özellikle tepede, holdinglerin önündeki yeni evlerde ve konserve fabrikalarında sürüyle aile vardı ayııı türden, ve yaz akşamlan gürültüleri gelirdi üzüm ve incir kokan havada, ve grup grup erkek ve kız çocuklar koşardı vadilerde, caddeler boyunca, fakat bu insanlar buraya henüz gelmişe benzeyen Amerikalılar’dı hep, Meksikalılar’dı, îtalyanlar’dı,

kentte sokak süpürücüleri gibi yaşarlardı kendi ülkelerinde, kentte kalan ve eğlencelerini orada bulan sokak süpürücüleri gibi. Fakat hiçbir zaman soramazdım bir adamın nereli olduğunu, babasının ya da büyükbabasının kim olduğunu. Köy kızlarıysa yoktu orada. Yukan vadiden olanlar bile, dişi keçi nedir, bir dere yatağı nedir, bilmezdi. Tıpkı büroda çalışan kızlar gibi, arabalarla, bisikletlerle, trenlerle işlerine koşarlardı. Kentte her şeyi gruplar halinde yaparlardı üzüm şenliğinde arabaların süsleme işini bile.

Rosanne'in benimle yattığı aylarda, onun gerçek bir" piç olduğunu, sahip olduğu tek şeyin yatakta ayıracağı bacakları olduğunu, belki de o çiftçi eyaletlerin birinde-yaşlı bir babası ve anası olduğunu, fakat onu yalnızca bir şeyin —beni, kendisiyle birlikte kıyıya gidip bir İtalyan ban açmaya inandırmanın— ilgilendirdiğini farkettim. üzüm salkımlarıyla süslü bir bar *(hoş bir yer, biliyor musun);* olur da birisi görürdü onu orda, resmini çekerdi ve o renkli haftalık film dergilerinden birinde bastırırdı *(Dur, biraz nefes alayım, yavrum),* İnsanlar onu tamsın da, o, yangın merdivenine ata biner gibi oturmuş çıplak resim çektirmeye bile hazırdı. Benim kendisine yararım dokunacağı fikrini kafasına nasıl sokmuştu, bilmiyorum. Benimle niçin yattığım sorduğumda güler ve ne de olsa bir erkek olduğumu söylerdi. *(Başka türlü söylersek, bir kız olduğum için çıkıyorsun sen de benimle).* Budala da değildi, ne istediğini biliyordu — ne var ki, olmayacak şeyi istiyordu, Ağzına bir yudum içki koymazdı *(Biliyor musun, yüzüne bakan seni serbest çalışan reklamcı sanır),* içki yasağı konduğundaysa, hâlâ içkiye gereksinme duyanlar için kaçak cin yapmamızı bana öneren o oldu, gerçekten de bir yığm kişi vardı böyle.

Uzun boylu, sarışındı, yüzündeki hatları hep yumuşak tutar, saçlarını düzeltirdi ikide bir. Onu tanımamış olsaydı insan, o kendine özgü yürüyüşüyle okul kaplamdan çıkarken görünce, çalışkan bir öğrenci sanırdı. Ne öğrettiğini bilmiyorum; sınıfındaki oğlan çocuklar onu keplerini havaya fırlatıp ıslık çalarak selamlarlardı. Onunla ilk konuştuğumda ellerimi gizledim, sesimi değiştirdim. Hemen, neden Amerikalı olmadığımı sordu bana, "Çünkü değilim de ondan" diye mırıldandım, "İtalyan göçmeniyim de ondan." O ise güldü ve insanı Amerikalı yapan şeyin para ve akıl olduğunu söyledi. "Hangisi yok sende?"

Çoğu kez merak etmişimdir, ikimizden, onun düzgün ve sert kalçaları, süt ve portakal suyuyla beslediği beyaz karnı ile, benden, benim koyu kanımdan nasıl çocuklar çıkabilirdi, diye. Her ikimiz de. Tanrı bilir,

nereliydik, ve kim olduğumuzu, damarlarımızda gerçekten neyin dolaştığını anlamamızın tek yolu bu idi. Ne güzel olurdu, diye düşünürdüm, benim oğlum babam ya da büyükbabam gibi olsaydı, o zaman, sonunda kim olduğumu kendi gözlerimle görürdüm. Rosarme, deniz kıyısına kendisiyle gitmeye ma olsam bana bir oğul verebilirdi. Fakat kendimi tuttum. Bana baba, Rosanne'ye ana diyecek küçük bir Amerikalı oğlan istemedim, bir başka piç daha gelmiş olacaktı dünyaya. O zaman anladım geri döneceğimi.

Benimle olduğu sürece, Rosanne hiçbir yere gitmedi. Yazın bazı pazarlar arabayla sahile gider yiizerdik; vücuduna sardığı renkli şalla, sandaletleriyle sahil boyunca gezinir, şortunu giyer yüzme havuzunda gazozunu yudumlar, sonra saıki benim yatağımdaymış gibi şezlonguna uzanır, yatardı. Gülerdim, ama kime güldüğümü kesinlikle bilmeden. Yine de severdim onu, hoşuma gidiyordu, bazı sabahlar havanın kokusunun ya da İtalyanlar'm yol kenarına kurdukları tezgâhlardaki taze yemiş lezzetinin insanı hoşnut edişi gibi.

Sonra bir akşam, memleketine döneceğim söyledi. Şaşırmıştım, çünkü onun böyle bir şey yapacağım aklımdan geçirmiyordum. Arabada yanımda oturuyordu, aşağıya, dizlerine bakıyordu; tam ona orada ne kadar kalacağım soracaktım ki, hiç bir şey sormamamı, her şeyin ayarlandığım, bir daha dönmemek üzere memleketine gideceğini söyledi. Ne zaman ayrılacağım sordum. "Belki yarın. *Her an.*"

Onu kaldığımız pansiyona götürürken, işlerimizi düzeltebileceğimizi, evlenme işini ayarlayabileceğimiz! söyledim. Dizlerine bakarak, yarı gülümser bir yüzle sonuna kadar dinledi beni, sonra alnını kırıştırdı. "Bunu düşündüm" dedi *o* kısık sesiyle. "Yaran yok. Her şey bitti artık. Savaşı *yitirdim.*"

Memleketine gideceğine yeniden sahile gitti. Fakat haftalık renkli dergilerde hiçbir zaman görünmedi. Aylar sonra Santa Monica'dan, benden para isteyen bir kart gönderdi bana. Gönderdim, fakat cevap vermedi. Ondan sonra da hiçbir zaman haber almadım ondan.

22

Gezilerimde birkaç kadın tanıdım, sarışınlan, esmerleri —peşlerinden koştum, epeyce de para döktüm; şimdi artık genç olmadığım için onlar benim peşimden geliyor, ama neye yarar— ve anladım ki. Sor Matteo'nun kızlan en güzelleri değildi bunların —belki Santina, ama onu da büyümüş haliyle görmedim— dalyalar ya da güller, ya da meyve ağaçlarının altında, bahçelerde büyüyen çiçeklere benzer güzellikleri vardı. Sonunda farkettim ki, çok zeki de değillerdi, piyano çalmalarına, romanlarına, çay içmelerine ve şemsiyelerine karşın kendi yaşamlarım düzene sokmayı beceremediler — gerçek hanım olmaya, bir erkeği ve bir evi yönetmeye uygun yaratılmamışlardı. Vadide, kendilerini, hatta başkalarını daha iyi çekip çevirebilecek bir yığın köylü kadım bulunur. Irene ve Silvia artık köylü değillerdi, gerçek hanım da değillerdi. Pek iyi idare edemediler durumu, zavallılar — ölümleri de öyle oldu Onlann bu zayıflıklarını daha çok önceleri, ilk üzüm hasatlarından birinde gördüm. — O zaman gerçekten anlamamış olsam bile farkettim. Bütün yaz boyunca, bu evin onlann evi olduğunu, onlara, üvey analarına ve küçük kıza ait olduğunu, ve Sor Matteo'nun büe ayaklarım kapıdaki paspasa silmeden içeri giremeyeceğini anımsamak için çiftlik avlusundan ya da tarlalardan yukan bakmanız ve terası, büyük pencereyi ve kiremitli çatıyı görmeniz yeterdi. Bazen yukarıdan birbirlerine seslendiklerini duyardınız, atlanm koşmak sizin görevinizdi, camlı kapılardan çıkıp güneş şemsiyeleriyle dolaşmaya çıktıklarıni görürdünüz, öyle gösterişliydiler ki Emilia bile eleştirecek bir şey bulamazdı. Bazı sabahlar onlardan biri aşağıya avluya iner, çapaların, arabaların, hayvanların arasından geçerek gül toplamak için bahçeye giderdi. Bazen de incecik ayakkabılarıyla patika boyunca tarlaya geldikleri büe olurdu, Sorafina'yla, kâhyayla konuşurlardı, öküzlerden korkarlar, yanlarında ilk üzümleri toplamak için güzel bir sepet taşırlardı. Bir akşam, buğday destelerini toplamıştık ki — San Giovanni akşamıydı, her yerde şenlik ateşleri vardı — temiz hava almak ve şarkı söyleyen kızları seyretmek için onlar da dışarı çıktı. Mutfakta ya da üzüm kütükleri arasında biz bizeyken onlar hakkında neler neler duymuştum, nasıl piyano çaldıklarıni, kitap okuduklarını, nasıl yastık yüzü işlediklerini ve kilisede oturdukları sıralım arkasında adlarının yazılı olduğunu hep duymuştum. İşte, o üzüm toplama mevsiminde, bizler sepetleri ve tahta kovalari

hasırlarken, amban temizlerken, hatta Sor Matteo bile üzüm kütükleri arasında dolaşırken, Emilia'dan tüm evin bir kargaşa içinde olduğunu, Silvia'nin kapıları çarptığını, Irene'in hiçbir şey yemeksizin kıpkırmızı gözlerle masada oturduğunu işittik. Neleri olabileceğini anlamadım. İşte, şarap yapılıyordu, üzüm toplama gibi eğlenceli bir çaba sürdürülüyordu — her şeyin *onlar* için, ambarlan ve Sor Matteo'nun ceplerini doldurmak için yapıldığım, her şeyin onların olduğunu düşününce insan... Bir gece Emilia, avluda otururken, ne olduğunu anlattı bize, Il Nido idi sorun.

Nasıl olmuşsa olmuş, iki hafta önce gelinleri ve torunlari ile deniz kenanndan II Nido'ya gelmiş olan yaşlı kontes —Cenovali kontes— Canelli'ye ve istasyona, çmar ağaçlan altında verilecek bir parti için davetiyeler göndermişti, fakat La Mora'yı unutmuştu, onlann ikisini unutmuştu, Signora Elvira'yı unutmuştu. Unutmuş muydu, yoksa bilerek mi yapmıştı? Üç kadın Sor Matteo'ya dünyam zehir ettiler. Emilia, Santina'nın şimdi evde en az öfkeli kişi olduğunu söylüyordu. Emilia, "Düşünebiliyor musunuz, birisini öldürebilirim'' diyordu. Biri ters ters cevap verir, öteki üzerine saldınr, üçüneüsü kapılan çarpar. Beğensinler ya da beğenmesinler, çekmek zorundaydılar.

Sonunda üzüm, toplama zamanı geldi ve onları bir daha düşünmedim. Yalnızca o olay gözümü açmaya yetti. Irene ve Silvia bile, karşı gelindiiderinde öfkelenen bizler gibi insanlardı, güceniyorlar ve daha, sonra üzülüyorlardı yaptıklarına, ve elde edemediklerini istiyorlardı. Bütün kibarlar aynı düzeyde değil — diğerlerinden daha önemlileri var, diğerlerinden daha zenginleri, benim hanımlarınla davetiye göndermeyenleri hatta. Sonra, Irene ve Silvia oraya gitmeye can attıkları ama gidemediklerine göre II Nido'daki bahçenin ve odaların nasıl olduğunu merak etmeye başladım. Ancak Tomasino'nun ve çiftlikte çalışan bazı işçilerin söylediklerini biliyorduk, çünkü tepenin tüm çevresine çit çekilmişti ve dere, tepeyi bizim bağlardan ayırıyordu, avcıların bile girmesine izin verilmiyordu —bir levha asmışlardı çitin üstüne. II Nido'nıin altındaki anayoldan yukarı baktığınızda bambu dedikleri acayip görünüşlü bir kamış kümesi görürdünüz. Tomasino orada bir park olduğunu söylüyordu, baharda yol yapıcılarının yola serptiklerinden daha küçük ve daha beyaz çakıl seriliymiş evin çevresinde.

Sonra II Nido'ya ait topraklar, arkadaki tepeye kadar uzanıyordu, üzüm kütükleri ve tahıl, tahıl ve üzüm kütükleri, ve çiftlikler, ve ceviz, kiraz,

badem ağaçlari, küme küme, ta Sant’Antonio'ya ve ötesine kadar, oradan Canelli’ye doğru alçalıyordu toprak.

Önceki yıl, H Nido’dan gelmiş bazı çiçekler görmüştüm, Irene ve Signora Elvira birlikte oraya gitmişler ve kilisedeki renkli pencere camlarından ya da papazın giysisinden daha güzel demet demet çiçekle dönmüşlerdi, önceki jul, yaşlı hanıma Canelli’ye giden yolda rastlayabilirdiniz. Nuto görmüştü onu, arabayı süren uşak Moretto’ mm parlak kasketi ve beyaz boyunbağı ile bir *cttrdbıniere*’e benzediğini söylemişti. Araba hiçbir zaman bizim evde durmazdı, yalnızca bir kez istasyona gitmek için önünden geçmisti bizim evin. Yaşlı hanım Canelli'de ayin bile dinlemişti. Aramızdaki yaşlılar, çok önceleri, yaşlı hanımdan da önce Il Nido'daki kibarların ayin dinlemeye bile gitmediklerini, ayini evlerinde, her gün bir odada ayin düzenleyen bir papaz barındırdıkları evlerinde dinlediklerini söylerlerdi. Fakat bütün bunlar, yaşlı hanımın henüz ailesin, drahomanız bir kız oldugu, kontun oğluyla Cenova’da seviştikleri günlerde oluyordu. Sonra, tüm evin sahibi oldu, çünkü kontun oğlu ölmüştü, yaşlı hanımın Fransa’da evlendiği yakışıklı subay da ölmüştü, arkasından oğullar da, biri şurada, öbürü şurada; ve şimdi ak saçli, sarı şemsiyeli hanım arabasıyla Canelli'ye gidiyor, torunlarım yanımla tutuyor, onları barındırıyordu. Fakat kontun oğlunun ve Fransız subayın yaşadığı günlerde, II Nido geceleyin bep aydınlık olurdu, her zaman canlı, neşeli; o zaman hâlâ, bir gül kadar taze olan yaşlı hanım, akşamlan yemekli partiler, balolar verir, Nizza’dan, Alessandria’dan Susanlar çağırırdı. Güzel kadınlar gelirdi, subaylar, Parlamento üyeleri, hepsi de kendi arabalan, eşleri ve uşaklarıyla; iskambil oynarlar, dondurma yerler, eğlenirlerdi.

Irene ve Silvia bütün bunları biliyordu; benim için, terastan, piyanolu odayı gözlemek ya da başımızın üzerinde masada oturuyor olduklarım bilmek, Emilia’mn bir çatal ve bir kaşıkla onların taklidini yaptığım görmek ne idiyse, yaşlı hanımdan iyi davranış görmek, onnn tarafından kabul edilmek, ağırlanmak da onlar için oydu. Ancak, kadın olarak, hiçe sayılmış olmak üzüyordu onları. Bütün günü, terasta ya da bahçede zamanlarını boşuna harcayarak geçiriyorlardı —yapacak hiçbir işleri yoktu, kendilerini meşgul edecek hiçbir şeyleri— Santina’ya bakmayı bile sevmiyorlardı, işte bunun için, La Mora’dan ayrılıp çınar ağaçlanma altındaki parka girmeye, kontesin gelinleri ve torunlanyla birlikte olmaya duyduklan özlemin onları umutsuzluğa sürüklemesi doğaldı — tıpkı Cassinasco tepesinde şenlik

ateşlerini gördüğüm ya da gecenin içinde trenin düdüğünü işittiğim zaman benim duyduğum şeyler gibi.

23

Sonra, sabahın erkeninde Belbo boyunca ağaçlar arasında, yamaçta tüfek seslerinin yankılandığı mevsim geldi, Cirino bize tavşanın nasıl anğın içinde kaybolduğunu anlatmaya başladı. Bu ise tüm yılın en güzel zamanıdır. Üzümlerin toplanması, yaprakların soyulması, yemişin preslenmesi gerçekten işten değil, hem hava da artık sıcak değildir, soğuk da değildir; gökyüzünde birkaç beyaz bulut vardır, ve sen tavşan yersin, polenta yersin ve mantar aramaya çıkarsin.

La Mora'daki biz ırgatlar yakında bir yere mantar toplamaya gittik; irene ile Silvia ise Canelli'de tanıdıkları öteki kız ve erkeklerle arabayla Agliano'ya kadar bir gezi düzenlediler. Bir sabah sis daha çayırlardan kalkmamışken yola çıktılar; atı ben koştum arabaya, onlar Canelli'deki meydanda ötekilerle buluşacaklardı çünkü. İstasyondan doktorun oğlu, atış kulübesinde danayı hep gözünden vuran ve bütün gece kumar oynayan hani, kırbacı aldı. O gün büyük bir fırtına koptu, gök gürültülü, şimşekli, yıldınmlı filan, sanki ağustos aynıdaydık. Cirino ve Serafina, on beş gün önce hasatta yağacağı yerde şimdi mantarların ve mantar toplayanların üzerine bir dolu yağsaydı ya, dediler. Yağmur bütün gece yağdı durmaksızın. Sor Matteo, elinde fener, paltosunu başının üzerine geçirmiş bizi uyandırmaya geldi, arabanın dönüşünü dikkatle dinlememizi söyledi, endişeliydi. Yukarı katta bütün pencereler aydınlıktı, Emilia kahve yapmak için yukarı aşağı koşuyor, küçük kızsa mantar toplamaya kendini de götürmedikleri için ağlayıp duruyordu.

Araba ertesi sabah geri döndü, doktorun oğlu kırbacı gaklatıyor ve "Yaşasın, ne yağmurdu Agliano'daki!" diye bağırıyordu; basamağa değmeden aşağı atladı ve iki kızın arabadan inmelerine yardım etti; çok üsümüşlerdi, başlarına atkılarını örtmüşlerdi, boş sepetleri dizlerindeydi. Yukarı çıktılar, kurunmaya çalışırken konuşmalarını, gülüşmelerini işittim,

Agliano'ya yapılan geziden sonra doktorun oğlu sık sık terasın altındaki yola gelip kızlara seslenir oldu; uzun uzun çene çalarlardı. Sonra kışın öğleden sonraları onu içeri çağırdılar, o bastonuyla çizmelerine vurur hafifçe (uzun avcı çizmeleriyle dolaşırdı çünkü) çevresine şöyle bir bakınır, bir çiçek koparır ya da bir filizi kırardı —ya da bulabilirse genç bir üzüm fidanından kırmızı bir yaprak— ve içeriden kapanan camlı kapıdan onu

hızla merdivenleri çıkarken görebilirdik. Yukarda, ocakta alev alev yanan güzel bir ateş olurdu, gece oluncaya kadar onların piyano çalışlarım, gülüşmelerini işitirdiniz. Arturo bazen akşam yemeğine de kalırdı. Emilia, ona çay ve bisküvi verdiklerini, bunları hep Silvia'nın ona sunduğunu söylerdi; Arturo’nun ardından koştuğu ise irene idi. Öyle san saçlı, o kadar iyi yetiştirilmiş irene, onunla konuşmak zorunda kalmamak için piyano çalmaya başlardı, Silvia ise yumuşacık ve korsesiz, divana yaslanır, ikisi oradan buradan gevezelik ederdi. Sonra kapı açılır ve Signora Elvira Santina’mn peşinden içeri dalar, Arturo ise ayağa fırlar, hayal kırıklığına uğramış bir sesle "İyi akşamlar” derdi. Signora, "Burada tanıştırılmayı bekleyen bir başka kıskanç bayan var’ derdi. Sonra Sor Matteo girerdi içeri — Arturo'ya dayanası yoktu, fakat Signora Elvira ona karşı nazik olmak için elinden gelen her şeyi yapar Arturo’ nun irene için bulunmaz bir eş olduğunu düşünürdü, irene ise ondan hiç hoşlanmazdı, dürüst olmadığını söylemişti onıııı — müziği bile dinlemiyor, yemek masasında düzgün hareket etmiyor ve anasından yana olduğunu göstermek için Santina’yla oynuyordu yalnızca. Ama Silvia onun yanım tutuyor, kızarıyor, kızıyordu. Bir süre irene sakin ve kendine hakimdi, “Senin olabüir o, neden elde etmiyorsun?’’ dedi.

"Evden kovun onu” dedi Sor Matteo. “Bir adam kumar oynuyorsa ve kendi adına birazcık toprağı yoksa, adam sayılmaz.”

Kışın sonuna doğru Arturo, yanında istasyondan bir memur getirmeye başladı, arkadaşıymış, çok uzun boylu ve zayıf, o da Irene’e asılmaya başladı. Yalnız İtalyanca konuşurdu, diyalektsiz, ama müzikten anlıyordu. Bu uzun boylu delikanlı, Irene’Ie ikili piyano çalmaya başladı, onların böyle eşleşmiş olduğunu görünce Arturo ile Silvia sarmaş dolaş dans ediyor, gülüşüyordu; Santina içeri girince de onu havaya atıp yere düşerken yakalamak sırası arkadaşına geliyordu.

Sor Matteo “Toscanalı olmasaydı, deli derdim ona. Ne havalar takınıyor... Tripoli’de hizmetimizi gören bir adam vardı Toscanalı,” diyordu.

Odanın nasıl bir yer olduğunu biliyordum: Piyanonun üzerinde iki demet çiçek ve kırmızı yapraklar, irene’ in diktiği perdeler, bir zincire asılı ayın suda yansımasına benzer bir ışık veren saydam mermerden lamba. Bazı akşamlar dördü birden gizlenirlerdi yukarıda, ve karda terasa

çıkarlardı, iki erkek puro içer, o sıra, yapraklan kurumuş genç asmanın altındaysanız konuşmalarıni işitirdiniz.

Ne konuştuklarım duymak için Nuto bile gelirdi buraya. Hepsinden güzeli, Arturo’nun şişinmelerini işitmekti: Geçen gün Castiglione’de kaç kişiyi trenden atmış, Acqui’de nasıl son meteliğini de kumara basmış, onu da kaybetmiş olsaymış bir daha eve dönemeyecekmiş, ama akşam yemeğinin parasım ödeyecek kadar kazanmış, bunları anlatırdı onlara. Toscanalı adam, “O adamı nasıl yumruklamiştin, anımsıyor musun?" derdi. Arturo da o adamı nasıl yumrukladığım anlatırdı.

Kızlar parmaklıklara dayanıp iç çekerlerdi. Toscanalı delikanlı Irene’in yanma gelir, ona memleketini, kilisede nasıl org çalmaya gittiğini anlatırdı. Bir an gelir iki puro düşerdi yere, karda ayaklarımızın dibine, ve biz yukarıda fısıldattıklarını, oraya buraya hareket ettiklerini duyardık, sonra ötekilerden daha yüksek sesli bir iç çekiş gelirdi. Yukan baktığımızda kurumuş asma yapraklarından ve buz gibi gökyüzünden binlerce yıldızdan başka bir şey göremezdik. Nuto, sıktığı dişlerinin arasından, “Alçaklar’"’ derdi.

Hep kafamda evirip çevirip duruyordum, hatta Emilia’ ya bile sordum, fakat onların nasıl olup da anlaşmış olduklarım hiçbir zaman çıkaramadım. Sor Matteo, irene ile doktorun oğlunun ilişkileri konusunda yakınmakla yetiniyor, kendi <u>aklının</u> bir kısmım bir gün ona vereceğini söylüyordu. Signora incinmiş tavırlar takınıyor, irene ise omuzlarım silkerek o kaba Arturo’yu bir ırgat olarak büe almayacağım söylüyordu, ama eve kendisini ziyarete geliyorsa bu kendi bileceği bir işti, yapacağı bir şey yoktu bu konuda. O zaman Silvia kaçık olanın Toscanalı adam olduğunu söyledi, Signora Elvira yine incinmiş tavırlar takındı.

Irene, Toscanalı delikanlıyla böyle sürdüremezdi, çünkü Arturo gözlerini onların üzerinden ayırmıyor ve arkadaşının dizginlerini elinde tutuyordu. Bu durumda, Arturo’nun her iki kızm da peşinde olduğu anlamı çıkardı; Irene’i tavlamayı umarken, ötekiyle gönül eğlendiriyordu. Yapılacak tek şey, iyi havaları beklemek ve kırlara onların arkasından gitmekti, o zaman çok geçmeden öğrenilirdi her şey.

Fakat bu arada Sor Matteo bu Arturo’yu yakaladı ve ona kadınların kadın, erkeklerin de erkek olduklarım söyledi —öyküyü balkonun oradan geçerken duyan Lanzone' den öğrendik—. Doğru değil miydi? Arturo binici

kırbacıyla çizmelerine hafif hafif vuruyor, çiçekleri koklayarak yan gözle Sor Matteo’ya bakıyormuş. “O halde” diye sürdürmüş konuşmasını Sor Matteo, “iyi yetiştirilmişlerse, kadınlar *evlenmek* istedikleri adamın ne tür biri olacağını bilirler. Ve onlar sizi istemiyorlar” demiş. “Beni anlıyor *musunuz?"*

Sonra Arturo bir şeyler mırıldanmış, allah kahretsin filan gibi, kendisini evlerine çağıracak kadar kibar insanlarmış, tabii bir adam da...

"Sen adam değilsin” demiş Sor Matteo, "Sen rezilin birisin.”

Böylece Arturo öyküsü kapanmış gibi görünüyordu, Toscanalı adamınki de. Fakat üvey ana incinecek zamanı bulamadı bu ara, çünkü başka gençler geldi, hatta daha da tehlikeli birçok genç. Örneğin iki subay, benim La Mora’da yalnız kaldığım gün gelmiş olanlar. Onların her akşam Canelli’den doğru boy gösterdiklerini göreli bir ay olmuştu — ateşbocekleri vardı, hazirandı çünkü. Anayol üzerinde oturan başka bir kadın olmalıydı işin içinde, çünkü hiç bir zaman o yönden gelmezlerdi. Belbo’nun üzerindeki yaya köprüsünü geçiyorlar, mısır tarlalarının ve otlakların içinden geliyorlardı. O zaman on altı yaşındaydım ve bütün bunları anlamaya başlıyordum. Cirino, yemlerini dağıttıkları için kin besliyordu onlara, ayrıca savaşta bunlar gibi ne piç subaylar gördüğünü anımsıyordu. Ya Ñuto...? Bir gece onlara pis bir oyun oynadı ikisi. Onların otlar arasından gelişini yere uzanmış bekliyorlardı, bir tuzak kurmuşlardı. Subaylar geldiler ve hendeği atladılar, genç kızlarla geçirecekleri akşamı hayal ederlerken tepesi üstü düştüler, yüzleri gözleri yaralandı. Onlan gübre yığınının içine düşürmek iyi bir şaka olurdu, ama o akşamdan sonra bir daha tarlaların içinden gelmediler.

Güzel havalar geldiğinde Silvia’yı içerde tutmanın olanağı yoktu. Yaz akşamları, bahçe kapısından çıkıp delikanlılarıyla birlikte yolda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladılar, ıhlamur ağaçlarının altından geçerlerken kulaklarımızı dikerdik konuşmalarından bir iki sözcük kapalım diye. Dördü hep birlikte yola çıkar, sonra ikişer ikişer dönerlerdi. Silvia, gülerek, şakalaşarak ve iki adamla edepsizce konuşarak Irene'le kolkola yürürdü. Yeniden ıhlamur ağaçlarının kokusu içine girdiklerinde, Silvia ve sevgilisi birlikte yürürdü fısıldaşarak, gülüşerek. Öteki çift daha yavaş gelildi, birbirinden biraz uzakta yürüyerek, bazen de öndeki çifte seslenirler ve yüksek sesle konuşurlardı bir süre. Ne kadar iyi anımsıyorum o akşamlan,

ırgatlar ıhlamur ağaçlarının o ağır kokulan arasında, kirişlerin üzerinde otururken.

24

O zamanlar üç ya da dört yaşında olan küçük Santa, ne glizet bir kızdı, görmeliydiniz. Saçları Irene’iııkiler gibi altın sansına dönüyordu, Silvia’dansa kara gözlerini almıştı; fakat bir elma yerken parmağım ısırmasın, ya da kızgınlıkla çiçeklerin başlarını koparmasın, ya da ne olacağını düşünmeksizin kendisini atın sırtına bindirmemizi istemesin ve bunun için bizi tekmelemesin, biz hemen anasına çektiğini söylerdik. Sor Matteo’yla iki kızı her şeyi daha sakin karşılardı, o kadar küstah değillerdi. Özellikle irene sakindi; uzun boyluydu, hep beyazlar giyerdi ve kimseyle takışmazdı. Gereksinimi de yoktu buna, çünkü bir şey istediği zaman hep ‘lütfen’ derdi, hatta Emilia’ya ve bizlere bile, konuşurken bakardı bize, ta gözlerimizin içine bakardı. Silvia da öyle bakardı bize, ama o kadar serinkanlı ve içten değildi. La Mora’daki son yıllarımda elli liret alıyordum, bayramlarda boyunbağı takıyordum artık, ama oraya çok geç geldiğimi ve artık bir şey yapamayacağımı biliyordum.

Fakat bu son yıllarda bile Irene’i düşünmeye cesaretim yoktu. Nuto ise, ya uzak yakın bütün köylerde klarnet çaldığı için ya da Canelli’de bir kızı olduğu için onunla ilgilenmiyordu. Irene’e Canelli’den birinin kur yaptığı şeklinde bir söylenti vardı, çünkü hep Canelli’ye gidiyor, dükkânlardan alışveriş yapıyor ve atılacak giysilerini Emilia’ya veriyorlardı. Fakat II Nido yeniden açılmıştı, signora ile kızlarının da çağrılı olduğu bir akşam eğlencesi veriliyordu; o gün onlan giydirmek için Canelli’den bir terzi geldi. Tepedeki dönemece kadar onları ben götürdüm arabayla, Cenova’daki bilyiik evlerden konuştuklarını duydum. Onları almam için gece yansı gelmemi ve arabayı II Nido’nun avlusuna kadar sokmamı söylediler — karanlıkta, öteki konuklar, arabanın döşemesinin eski olduğunu göremezlerdi böylece. Boyunbağımı da düzgün bağlamamı söylediler, gülünç görünmeyeyim diye.

Fakat gece yansı öteki arabaların arasında avluya girdiğimde —aşağıdan bakıldığında ev koskoca görünüyordu, ardına kadar açılmış pencerelerin önünden konuklann gölgeleri geçiyordu— hiç kimse görünmüyordu ortalıkta, ve ben çınar ağaçlarının arasında uzun süre ortada kaldım. Gece böceklerini dinlemekten usanınca —burada bile gece böcekleri vardı— arabadan aşağı indim ve kapıya yöneldim, ilk odada beyaz önlüklü bir kız

buldum, bana baktı ve kaçtı. Sonra geri döndü ve geldiğimi söyledim ona. Ne istediğimi sordu, ben de La Mora’ya gidecek arabanın beklediğini söyledim.

Bir kapı acıldı, gülüşmeler işittim. Bu odada bütün kapılann üzerinde çiçek resimleri vardı, yerde ise parlak taş süslemeler. Kız geri döndü ve benim gidebileceğimi, çünkü hanımlara birisinin eşlik edeceğini söyledi.

Tekrar dışarı çıktığımda, bir kiliseden daha güzel olan o odaya iyice bakmadığım için ünündüm. Atı çınar ağaçlarının altındaki çakıllı yoldan sürdüm, atın ayaklarının altında çatırdıyordu çakıllar, göğe vurmuş şekillerini seyrediyordum ağaçların, her ağacın gölgeden bir kemeri vardı — bir sigara yaktım kapıda, kamışlar, akasyalar ve iri budaklı ağaç gövdeleri arasında yoldan aşağı vurdum, her tür ağacı barındıran şu dünyanın nasıl bir şey olduğunu düşünerek.

Büyük evde birisi Irene'e kur yapmış olmalıydı, çünkü Silvia’nin arasıra onunla eğlendiğini ve onu “hanımefendileri” diye çağırdığını duydum; çok geçmeden Emilia, adamın bir ceset kadar cansız biri olduğunu, yaşlı hanımefendinin evini, yuvasını elinden almasınlar diye el ulağında tuttuğu bir sürü torundan biri olduğunu öğrendi nasılsa. Bu torun, bu zavallı akraba, bu küçük kont hiç bir zaman La Mora’ya gelme alçakgönüllülüğünü göstermedi; fakat bazen, îrene’e bir yürüyüş için yolun kıyısında beklediğini yazdığı mektuplar getiren çıplak ayaklı bir çocuk gönderirdi. Ve irene giderdi.

Sebze bahçesindeki fasulyeleri sularken ya da sırıklara bağlarken, bir gün, Irene’le Silvia'nm bir manolya ağacinin altından bundan konuştuklarını duydum.

irene, 'Teki, ne olmuş yani?” diyordu. “Kontes çok titiz. Onun gibi bir çocuk istasyondaki fiestaya gidemeyebilir. Kendi hizmetçileri arasına mı karışsın?”

“Kötülük neresinde bunun? Onlarla hergün karşılaşmıyor mu evinde?”

"Hanımefendi onun ava gitmesini de istemiyor. Biliyorsun babası avda öldü, ne acı!”

Silvia hiç umulmadık bir biçimde "Yine de gelip seni görebilirdi. Neden gelmiyor” dedi.

"Seninki de gelmiyor buraya seni görmeye. Niçin gelmiyor? Dikkatli ol Silvia. Onun gerçeği söylediğinden emin misin?”

“Hiç kimse gerçeği söylemez. Gerçeği düşünürsen, akimı kaçırırsın. Artık ona söylemenin zamanı gelmedi mi ?..”

“Onu gören sensin” dedi irene. “Tehlikeyi göze alan sensin. Ancak umarım o da öteki gibi kaba değildir."

Süvia hafifçe güldü. Fasulyelerin arasmda böyle sonsuza kadar kalamazdım, farkına varacaklardı benim orada olduğumun. Çapamı salladım ve dinledim.

“Bizi duymuş olabilir mi?” diye sordu irene.

“O değil, işçi çocuk” dedi Silvia.

Fakat Silvia’nın ağladığı, şezlongunda iki büklüm ağladığı zamanlar oldu. Cirino bir demir parçasmı dövüyordu balkonda, bu yüzden duyamıyordum. irene onun yanında duruyor ve Silvia’mn tırnaklarıyla yolduğu saçlarını okşuyordu. “Hayır, hayır” diye ağlıyordu Silvia, “buradan gitmek istiyorum. Uzaklaşmak istiyorum, inanmıyorum, inanmıyorum, inanmıyorum.”

Cirino ve onun allahm belası çekici yüzünden işitemiyordum.

“Gel” dedi irene ve dokundu ona. “Gel terasa çıkalım, sakin ol.”

“Aldırmıyorum” diye ağlıyordu Silvia, “hiçbir şey umurumda değil artık."

Silvia, Calosso’da biraz toprağı olan Crevalcuore’li birisiyle dolaşıyordu; adamın bir bıçkı fabrikası vardı, motosikletle dolaşırdı. Silvia motosikletin arkasına biner, anayol boyunca uzaklaşırlardı. Akşamleyin motosikletin durduğunu, sonra yeniden çalıştırıldığını işitirdik, az sonra Silvia saçları yüzüne dökülmüş bahçe kapısında görünürdü. Sor Matteo hiçbir şey bilmiyordu bu konuda.

Emilia bu adamın ilk olmadığını söyledi, doktorun oğlu, babasinin konsültasyon odasında ona daha önce sahip olmuştu. Fakat hiç kimse bu işin doğrusunu bilmiyordu; Arturo gerçekten onunla yatağa gidiyor idiyse, havanın güzelleştiği vc buluşmanın daha kolay olduğu yazın neden kopmuşlardı? Tersine, motosikletli çıkmıştı şimdi sahneye ve şimdi herkes

Silvia’mn aklını kaçırmış gibi davrandığım vc adamı kamışların arasına, dere yatakla-rma gitmeye zorladığını biliyordu; halk Canio’da ya da Santa Libera'da ya da Bravo’daki ormanlarda rastlıyordu onlara. Bazen Nizza’daki otele bile gittikleri oluyordu.

Bakınca, o alev alev yanan gözleriyle o hep aynıydı. Evlenmeyi umuyor muydu, bilmiyorum, ama bu Crevalcuore’li Matteo huysuz, kavgacı herifin biriydi; bugüne kadar epey yatağa girmiş çıkmış bir oduncuydu, ve hiç kimse onu durduramamıştı daha. “Şimdi” diye düşünüyordum, “eğer Silvia’nin bir çocuğu olursa, benim gibi bir piç olacak. Ben de böyle doğmuşum işte.”

Irene de endişeliydi bu konuda. Silvia'ya yardıma çalışıyor olmalıydı, ve bu konuda bizim bildiğimizden çok şey biliyordu. Irene’i motosikletin arkasında ya da birisiyle kamışların arasında ya da bir dere yatağında yere uzanmış düşünmek olanaksızdı. Santina’ya daha uyardı böylesi, artık o da büyümüş, gelişmişti; herkes onun da aym şeyi yapabileceğini söylüyordu. Üvey analarının sesi çıkmıyordu, ancak onlann eve zamanında gelmelerinde ısrar ediyordu.

25

Irene’in, kardeşi gibi umutsuzluğa kapıldığını hiç görmedim, fakat II Nido’ya iki gün çağrılmasın, bahçe kaplamın hemen iç tarafında, sinirli bir halde bekliyor, ya da kitabını veya dikişini alıp Santina’yla birlikte bağda oturuyor, yolu gözlüyordu oradan. Canelli’ye doğru, şemsiyesini açıp yola koyulduğunda mutlu oluyordu. Bir ceset kadar cansız olan bu Cesarino’ya söyleyecek ne buluyordu, bilmem; bir keresinde Canelli’ye doğru delicesine bisiklet koştururken onlan akasya ağaçlan arasında şöyle bir gördüm: Cesarino, onun karşısında bir banka oturmuş ona bakıyor, Irene’se ayakta durmuş bir kitap okuyor gibi geldi bana.

Bir gün Arturo, binici çizmeleriyle tam tekmil La Mo-ra’ya çıkageldi; terasın altmda durmuş, oradan yolu gözlemekte olan Silvia’ya seslenmişti, fakat Silvia onu yuka-n çağırmamış, yalnızca günün bitmek üzere olduğunu ve bu alçak topuklu ayakkaplann —bir ayağını kaldırdı havaya— artık Canelli’de bulunabileceğini söylemişti.

Arturo gözlerini kırpmış, hâlâ dans müziği çabp çalmadıklarım, Irene’in hâlâ piyano çalıp çalmadığını sormuştu ona. “Kendin sorsana ona” dedi ve çam ağacmdan öteye dikti gözlerini.

irene hemen hiç piyano çalmıyordu artık. H Nido'da piyano yoktu herhalde, yaşlı hanımefendi de bir kızı ellerini piyano tuşlarında eskitir görmeye dayanamazdı, irene yaşlı hanımefendiyi ziyarete giderken dikiş torbasını da birlikte götürürdü; üzerine yünden yeşil çiçekler işlenmiş koca bir torbaydı bu, eve dönerken II Nido’dan yaşlı hanımefendinin okuması için verdiği kitaplar olurdu içinde. Deri ciltli eski kitaplardı bunlar. Bunlara karşılık resimli moda dergileri götürürdü oraya — bunları özellikle her hafta Canelli’den getirtirdi.

Serafina ve Emilia, Irene'in Kont’u elde etmeye çalıştığını söylüyorlardı; bir keresinde Sor Matteo şöyle söyleniş: “Dikkatli olun kızlar. Bir türlü ölmeyi bilmeyen yaşlı insanlar vardır dünyada.”

Kontesin Cenova’da ne kadar akrabası olduğunu çıkarmak güçtü — bunların arasında bir piskoposun bulunduğu bile söyleniyordu. Yaşlı hanımefendinin artık ne içerde ne dışarda, evde adam tutmadığının söylendiğini işitmiştim— yeteri kadar erkek ve kız torunu vardı. Böyle

idiyse, irene'in nasıl bir umut peşinde koştuğunu anlayamıyordum; işler ne kadar iyi giderse gitsin, Cesarino bütün o diğerleriyle bölüşmek zorunda kalacaktı mallan, irene kendim II Nido'da hizmetçi olmak mutluluğuyla yetinmeye hazırlamadıysa tabii. Fakat çiftlikte şöyle etrafıma bakınca, ahıra, samanlıklara, buğdaya, üzümlere bakınca irene'in belki ondan daha zengin olduğunu, belki de Cesarino’nun onun drahomasına el koymak için ona kur yaptığım düşünüyordum. Bu düşünce, beni kızdırsa da daha çekici geliyordu bana, çünkü irene’in sırf tutkulu bir insan olduğu için kendini böyle dağıtacak bir sevdaya düşebilmesi olanaksız görünüyordu bana.

Fakat daha sonra, kolayca görülüyordu âşık olduğu, Cesarino’yu seviyor, dedim, onun evlenmek istediği adam o. Onunla konuşabilmek isterdim, dikkatli olmasını, kendini bu hamhalat herifin, II Nido’dan adımını atmamış, kendisi kitap okurken yerde oturan bu delinin kollarına atmamasını söylemek isterdim. Silvia hiç olmazsa zamanını böyle boşuna harcamıyordu, zahmete değecek biriyle dolaşıyordu. Ben bir ırgat olmasaydım belki benimle birlikte bile çıkardı.

Irene’se kötü günler geçiriyordu, acı çekiyordu. Bir kontun küçük bilmemnesi şımarık bir kızdan daha kötü olmalıydı. Terslik ediyor, onu peşinden koşturuyor ve sıkılmadan yaşlı hanımefendinin adından yararlamyordu;

Irene ona ne söylese, ne sorsa o ‘hayır[1] diyordu; şunu görmek zorundaydılar, herhangi bir yanlış davranış göstermemek ya da onun kim olduğunu, sağlık durumunu, hoşlandığı şeyleri, hoşlanmadığı şeyleri unutmamak zorundaydılar. .. Şimdi, yamaca koşmadığı ya da kendini eve kapamadığı zamanlarda Irene’in iç çekişlerini dinlemek zorunda kalan Silvia oluyordu. Emilia’nm söylediğine göre, masada, irene gözleri yerde oturuyor, Silvia ise sanki ateşi varmış gibi gözlerini babasına dikiyordu. Yalnızca Signora Elvira, Santina’mn ağzım silerken kupkuru sözler ediyor, doktorun oğlu, Toscanalı adam, subaylar ve diğerleri gibi kaybedilmiş fırsatlar diye tutturuyordu kötü kötü; Canelli’de onlardan daha genç ne kızlar varmış da, evlenmişlermiş de, nerdeyse çocukları olacakmış da... Sor Matteo ağzının içinde bir şeyler geveliyor, hiçbir zaman hiçbir şeyden haberi olmuyordu.

Bu arada Silvia’mn işleri aynı biçimde sürüyordu. Öfkeden kendini yitirmediği, avluya ya da bağa çıktığı zamanlar onu görmek, onun sesini

duymak bir zevkti. Bazı günler arabayı hazırlatır ve kendi başına Canelli’ye giderdi, bir erkek gibi kendisi sürerek arabayı. Bir kez Nuto’ya, at yanşlanmn yapıldığı Buon Consiglio’da klarnet çalmaya gidip gitmeyeceğini sordu, Canelli'den bir eyer satın almayı, ata binmeyi öğrenmeyi ve diğerleriyle birlikte yarışlara katılmayı her şeyden çok istiyordu. Bir araba atının kötü alışkanlıkları olduğunu ve yanşamayacağım ona açıklamak görevi kâhya Lanzone’ye düştü. O zaman Silvia’mn Buon Consiglio’ya Matteo’yu bulup, ona kendisinin de ata binebileceğini göstermek istediği anlaşıldı.

Biz ırgatlar, bu kız sonunda bir erkek gibi giyinecek ve panayır panayır dolaşıp ip cambazlığı yapacak, diyorduk.

Aynı yıl Canelli’de, bir biçerdöverden daha gürültülü çalışan, motosikletlerden oluşan bir atlıkarınca belirmişti;biletleri, parmakları yüzüklerle kaplı, sigara içen, kırkına gelmiş kızıl saçlı şişman bir kadın satıyordu. Bekle de gör, dedik, Mattco di Crevalcuore Silvia’dan bıktığında onu tıpkı böyle bir atlıkarıncanın başına getirecektir. Canelli'de de söylüyorlardı, bilet parasını ödedikten sonra bütün yapacağın şey, ellerini şöyle tezgâha koymaktı, ve kızıl saçlı kadın senin ne zaman gelebileceğini, perdeli karavana gireceğini ve onunla samanlar üzerinde sevişeceğini söylüyordu derhal. Fakat Silvia o aşamada değildi henüz. Çılgın görünse de, Matteo içindi bu çılgınlığı, fakat o denli güzel, o denli sağlıklıydı ki, şimdi bile bir sürü erkek evlenirdi onunla.

Korkunç, şeyler oluyordu. O ve Matteo, şimdi, Seraudi’ deki bağda bir kulübeye gidiyorlardı, motosikletin ulaşamayacağı bir derenin kenarında yan yıkık bir kulübeydi bu, oraya kadar yürüyor ve yere serecek örtü ve yastıkları birlikte taşiyorlardı. Matteo ne La Mora’da, ne de Crevalcuore’de Silvia ile birlikte görülmüyordu; hiç de onun adını korumak içiıı değil, bu işe fazla bulaşmamak ve sonunda istemediği bir şeyi yapmak zorunda kalmamak için, ilişkiyi sürdürmek istemediğini biliyor, böylece de gerçek yüzünü gizliyordu.

Silvia'yla Matteo'nun birlikte ne yaptıklarıni anlamak için Silvia’nin yüzüne bakıyordum. O eylül üzüm toplamaya başladığımızda ya o ya da irene yeşil üzüm bağına geliyordu, tıpkı geçmiş yıllarda olduğu gibi; bense kütüklerin arasına yere çömeliyor onu seyrediyordum, salkımlari yoklayan ellerini seyrediyordum, kalçalarının yuvarlaklığım seyrediyordum,

göğüslerini, gözlerine düşmüş saçlarını ve yoldan aşağı giderken yürüyüşünü, her adımda zıplayışını, başım hızla döndürüşünü — saçından tırnağına kadar her şeysini tanıyordum onun, ama hiç bir zaman “Bak nasıl değişti, Matteo burada!” diyemiyordum. O hep aynıydı, Silvia’ydı o.

Üzüm hasadı, o yıl, La Mora için son şenlikti. Tüm Azizler gününde, irene yatağa düştü; Canelli’den doktor geldi, istasyondan doktor geldi — irene tifüse yakalanmıştı, ölüyordu. Santina’yı Silvia’yla birlikte, bulaşma tehlikesinden korumak için Alba’daki akrabalarına gönderdiler. Silvia, önce gitmek istemedi, ama sonunda razı oldu. Emilia ile üvey ana koşturup duruyordu ortalıkta. Yukardaki odalarda durmadan yanan bir soba vardı, Irene’in yatak örtülerini günde iki kez değiştiriyorlardı; o sayıklıyor, çırpmıyordu, iğne yapıyorlardı, bütün saçları döküldü. İlaç almak için Canelli’ye gidip geliyorduk. Avluya bir rahibenin geldiği güne kadar, ve Cirino, “Noel'e kalmaz” dedi. Ertesi gün papaz geldi.

26

Bütün bunlardan, La Mora'daki yaşamdan ne kaldı geriye? Yıllarca sonra, akşamleyin ıhlamur ağaçlarından gelen bir esinti koku, nedenini kesinlikle bilmeden, kendimi farklı biri gibi hissetmeme, gerçek benliğimi hissetmeme neden olmuştu. Aklımdan hiç çıkaramadığım bir şey, bu vadide, giderek tüm dünyada kim bilir kaç kişinin yaşadığı, ve o zaman bize ne olmuşsa şimdi de aynı şeyin onlara olmakta olduğu, ve onların bunu bilmediği, akıllarına bile getirmediğidir. Belki de bir ev vardır içinde kızların yaşadığı, yaşlı kimseler ve bir küçük kız — Nuto gibi bir oğlan, Canelli ve istasyon gibi bir yer, belki de uzaklara gitmek ve para yapmak isteyen benim gibi birisi — yazın tahılı kaldırırlar, üzümleri toplarlar, kışın ava giderler, bir de teras vardır, ve her şey bizde olduğu gibi oluyordur. İşte böyledir dünya. Hiçbir şey biraz olsun değişmemiştir, oğlanlar, kadınlar ya da dünya. Güneş şemsiyesi taşımıyorlar artık, pazarlan panayır yerine sinemaya gidiyorlar, tahıllarını siloya gönderiyorlar, kızlar sigara içiyor, anma yaşam yine de aynı ve onlar bir gün çevrelerine bakıp kendilerini arayacaklarını bilmiyorlar, o zaman iş işten geçmiş olacak. Cenova'da vapurdan inip de kendimi savaşın yıktığı evler arasında bulduğumda ilk söylediğim şey, her evin, her avlunun, her terasın herhangi bir kimse için bir anlamı olduğu; geçmişteki o kadar yılın, o kadar anmın bir iz bile bırakmadan gecenin boşluğunda kaybolup gittiği düşüncesinin, maddi kayıptan ya da ölen insan sayısından daha hüzün verici olduğuydu. Yoksa yanılıyor muyum? Belki böylesi daha iyidir, her şeyin kuru otların alevinde uçup gitmesi ve insanlarm yeniden başlaması her şeye, daha iyidir. Amerika'da yapılan şey de bu — bir şeye, bir işe ya da bir yere doyduklarında yaptıkları şey bu. Orada tümüyle boş köyler vardır şimdi. — oteli, belediye sarayı, dükkânları bile— tıpkı bir mezarlık gibi.

Nuto La Mora hakkında konuşmaktan hoşlanmıyor, ama sık sık gerçekten hiç kimseyi görüp görmediğimi soruyor bana. Çevredeki çocukları, birlikte top ve *pallone* oynadığı, otelde buluştuğu insanları ve dansettiğimiz kızlari düşünüyordu. Onların ber birinin nerede olduğunu, ne yapmış olduklarım biliyordu; Salto'daki evinde otururken yoldan biri geçse, Nuto gözlerini kısarak "Bunun kim olduğunu tanıyabilir misiniz?" diye sorardı. Sonra ötekilerin yüzlerindeki şaşkınlıkla eğlenir, herkese şarap sunardı, Konuşmaya dalardık. İçlerinden biri bana resmi bir dille 'voi'

sözcüğüyle seslenirdi. “Ben Anguilla’yım” diye sözünü keserdim. “Ne saçmalık? Nasıl öldüler, kardeşin, baban, ninen? O köpek de mi öldü?”

Onlar fazla değişmemişlerdi, ama ben değişmiştim. Benim söyleyip yaptığım şeyleri, yaptığım şakaları, oyunları, benim çoktan unutmuş olduğum hikâyeleri anımsıyorlardı. Onlardan biri, “Ya Bianchetta” dedi, “Bianchetta’yi anımsıyor musun?” Elbette anımsıyordum. “Evlendi” dediler. "İyi geçiniyor kocasıyla.”

Nuto hemen her akşam Albergo deil’Angelo’ya beni görmeye geliyor ve birlikte bulunduğum doktordan, oranin sekreterinden, *carabiniere* başçavuşundan ve müfettişlerden oluşan gruptan ayrılıyor, konuşmaya dalıyorduk. İki erkek kardeş gibi köy yolunda ağaçların altında dolaşıyor, ağustos böceklerini dinliyor, Belbo’dan doğru gelen serin rüzgâra bırakıyorduk kendimizi — bizim zamanımızda, yaşamlarımız ayrı olduğu için günün o saatinde köye hiç gelmezdik.

Nuto bir gece ay ışığında, çevremizde simsiyah tepeler, Amerika’ya gitmek üzere gemiye nasıl bindiğimi, şimdi bir fırsat daha bulsam ve yirmi yaşında olsaydım aynı şeyi yapıp yapmayacağımı sordu.

Ona bu gidişi, herhangi bir kişi olamamanın öfkesi haline getiren şeyin Amerika olmadığım, gitmek, uzaklaşmaktan çok, güzel bir gün, herkes açlıktan ölmüştür diye benden umudunu kestiği sırada geri dönmek için duyulan yabanıl bir arzu olduğunu söyledim. Köyde kalsay-dım bir ırgattan başka bir şey olamazdım, yaşlı bir Cirino (o da ölmüştü, bir süre önce bir saman yığınından düşerek kaburgalarım kırmış, bir yıldan fazla da öyle yaşamış) işte bunun için şansımı deneyebilir ve Bormida’ya nasıl gittiysem, denizin öte kıyısına geçmek dürtüsünden de kurtarabilirdim kendimi.

“Fakat gemiye binmek kolay değil” dedi Nuto. “Yürekliydin sen.”

Yüreklilik değildi bu, dedim ona. Kaçtım. Pekâla söyleyebilirdim bunu ona.

“Babanla dükkânda yaptığımız konuşmaları anımsıyor musun? Daha o günlerde bile, herhangi bir şeyin daha iyisini bilmeyen kimselerin hep karanlıkta kalacağıni, çünkü gücün, sıradan İnsanların anlamadığı şeylere dikkat eden insanlarin ellerinde, yani hükümetin, dinci partinin, kapitalistlerin ellerinde bulunduğunu söylerdi. Burada, La Mora’da, hiçbir şey yoktu, fakat askerliğimi yaptığım sırada Cenova’nın dar sokaklarında,

doklarda dolaşırken, mal mülk sahiplerinin, kapitalistlerin ve ordunun ne olduğunu farkettim. O zamanlar faşistler vardı ve bu gibi şeyleri konuşamazdım. Fakat ötekiler de vardı.”

Bu konuda hiçbir şey söylememiştim ona, anlaşamarız diye —hem anlamı da yoktu, şimdi aradan yirmi yıl geçtiği, o kadar şey olduğu halde, ben kendim bile neye inanacağımı bilmiyordum— fakat o kış Cenova’da inanmıştım, villanın limonluğunda kaç geceyi Guido, Remo, Cent't i ve diğerleriyle tartışarak geçirmiştik. Sonra Teresa'nın haberi oldu ve bir daha sokmadı bizi oraya; ben de işine geliyorsa bir hizmetçi olarak kalabileceğini, fakat bizim direnmek ve savaşmak istediğimizi söyledim. Böylece barakalarda, birahanelerde, askerlik bittikten sonra da iş bulduğumuz tersanelerde, akşamları devam ettiğimiz teknik okullarda çalışmalarımızı sürdürdük. Teresa artık sabırla dinliyor beni, okumakta ve başarıya ulaşmaya çalışmakta tamamen haklı olduğumu söylüyor, mutfakta yiyecek bir şeyler veriyordu bana. O konuyu bir daha açmadı, oma bir gece Ceretti geldi ve Guido ile Remo’nun tutuklandıklarını, ötekileri de aradıklarını haber verdi. Daha sonra Teresa, bir tek sözle sitem etmeksizin, birisiyle konuştu —kayınbiraderi mi, eski patronu mu, hangisi bilmiyorum — ve iki gün içinde bir iş buldu bana, Amerika’ya giden bir gemide tayfalık. "İşte böyle, böyle” dedim Nuto’ya.

"Görüyoıaun nasıl oluyormuş” dedi. “Bazen bir tek sözcük yetiyor insanın gözünü açmaya, daha çocukken duyduğum bir tek sözcük, yaşlı bir adamın, babam gibi yoksul ve yaşlı bir adamın söylediği bir söz. Sevindim, yalnızca para yapmayı düşünmediğin için. Peki senin o arkadaşlar, nasıl öldüler?”

Böylece köyün dışındaki anayolda yürüyor ve yaşamımızdaki birçok şeyi tartışıyorduk. Durup dinledim, ay iŞiğmda, uzaktan bir araba gıcırtısı geliyordu — Amerika’ nm yollarında duyulması olanaksız bir sesti bu. Ve Cenova’yı düşündüm, ve büroları, ve o sabah Remo’nun çalıştığı tersanede beni de bulmuş olsalardı yaşamınım nasıl olacağını düşündüm. Birkaç gün içinde Viale Corsica’ya dönüyordum. Bu yazlık, her şey bitmişti.

Yolda tozların içinde biri koşuyordu, bir köpeğe benziyordu. Bunun Cinto olduğunu daha biz farkedemeden o bize ulaştı; ayaklarımın dibine attı kendini, bir köpek gibi havlıyordu.

“Ne var, ne oldu?”

Önce inanmadık ona. Babasının evi ateşe verdiğini söylüyordu.

“Bahse girerim yapmıştır!” dedi Nuto.

“Evi ateşe verdi” diye yineledi Cinto. “Beni öldürmeye çalıştı. Kendini astı... evi yaktı.”

“Lambayı devirmiş olacaklar” dedim.

“Hayır, hayır” diye bağırıyordu o. “Rosina’yı da, büyükannemi de öldürdü. Beni de öldürmek istedi ama ben lıaçtım. Sonra samanları ateşe verdi, boyuna beni arıyordu, ama bıçağım vardı benim, sonra da kendini astı bağda...

Cinto nefes nefese ağlıyordu; her tarafı simsiyahtı, sıyrık içindeydi. Yere, ayaklarımın üzerine oturmuş, bacağıma sarılıyor ve yineliyordu söylediklerini. “Babam bağda astı kendini, evi yaktı, öküzleri de. Tavşanlar kaçtı, ama benim bıçağım vardı... Herşey yandı, Piolalı çiftçi de gördü.”

27

Ñuto omuzlarından tuttu ve tıpkı bir yavru keçiyi kaldırır gibi havaya kaldırdı.

"Rosina'yı ve büyükanneni mi öldürdü?”

Cinto titriyor, cevap veremiyordu.

“Öldürdü mü onları?” diyerek sarstı onu Nuto.

“Bırak onu” dedim Nuto’ya. ‘‘Korkudan ölmüş nerdeyse. Neden gidip bakmıyoruz?”

O zaman Cinto bacaklarıma sarıldı, hiçbir şey duymuyordu.

"Ayağa kalk” dedim, “kimi arıyordun?”

Beni bulmaya geliyormuş, bağa dönmek istemiyordu bir daha. Il Morenolu çiftçiyi ve Piola’daki insanları çağırmaya koşmuştu; hepsini uyandırmıştı, daha başkaları da tepeden koşuyorlardı o sırada, onlara seslenmişti ateşi söndürmeleri için, fakat kendisi bahçeye dönmek istememişti — bıçağını kaybetmişti.

“Bağa gitmeyeceğiz” dedim ona. “Biz yolda dururuz, Nuto çıkar yukarı. Neden korktun? Eğer çiftlikten koşup geldikleri doğruysa şu sıralar yangın sönmüştür.”

Elinden tuttum, yola koyulduk. Gaminella’da ağaçlıklı yoldan tepeyi göremiyorduk, bir burun gizliyordu tepeyi. Fakat anayoldan aynlıp da Belbo’dan aşağı sarkan yamacın oraya gelir gelmez, ağaçlar arasından yangını görebilirdik. Ayın bulanık ışığından başka bir şey göremedik.

Nuto, bir tek söz söylemeksizin, Cinto’nun kolunu sarstı, oğlan tökezledi. Nerdeyse koşarak gidiyorduk. Kamışlığın altına vardığımızda, bir şeyler olduğu besbelliydi artık. Yukardan, vuruş sesleri geliyordu, bir ağaç deviriyorlarmış gibi birbirine bağırıyordu insanlar, ve serin gece havasında ağır bir yanık kokusu bulut gibi iniyordu aşağıya, yola.

Cinto direnmeksizin bizimle birlikte geliyor, adımlarını b~~i~~zi~~mki~~ne uydurmak için hızlanıyor, parmağımı her an biraz daha sıkıyordu, insanlar incir ağacının orda durmadan gidip geliyor, konuşuyordu. Yolda durduğum

yerden, ay ışığında, samanlığın ve ahırın bulunduğu yeri bomboş gördüm, kulübenin duvarları birbirinden ayrılmıştı. Duvarların dibinde kırmızı bir ışık yavaş yavaş ölüyor, kara bir duman çıkarıyordu. Pis bir yanmış deri, et ve gübre kokusu insanın genzini yakıyordu. Bir tavşan kaçtı ayaklarımın dibinden.

Nuto harman yeri düzeyinde duruyordu, yüzü allak bullaktı, sıkılmış yumruklarım alnına götürüyordu ikide bir.

‘‘Bu koku” diye mırıldandı. “Bu koku.”

Bütün komşular yardıma koştuğu için yangın sönmüştü şimdi. Bir an, diyorlardı, alevler dereyi aydınlattı, alevlerin yansımasını Belbo’nun sularında görebilirdiniz. Hiç bir şey kurtarılamamıştı, evin arkasındaki gübre yığını bile.

Birisi *carabinieri* çavuşunu çağırmaya gitti; Il Moreno’dan içecek bir şey getirmesi için bir kadın gönderdiler, ve Cinto’ya biraz şarap içirdiler. O, köpeğin nerede olduğunu soruyordu, o da mı yanmıştı yoksa? Herkes olanları kendine göre anlatıyordu; Cinto’yu yere oturttuk, hıçkıra hıçkıra anlattı olanları.

Nasıl başladığım bilmiyordu, Belbo’ya inmişti. Sonra köpeğin havladığını, babasının öküzü bağladığını duymuştu. Villa’daki signora fasulye ve patatesten payını almak için gelmişti oğluyla. Signora iki sıra patatesin çıkarılmış olduğunu, iyi ürün aldıklarını söylemişti; Rosina bağırmaya başlamış, Valino küfretmişti, sonra signora büyükanneyi konuşturmak için eve girmişti, o sırada oğlu sepetlere göz kulak oluyordu. Sonra patatesleri ve fasulyeleri tartmışlar, birbirlerine kötü kötü bakarak bir anlaşmaya varmışlardı. Ürünü arabaya yüklemişler ve Valino köye gitmişti.

Ama akşamleyin eve döndüğünde çok bozuktu. Fasulyeleri daha önce toplamadıkları için Rosina’ya ve büyükanneye bağırmaya başlamıştı. Şimdi kendilerinin olması gereken fasulyeleri signoranin yediğini söylemişti. Yaşlı kadın döşeğinde ağlıyordu.

Cinto'nım kendisi, kaçmaya hazır, eşikte duruyormuş. Sonra Valino kemerini çıkarmış, Rosina’yı dövmeye başlamıştı. Tahıl dövüyor sanırdınız. Rosina masaya atılmış, elleriyle boynunu Bakınarak bağınyormuş. Sonra daha keskin bir çığlık atmış, şişe yere düşmüştü, Rosina’ysa saçlarını yolarak kendini büyükannenin üzerine atmış, kollarıyla sarmıştı onu —

vuruşların sesini duyabüirdiniz— kaburgalarına kaburgalarına vuruyormuş, o koca çizmeleriyle vuruyormuş ona, Rosina yere yıkılmış, Valino ise yüzüne, kanuna tekmeler savuruyormuş onun.

Rosina ölmüştü, dedi Cinto, ölmüştü, ağzından kan akıyordu. “Ayağa kalk, deli kari” diye bağıriyormuş babası. Ama Rosina ölmüştü, yaşlı kadınsa sessiz.

Sonra Valino kendisini aramaya başlamıştı, Cinto ise kaçmıştı. İpinden kurtulmaya çalışan ve ileri geri atılan köpekten başka hiçbir şey işitilmiyordu artık.

Bir süre sonra Valino Cinto’yu çağırmaya başlamıştı. Cinto, sesinden, sanki dövmek için değil öylesine çağırıyormuş gibiydi, diyordu. O zaman bıçağım açmış, çiftlik avlusuna doğru yollanmıştı. Babası, hıramdan kudurmuş bir halde eşikte bekliyormuş onu. Onu elinde bıçakla görünce “Seni piç” demiş ve yakalamaya çalışmış. Cinto yeniden kaçmıştı.

Sonra babasının her şeyi tekmelediğini ¡gitmişti, papaza küfrettiğini, lanetler yağdırdığını işitmişti. Sonra alevleri görmüştü.

Babası lambayla digan çıkmıştı; camı çıkarılmıştı lambanın. Evin çevresinde koşturuyor, saman yığınını, otları ateşe veriyordu, lambayı pencereye fırlatıp parçalamıştı. Kavganın olduğu oda duman içindeydi o sıra. Kadınlar dışan çıkmamışlardı; onların bağırtılannı, hıçkırıklarını işitir gibi olmuştu.

Tüm kulübe ateş içindeydi artık ve Cinto aşağıya, tarlaya inemiyordu, çünkü babası alevlerin yarattığı aydınlık içinde gündüz gibi görebilirdi onu. Köpek çıldırmış, bavlıyor, ipini koparmaya çalışıyordu. Tavşanlar kaçışıyordu. Ahırda öküz de yanıyordu.

Valino, elinde bir iple, onu aramak için bağa koşmuştu. Cinto, bıçağı hâlâ sımsıkı elinde, derenin yukarısına kaçmıştı. Orada saklanmış ve üzerinde, ağaçların yapraklarında yansıyan yangının alevlerini görmüştü.

Oradan bile duyulabiliyordu alevlerin bir ocaktan çıkar gibi kükreyişini. Köpek havlayıp duruyordu. Derede gündüz gibiydi ortalık. Cinto artık köpeğin sesini ya da başka herhangi bir ses işitmez olunca birden ayılır gibi olmuştu ve derede ne aradığını anlayamamıştı birden. Sonra hızla ceviz ağacina doğru tırmanmıştı, bıçağıni hâlâ elinde sıkarak, yangından bir ses

ya da bir görüntü arayarak. Ve ceviz ağacımn kaim kemerli dalları altında, alevlerin ışığında babasının ayaklarini sallanır görmüştü, merdiven yerde yatıyordu.

Bu öyküyü *carabinieri* çavuşuna da anlatmak zorunda kaldı, tanıması için, yerde, üzeri bir çuvalla örtülü upuzun yatan ölmüş babasını gösterdiler ona. Çayırlıkta, buldukları şeyleri üst üste yığdılar — tırpan, el arabası, merdiven, öküzün ağız kayışı, ve bir semer. Cinto bıçağıni arıyordu; önüne gelene sorup duruyordu, yanmış et ve duman kokusu iyinde öksürerek. Közler soğuyunca bıçağını bulabileceğini söylüyorlardı ona, çapaları ve kürekleri de. Cinto’yu aldık II Morone’ye götürdük, nerdeyse sabah oluyordu; diğerleri, iki kadının kalıntılarini bulmak için külleri eşeliyorlardı.

II Morone'de kimse uyumuyordu. Kapı açıktL ve mutfakta ateş yanıyordu, kadınlar içecek bir şeyler verdiler bize; erkekler kahvaltıya oturdu. Hava serindi, soğuk da denilebilirdi. Tartışmalardan, konuşmalardan usanmış-tını. Herkes aynı şeyi söyleyip duruyordu. Nuto’nun yanında duruyor ve gecenin son yıldızları altında avluda dolaşıyordum, yukarıda, üstümüzde, menekşe rengine çalan soğuk havada, ovada kavak kümelerini, parlak suyu görüyorduk. Şafağın böyle olduğunu unutmuştum.

Nuto, kamburunu çıkarmış, gözlen yerde dolaşıp duruyordu. Ona, Cinto’nun sorumluluğunu derhal üzerimize almamız gerektiğini söyledim, üç aşağı beş yukan zaten aynı şeyi yapıyorduk. Bana baktı, gözleri şişmişti — uykuda gezer gibiydi.

Ertesi gün olanlar, insanın tepesini attıracak cinsten şeylerdi. Köyde, Signoranm malına mülküne olanlardan kızgın olduğunu ve Cinto’nun, aileden geriye kalan tek kişi olduğuna göre, zararı ödemesi gerektiğini, yoksa içeri atacaklarım söylediğini işittim.

Onun, avukatından akıl danışmaya gittiğini, avukatının onunla bir saat tartışmak zorunda kaldığım herkes biliyordu. Ondan sonra da papaza gitmişti bir de.

Papaz daha da becerikli çıktı. Valino günahkâr öldüğü için kilisede üzerine okunan son duayı işitemeyecekti. Tabutunu dışarda merdivenlerde bıraktılar; içeride, papaz, kadınların ağzı bağlı bir torbaya konmuş kararmış birkaç kemiği üzerinde birşeyler mırıldanıyordu. Her şey, akşama doğru

gizlice yapıldı. Il Morone'deki yaşlı kadınlar, yol kenarından papatya ve yonca toplayarak mezarlığa kadar ölülerle birlikte gittiler. Papaz gitmedi, günkü düşününce Rosina'nm da günahkâr öldüğünü anlamıştı. Ama bunu sivri dilli yaşlı bir kadin olan terzi söylüyordu yalnızca.

28

Irene tifüsten ölmedi o kış. Anımsıyorum, ahırdayken ya da yağmurda sabanın peşinden koştururken, irene tehlikede olduğu sürece küfretmemeye, aksine, ona yardımı olur diye iyi şeyler düşünmeye çalışıyordum. Serafina böyle yapmamızı söylemişti bize. Fakat ona yardımımız olup olmadığını bilmiyorum, belki de papazın dua etmek için geldiği gün ölmüş olsaydı daha iyi olurdu, çünkü sonunda, ocak ajanda evden dışarı çıktığında ve Canelli’ye duaya gitmek için arabaya bindiklerinde —iğne ipliğe dönmüştü — Cesarino'su onu bir kerecik olsun arayıp sormadan, hatta başkasıyla bile sordurmadan Cenova’ya çekip gitmişti. Ve II Nido kapılarım kapamıştı.

Silvia da geri döndüğünde büjüife bir hayal kırıklığına uğradı, fakat bütün söylenenlere karşın daha az hissetti bunu. Çünkü Silvia kaderin bütün bu oyunlarına alıştandı artık ve onları nasıl alacağım, onlardan nasıl kurtulup iyileşeceğini bilijrordu.

Onun Matteo’su da bir başkasına kaptırmıştı gönlünü. Ocak ayında Silvia, Alba'dan dönmemişti henüz; La Mora’da bile, eğer dönmediyse bunun bir nedeni vardır, diye konuşmaya başlamıştık — kuşkusuz, gebeydi. Alba’ya pazara gidenler, bazı günler Cravalcuore’li Matteo’nun meydandan bir fişek gibi geçip gittiğini ya da kahvenin önünden geçtiğini söylüyorlardı. Onların kolkola gezdiklerini, hatta buluştuklarını gören yoktu, öyleyse Silvia dışarı çıkamıyordu, öyleyse gebeydi, işin gerçeği, Silvia güzel bir havada döndüğünde, Matteo, babası Santo Stefano’ da kahve işleten bir kadınla işi çoktan pişirmişti, gecelerini onlarda geçiriyordu. Silvia anayoldan, Santina’mn elinden tutarak geldi; trene karşılamaya hiç kimse gitmedi ve ilk gülleri okşamak için bahçede durdular. Sanki anayla kız gibi gevezelik ediyorlardı, yürümekten yanakları kızarmıştı.

Şimdi ölü gibi solgun ve zayıf olan, Irene'di, gözlerini yere dikip duruyordu. Üzüm toplandıktan sonra çayırlarda çıkan güz çiğdemlerine ya da bir taşın altında yaşayan otlara benziyordu. Saçlarını, boynunu ve kulaklarını açıkta bırakan kırmızı bir eşarpla sarıyordu. Emilia, bir zamanki saçlarının hiçbir zaman geri gelmeyeceğini söylüyordu— şimdi Santina’nm saçları altm sarısıydı, irene’ inkilerden de güzeldi hatta. Ve Santina daha şimdiden, kendini göstermek için giriş kapısının gerisinde dineldiğinde, ya da avluya aramıza geldiğinde, patikalarda yürürken ve kadınlarla gevezelik

ederken herkesi etkilediğini biliyordu. Alba’da ne yaptıklarını, Silvia’nm ne yaptığını soruyordum; gününde, havasındaysa, kilisenin karşısında, halıları olan güzel bir evde yaşadıklarını, bazı günler, yanlarında küçük oğlan ve kız çocuklar olan hanımların geldiğini, birlikte oynadıklarını ve tatlı kekler yediklerini, sonra bir gece halaları ve Nicoletto ile birlikte tiyatroya gittiklerini, herkesin en iyi elbiselerini giymiş olduğunu, küçük kızların rahibelerin yönettiği bir okula gittiğini, bir başka yıl kendsinin de gideceğini söylüyordu. Bir türlü, Silvia" nın zamanım nasıl geçirdiğini öğrenemedim, ama subaylarla epeyce daıısetmiş olmalıydı. Hiç hastalanmamıştı.

Arkadaş oldukları delikanlılar ve kızlar La Mora’ya yine gelmeye başladılar. O yıl Nuto askere gitti, ben de bir erkektim artık, kâhya beni dövmek için kemerini sıyırmıyordu artık, ve hiç kimse piç diye çağırmıyordu beni. Çevredeki çiftliklerin çoğunda tanıyorlardı beni; akşam, gece demiyor, gidiyor geliyordum, çünkü Bianchetta’ ya tutulmuştum. Her şeyi anlamaya başlıyordum — ıhlamur ve akasya ağaçlarının kokusunun benim için de bir anlamı vardı artık, çünkü bir kadının ne olduğunu biliyordum, danslarda müziğin neden bir kızgın köpek gibi beni kırlarda dolaşmaya ittiğini biliyordum. Güzel havaların geldiği, fırtınaların geldiği ve şafağın attığı Canelli’ nin gerisindeki tepelere bakan pencere, hep trenlerin çığlık çığlığa geçtiği, yolun Cenova’ya doğru uzandığı bir yerdi. Biliyordum ki, iki yıl içinde ben de Nuto gibi o trene binecektim. Şenliklere, benim yaşımdaki gocuklarla ben de gider olmuştum — içki içiyor, birlikte şarkı söylüyor, kendimizden konuşuyorduk.

Silvia’nin yine aklı başında değildi. Bir kez daha Arturo ve Toseanah arkadaşı La Mora’da boy gösterdiler, fakat o yüzlerine bile bakmadı. Canelü’de, anlaşmayla çalışan bir muhasebeciye tutulmuştu, bu kez evlenecekmiş gibi görünüyordu, çünkü Sor Matteo razı olmuş gibiydi — muhasebeci La Mora’ya bisikletiyle geliyordu. San Mari-nolu san saçlı bir oğlandı, Santina’ya hep bademli kek getiriyordu — fakat bir akşam Silvia ortadan kayboldu. Ertesi güne kadar dönmedi, sonra bir kucak dolusu çiçekle döndü. Şöyle olmuş—Canelli’'de yalnızca muhasebeci değil, aynı zamanda Fransızca ve İngilizce bilen, Milano’ dan gelmiş, uzun boylu, kır saçlı, gerçekten kibar bir başka adam daha vardı — çevreden toprak satın aldığını söylüyorlardı. Silvia, onun arkadaşlarına ait bir villada onunla buluşuyor ve öğle yemeğini birlikte yiyorlardı. Bu kez akşam yemeği

olmuştu, evden ayrıldığında ise sabahtı. Muhasebecinin haberi oldu bundan, birisini öldürmek istiyordu, fakat Lugli gitti gördü onu, ve sanki bir çocukmuş gibi konuştu onunla, sorun da orada bitti. Belki de ellisinde olan ve yetişmiş çocukları bulunan bu adam. —ancak uzaktan görmüştüm onu— Silvia için Crevalcuoreli Matteo'dan da kötüydü. Matteo, Arturo ve biitün o diğerlerini anlıyordum, bu çevrede yetişmiş, pek uzaktan değil tabu, ama bizim çevremizden, bizim gibi içki içen, gülen, konuşan delikanlılardı. Fakat bu Milanolu herifin, bu Lugli'nin ne yaptığım bilen yoktu Canelli’de. Croce Viancha'da akşam, yemekleri veriyordu, belediye başkabiyla, oralı faşistlerle arası iyiydi, onların fabrikalarını ziyaret ediyordu. Silvia’ya, onu Milano’ya ya da başka bir yere. La Mora’dan ve bu tepelerden uzaklara götürmeye söz vermiş olmalıydı. Silvia’nm aklı başından gitmişti, onu Caffe dello Sport’ta bekliyor, parti sekreterinin arabasında dolaşıyor, Acqui’ya kadar kır evlerinin, kalelerin çevresinde geziyordu. Sanıyorum o ve kızkardeşi benim için ne ise Lugli de onun için oydu — daha sonra Cenova ve Amerika benim için ne olduysa. O sıralarda onları kafamda canlandıracak, birbirlerine ne söyleyebileceklerini hayal edecek, Milano’yu ve tiyatroları, paralı insanları, yarışları ona nasıl anlattığım, onunsa her şeyi biliyormuş gibi görünmeye çalışarak nasıl istekle dinlediğini hayal edebilecek kadar şey biliyordum. Bu Lugli bir manken gibi giyinirdi hep, ağzında bir pipo, parmakta altın bir yüzük ve ağzında altm dişler. Silvia bir keresinde Irene’e onun bir zamanlar İngiltere'de bulunduğunu ve yeniden oraya döneceğini söylemiş — Emilia da duymuştu bunu.

Fakat Sor Matteo’nun karısına ve kızlarına tepesinin attığı gün geldi sonunda. Asık yüzlerden, geç saatlere kadar oturmalardan bıktığım, çevredeki servet avcılarından bıktığını, akşamleyin, gece boyunca kimin onlara birazcık iyilik yapacağuu bilmemekten bıktığım, kendisiyle alay eden arkadaşlarla buluşmaktan bıktığım bağırdı yüzlerine. Suçu onların üvey analarına ve yapacak işi olmayan insanların üzerine attı, bütün kadınların orospu olduğunu söyledi. Santa’yı kendisinin yetiştireceğini, onlannsa kendilerini alacak kimse varsa hemen evlenmelerini söyledi, yeter ki yolundan çekilsinler ve yeniden Alba'ya dönsünlerdi. Zavallı adam, yaslıydı, kendim tutamıyor, kimseye emir veremiyordu artık. Lanzone de farkındaydı bunun hesaplari ona götürdüğünde. Biz hepimiz farkındaydık. Sonunda irene kıpkırmızı gözlerle yatmaya gitti, Signora Elvira kollariyla Santina’yı sardı ve bu türlü şeyleri dinlememesini söyledi. Silvia omuz silkti, bütün gece ve ertesi giin uzakta durdu.

Böylece Lugli hikâyesi de bir sona ulaştı. Gerisinde büyük borçlar bırakarak kaçtığı duyuldu çevreden. Fakat bu kez Silvia bir kedi gibi düşman kesildi ona. Canelli'deki parti merkezine gitti; yerel sekretere gitti, iyi günler geçirdiklerini, birlikte yattıklan villalara gitti, sonunda onun Cenova'da olması gerektiğini çıkardı. Sonra, altınlarını, bulabildiği birazcık parayı yanına alarak Cenova' ya giden trene atladı.

Bir ay sonra Sor Matteo onu geri getirmek için Cenova'ya gitti, polis onun nerede olduğunu söylemişti, çünkü Silvia ergindi artık, kimse evine gönderemezdi onu zorla. Brignole'de istasyonun peronunda açlıktan ölüyordu. Ne Lugli'yi ne de başkasını bulabilmiş ve kendini trenin altına atmaya karar vermişti. Sor Matteo sakinleştirdi onu; bunun, tıpkı kızkardeşinin tifüs hastalığı gibi bir hastalık, bir şanssızlık olduğunu. La Mora'da herkesin onu beklediğini söyledi. Eve döndüler, fakat bu kez Silvia gerçekten gebeydi.

29

Aşağı yukarı aynı zamanlarda bir küçük haber daha ulaştı bize — Il Nido’daki Yaşlı hanımefendi ölmüştü, irene bir şey söylemiyordu, ama bir heyecan ateşi içinde olduğunu görebüiyorduk, yanaklarına yeniden renk geldi. Şimdi Cesarino istediği gibi hareket edebileceği için çok geçmeden onun nasıl bir adam olduğunu görebilecekti herkes. Dedikodunun ardı arkası kesilmiyordu — o tek mirasçıymış da, mülk paylaştırılmış da, Yaşlı hanımefendi her şeyini piskoposa ve manastıra bırakmış da...

Bütün bunların yerine, II Nido’yu ve topraklan denetlemek için bir avukat geldi. Hiç kimseyle konuşmadı, hatta Tomasino’yla bile. İşler, hasat ve ekim konusunda emirler verdi. Evde bir sayım yaptı. O sıralarda hasat için izinde bulunan Nuto her şeyi daha Canelli’deyken öğrenmişti. Yaşh hanımefendi bütün varlığmı, bir yeğeninin kont bile olmayan çocuklarına bırakmış ve avukatım bu işlere bakmakla görevlendirmişti. Böylece II Nido kapalı kaldı ve Cesarino bir daha dönmedi oraya.

O sıralarda hep Nuto ile birlikteydim ben, herşeyden, Cenova'dan, askerlerden, müzikten ve Bianchetta'dan konuşuyorduk. O sigara içiyor, bana da içiriyordu; saban peşinde koşmaktan bıkıp bıkmadığımı soruyor, dünyanın çok büyük olduğunu, orada herkes için yer olduğunu söylüyordu. Silvia’yla Irene’in öyküsünü duyunca omuzlarını silkti, hiç bir şey söylemedi.

Irene de bir gey söylemiyordu I] Nido’dan gelen haberler üzerine. Hâlâ zayıftı ve ölü gibi solgun; Santina’yla Belbo kıyısına gidiyor, oturuyordu. Kitabı dizlerinin üzerinde tutuyor, ağaçlara dikiyordu gözlerini. Pazar günleri başında siyah bir örtüyle ayin dinlemeye gidiyordu — üvey annesi, Silvia, hepsi birlikte gidiyordu. Bir pazar, ne zamandan beri ilk kez onun yeniden piyano çaldığını işittim.

Daha önceki kış, Emilia bana Canelli’den bir kızın onlara ödünç verdiği Irene’in romanlarından vermişti. Bir süre önce Nuto’nun öğüdünü tutup bir seyler öğrenmem gerektiğini hissetmiştim içten içe. Başkalarının yıldızlar ve azizler günü hakkında konuşmalarım dinlemek, akşam yemeğinden sonra öylece oturmakla yetinecek bir çocuk değildim artık. Bir şeyler öğrenmek için ateşin yanında oturup bu romanları okuyordum. Bunlarda,

mektup getirip götüren, zehir içiren, vasiyetname çalan hizmetçilerin bulunduğu bahçeli güzel evlere kapanmış, muhafızları, halaları ve düşmanlan olan kızlardan söz ediliyordu. Sonra yakışıklı bir erkek geliyor, öpüyordu onlan, at üstünde bir erkekti bu, ve kız geceleyin boğuluyormuş gibi hissediyordu kendini, bahçeye çıkıyordu, kaçmıyorlardı onu, ertesi sabah bir oduncu kulübesinde uyanıyor ve yakışıklı erkek onu kurtarmaya geliyordu Ya da öykü, ormanda delicesine koşan bir çocukla başlıyordu, her türlü suçun ve zehirlemelerin geçtiği bir şatonun sahibinin öz oğluydu bu, oğlan suçlanmış ve hapise atılmıştır, o sırada kır saçlı bir papaz onu kurtarır ve bir başka şatonun mirasçısı bir kızla evlendirir. Bu öyküleri ne zamandır bildiğimi farket-tim, çünkü Gaminella'da Virgilia, Giulia'ya ve bana anlatırdı bunları —bir ormanda uyuya kalıp da bir avcının öperek uyandırdığı altın saçlı Uyuyan Güzel öyküsü, ya da ne zaman bir genç kızın sevgisini kazansa yakışıklı bir delikanlıya, bir kralın oğluna dönüşen yedi başlı bir büyücünün öyküsüydü.

Seviyordum bu romanları, ama birer hanımefendi olan, Virgilia'yı hiç tanımamış olan ya da hiç ahır temizlememiş olan Irene ve Silvia gerçekten sevebilir miydi bunları? Bir kulübede ya da bir sarayda yaşamanın bir ve aynı şey olduğunu, kanın renginin her yerde aynı olduğunu, herkesin zengin olmak, âşık olmak ve servet yapmak istediğim söylerken Nuto'nun çok haklı olduğunu anliyordum. Böyle akşamlarda, Bianchetta'nin evinden akasyalar altında geri dönerken mutluydum; kendi kendime ıslık çalıyor, trene atlayıp gitmeyi düşünmüyordum artık.

Signora Elvira. Arturo'yu yeniden akşam yemeğine çağırmaya başlamıştı, ama bu kez kurnaz davranıyordu Arturo, Toscanalı arkadaşini evde bırakıyordu. Sor Matteo karşı çıkmıyordu. Bu Silvia'nın Cenova'dan ne durumda geriye döndüğünü söylemesinden önceydi, ve La Mora' da yaşam eskiden alışıldığı gibi sürüyor gibiydi, ağır aksak da oisa. Arturo hemen Irene'e kur yapmaya başladı, şimdi yüzüne alay eder gibi bakan, saçları yüzüne dökülmüş Silvia'ydı, ama İrene piyano çalmaya başlar başlamaz kaçıyor, terasa çıkıyor ya da tarlalarda dolaşmağa çıkıyordu. Artık kadınlar, yakıcı güneş altında, bile çıplak başla dolaştıklari için güneş şemsiyesini almıyordu yanına.

irene, Arturo'yla ilgisi olsun istemiyordu. Ona karşı uysal fakat soğuktu, bahçede dış kapıya kadar onunla birlikte yürüyor, fakat hemen hiç konuşmuyorlardı. Arturo bep aynıydı — babasının parasının bir kısmını

daha harcayıp bitirmişti, Emilia’ya bile göz kırpardı, fakat kâğıt oyunlari oynamaktan ve avcılıktan başka bir şeye yaramadığını biliyorduk artık.

Silvia'nm gebe olduğunu Emilia söyledi bize. Emilianin, Silvia’nin babasından ya da diğerlerinden önce haberi olmuştu. Sor Matteo haberi öğrendiği akşam —irene ve Signora Elvira söylemişti— bağıracağı yerde şeytanca gtlimeye başlamış, elini ağzına götürmüş. Parmaklarının arosmda, “Ece, şimdi" diye alaylı alayh söylenmiş, “bir baba bulmalı buna”. Fakat dikilip Silvia’nm odasına gitmeye kalkınca başı dönmüş ve yere düşmüş. O günden sonra yari felçli ve ağzi çarpık kaldı.

Sor Matteo yatağından kalkıp birkaç adım atabilecek duruma geldiğinde Silvia her şeyin icabına bakmıştı. Castiglione’de bir ebeye gitmiş ve aldırmıştı cocuğu. Kimseye hiçbir şey söylemiyordu. Nerede olduğunu iki gün sonra anlayabildik, çünkü tren bileti hâlâ cebindeydi. Gözlerinin çevresinde morluklar vardı geldiğinde, ölü bir kadın yüzüydü sanki yüzü — yattı ve kanla doldu yatağı. Ne papaza ne de başkalarına bir tek şey söylemeden öldü, ama küçük bir kız gibi incecik bir sesle babasını çağırıyordu.

Gömme töreni için bahçedeki ve çevre çiftliklerin bahçelerindeki bütün çiçekleri topladık. Hazirandı aylardan, çok çiçek vardı. Babasının haberi olmadan gömdüler onu; fakat o, bitişik odada ilâhileri duydu, korkuya kapıldı, henüz ölmediğini söylemeye çalışıyordu. Daha sonraları Signora Elvira ve Arturo’nun babasının desteğiyle terasa çıktığında gözlerine kadar inen bir başlık vardı başında, kontışmaksızm güneşte otururdu. Arturo’yla babası, nöbetleşe, onu yalnız bırakmıyordu.

Arturo'ya artık iyi gözle bakmayan biri varsa o da Santina’nin annesiydi. Yaşlı adam artık hasta olduğuna göre Irene’in evlenmesi ve drahomasını alıp götürmesi işine gelmiyordu onun. Evlenmemiş bir kız olarak evde kalması ve Santina’ya dadılık etmesi daha uygun düşerdi, böylece bir giin küçük kız herşeyin sahibi olacakti.

Sor Matteo artık hiçbir şey söylemiyordu — bütün yapabildiği şey kaşığı ağzına götürmekti. Signora, her şeyi kâhyayla, hatta bizimle kararlaştırıyor, her şeye burnunu sokuyordu.

Fakat Arturo’nun yanından geçilmiyordu, kendi bildiği gibi davranıyordu. Eğer şimdi Irene’Ie evlenirse ona iyilik etmiş olacaktı, çünkü

Silvia’ya olanlardan sonra herkes La Mora’daki kızların bir çift orospu olduğunu söylüyordu. O böyle söylemiyordu, ama her zaman yüzünde korkunç ciddi bir bakışla geliyor, yaşlı adama arkadaşlık ediyor, bizim atla Canelli’ye iş görmeğe gidiyor ve pazarlari kilisede Irene’e kutsal sudan veriyordu. Simsiyah giysisiyle hep çevredeydi; çizmelerini giymiyordu artık, ilaç sayfama isiyle o uğraşıyordu. Daha evlenmediği halde sabahtan geceye kadar evin çevresinde bulunuyor ya da çiftlikte dolaşıyordu.

Irene buradan kaçmak, tepedeki Il Nido'yu artık görmemek ya da üvey anasının homurtularini, öfkeli öfkeli konuşmasını işitmemek için aldı onu. Silvia’nm ölümünden sonraki yıl eylülde evlendi onunla, yasta oldukları için ve Sor Matteo artık hemen hiç konuşamadığı için sessizce geçiştirildi bu evlenme işi. Turin’e göçtüler, Signora Elvira’ysa Serafina'ya ve Emilia'ya acı acı yakinıyordu — kendi kızı gibi davrandığı bir kızm bu denli nankör davranacağına hiç bir zaman inanmamıştı. Düğünde, Santina ipekler içinde, güzelliğin ta kendisiydi — altı yaşındaydı daha, ama sanki gelin oymuş gibi görünüyordu.

O bahar askere gittim, La Mora’da olan biten beni fazla ilgilendirmiyordu artık. Arturo geri döndü ve emirler vermeye başladı. Piyanoyu sattı, atı sattı, otlak haklarından bir kısmım sattı. Bir başka evde yaşayacağım sanmış olan Irene yine babasının bakımını üstlendi ve yaralarına lapa sürmeye devam etti. Arturo artık hep evden uzaktı. Kâğıt oyunlarına, avlanmaya ve arkadaşlarını akşam yemeğine çağırmaya başladı yeniden. Ertesi yıl, ilk ve son kez Cenova’dan izinli geldiğimde, drahomanın tümü, La Mora’nın yarisı satılmıştı, Irene’se tek bir odada yaşıyordu ve Arturo dövüyordu onu.

30

Silvia’nın henüz yaşadığı, Irene’inse genç olduğu yaz bir pazar gününü anımsıyorum. On yedi ya da on sekizimde olmalıydım, çevre köylere açılmaya başlamıştım. Eylülün ilk günüydü, Buoa Consiglio’daki fiesta günü. Bütün o çay partileri, ziyaretler, âşıkları yüzünden Silvia ile irene gidememişti —sorun neydi bilmiyorum— her neyse, her zamanki dostlarım istememişlerdi; güvercinliğin üzerindeki gökyüzüne bakarak şezlonglarında tembel tembel oturuyorlardı. O sabah boynumu bir güzel yıkamış, gömleğimi ve ayakkabılarımı değiştirmiştim, bir lokma bir şey yiyip bisikletime atlamak üzere köyden geliyordum. Nuto bir gün önceden Buon Consiglio’daydı, dansedenler için çalıyordu.

Silvia terastan seslenerek nereye gittiğimi sordu bana. Konuşmak ister gibi bir hali vardı. Arasıra benimle böyle konuşur, o güzel kız haliyle gülümserdi bana, o zaman bir hizmetçi olduğumu düşünmez olurdum artık. Ama o gün acele ediyordum, telaşlıydım. Arabayı niçin almadığımı sordu, Silvia. Daha çabuk giderdim oraya. Sonra Irene’e seslendi, *"Sen* de gelmez misin Buon Consiglio’ya? Anguilla bizi götürecek, ata da bakacak."

Pek hoşuma gitmemişti bu, ama durmak ve beklemek zorundaydım. Yemek sepetleri, güneş şemsiyeleri ve üzerinde oturacakları kilimleriyle aşağıya indiler. Silvia çiçekli bir elbise giymiş, Irene’se beyazlara bürünmüştü. Yüksek topuklu ayakkabılarıyla arabaya bindiler ve güneş şemsiyelerini açtılar.

Boynumu ve sırtımı bir iyice yıkamıştım, Silvia yakınımda, şemsiyesinin altında oturuyor ve çiçek kokuyordu. Küpesinin deldiği küçük pembe kulağını, beyaz ensesini görüyordum, onun arkasında da Irene’in altın başım. Kendi aralarında, ziyarete gelen genç erkeklerden konuşuyorlar, onları eleştiriyor, gülüyorlardı, arasıra da bana bakiyor ve dinlemememi söylüyorlardı; sonra Buon Consiglio'da kimlerin bulunabileceğim konuşmaya başladılar. Tepeyi tırmanmaya başladığımızda atı yormamak için aşağı atladım, Silvia aldı dizginleri.

Böylece yol alırken, şu evin, şu çiftliğin kimin evi, kimin çiftliği olduğunu, ya da şu kulenin ne olduğunu soruyorlardı bana, bense ancak asmalardan sarkan üzümlerin nasıl olduğunu kestirebilirdim, onların kimin

olduğunu ne bileyim. Calosso'daki çan kulesine bakmak için döndük,, ve onlara La Mora'nin nerede kaldığım gösterdim.

Sonra İrene, ailem hakkında gerçekten mi hiçbir şey bilmediğimi sordu. Boylece de oldukça mutlu yaşamayı becerebildiğim cevabım verdim, işte tam o anda Silvia, tepeden tırnağa süzdü beni ve Irene'e yakışıklı bir oğlan olduğumu, hatta sanki buralardan değilmişim gibi göründüğümü söyledi. İrene, beni dar Utmamak için ellerimin mutlaka güzel olması gerektiğini söyledi, bense hemen sakladım ellerimi Sonra o da Silvia gibi güldü.

Sonra yine kendi çekişmelerine, kendi elbiselerine daldılar, ve ağaçlar altında Buon Consiglio'ya vardık.

Üzerine bademli keklerin ve küçük bayrakların yığildığı karmakarışık bir tezgâh yığını vardı ortalıkta, at arabalari, atış tezgâhlari: havalı tüfeklerin çatırtıları geliyordu zaman zaman. Atı çınarların gölgesine, atların bağlanacağı direklerin bulunduğu yere çektim ve çözdüm arabadan, otlarını silktim, irene ile Silvia boyuna soruyorlardı: "Yarışlar nerede, yarışlar nerede?" Ama zaman vardı daha yarışlara, onlar da arkadaşlarını aramaya koyuldular. Hem ata göz kulak olmalı hem de fuarı görmeliydim. Vakit erkendi, Nuto çalmıyordu daha, fakat hava çalgı şeşleriyle doluydu, trampet takırtıları, boru cayırtıları, hırıltıları, her biri bir oyun tutturmuş. Nuto'yu Seraudili çocuklarla limonata içeriken buldum. Kilisenin arkasında, karşıdaki tüm tepelerin ve ağaçlar arasındaki uzak çiftliklere kadar derelerin göründüğü açık alanda, dineliyorlardı. Buon Consiglio'daki insanlar oralardan, uzak çiftliklerden, hatta daha uzaklardan, Mango'dan öte, küçük kiliseleri olan, ancak keçi izlerinin bulunduğu, hiç kimsenin hiçbir zaman geçmemiş olduğu köylerden gelmişlerdi panayıra at arabalarıyla, tek atlı arabalarla, bisikletlerle, yaya. Ortalık kızlarla, kiliseye giden yaşh kadınlar ve onların çevresinden ayrılmayan erkeklerle doluydu. Daha zengin olanlar, iyi giyimli kızlar, boyunbağh küçük oğlan çocukları dinsel törenin başlamasını bekliyorlardı kilisenin kapısında. Nuto'ya, irene ve Silvia'yla geldiğimi söyledim, bir delikanlı kalabalığı ortasında gülerken gördük onlan. Başka türlüsü olur mu, çiçekli elbiselisi aralarında en güzeliydi.

Nuto'yla birlikte ahırlardaki atlan görmeye gittik, istasyondan Bizarro kapıda durdurdu bizi ve gözcülük etmemizi söyledi. O ve ötekiler bir şişenin mantarını açtı, yarısı yere döküldü şişenin. Ama şarabı içmek gibi

bir niyetleri yoktu. Hâlâ köpüren şarabı bir kaseye boşalttılar ve kömür karası Laiolo'ya yalattılar; hepsini içip bitirince de ayıltmak için arka ayaklarına bir kırbacın sapıyla dört kez vurdular. Laiolo sırtım bir kedi gibi kamburlaştırarak tekmeler savurmaya başladı. "Kimseye bir şey söylemek yok bundan" dediler. "Göreceksiniz, bayrağı biz kazanacağız."

Aynı anda Silvia ve genç arkadaşları kapıda belirdiler. Durmadan gülen şişman bir genç, "Şimdiden başla-dıysamz içkiye, atlar yerine siz koşarsınız" dedi.

Bizarro gülmeye başladı ve kırmızı bir mendille yüzünü sildi.

"Koşuya girecek olanlar bu bayanlar mı" dedi, "ayakları üzerinde bizden hafifler."

Sonra Nuto, Madonna yürüyüşünde çalmak üzere uzaklaştı. Kilisenin önünde sıraya dirildiler, sonra Madonna dışarı gıktı. Nuto bize göz kırptı ve yere tükürdü, eliyle ağzım sildi ve klarneti ağzına götürdü. Mango'da duymuş olabileceğiniz bir hava çalıyorlardı.

Bu açık alanda, çınar ağaçlan arasında bulunmak, trampetlerin ve klarnetlerin sesini dinlemek, yere diz çöken, etrafta koşuşan bütün bu insanlan, taşıyıcılanıun omuzlarında sağa sola sallanarak büyük kapıdan çıkmakta olan Madoıına'yı görmek hoşuma gidiyordu. Sonra papazlar, beyaz keten cübbelerinin içinde oğlan çocukları, yaşlı kadınlar, seçkin kimseler, buhur, güneş ışığı altında bütün o mumlar, parlak renkli elbiseler ve genç kızlar çıktı dışarı. Tezgâhlardan, pasta tezgâhından, atış yerlerinden, atlıkarıncadan adamlar, kadınlar gelmiş seyrediyorlardı çınar ağaçlan altında.

Madonna meydanın çevresinde dolaştınldı, birisi havai fişekler attı. Parmaklanyla kulaklarini tıkamış İrene'i gördüm altın sarısı saçlarıyla. Mutluydum, onlan arabayla ben getirmiştim buraya, onlarla birlikte fiestadaydım.

Bir an, dağılmış şamam atların erişebileceği bir yere toplamak için uzaklaştım, getirdiğimiz yaygılara, şallara *ve* piknik sepetimize bakmak için durdum.

Sonra yanşa geldi sıra, atlar yola çıkarken müzik tekrar başladı. Ama ben gözümü çiçekli elbisenin ve beyaz elbisenin üzerinden ayırmıyordum;

Onlann konuştuklan-nı, gülüştüklerini görüyordum, o genç adamlardan birinin yerinde olmak ve dansta onlara eşlik etmek için neler vermezdim ki?

Yarıştaki atlar iki kez geçtiler önümüzden, bir tepenin aşağısından, bir de yukarısından, çınar ağaçlarının altında; atlar, kışın taşan Belbo'ya benzer bir gürültü çıkarıyorlardı; Laiolo'nun üzerinde tanımadığımız bir genç vardı; atın üstünde, ayaklarının üzerinde kamburlaşmış, kırbacını çılgın gibi kullanıyordu. Ben, artık küfretmeye başlamış olan Bizarro'nun yanında duruyordum, sonra "Hurra!" diye bağırdı bir başka at tökezleyip burun üstü bir çuval gibi yıkılınca; sonra Laiolo başını kaldırıp atlayınca yine küfretmeye başladı; mendili sökercesine çıkardı boynundan, "Seni piç!" diye bağırdı. Seraudili çocuklar çevrede dansediyor, keçiler gibi tosluyorlardı birbirine; sonra bir başka yerden bağırtılar geldi. Bizarro o koca gövdesiyle bir takla attı, kafasını yere vurdu; herkes hâlâ bağırıyordu; Neive'den bir at kazandı yarışı.

Sonra Irene'le Silvia'yı gözden kaybettim. Atış yerlerinin, oyun masalarının çevresinde dolaştım durdum, at sahiplerinin konuşmalarını dinlemek için bana girdim; tartışıyorlar, şarap şişelerini birbiri ardından deviriyorlardı, oranın papazı sakinleştirmeye çalışıyordu onları. Kimi şarkı söylüyor, kimi küfrediyor, kimi de salam ve peynir yiyordu. Buraya kızlar gelmezdi, kesindi bu.

Bu sırada Nuto ile öteki çalgıcılar dans edilen yerde oturuyor ve çalıyorlardı. Sakin havada çalışlarını ve gülüşlerini duyabiliyordu insan; akşam Berin ve açıktı, ben çardakların çevresinde başıboş dolaşıyor, çuldan bölmelerin dalgalandığını, kabardığını görüyordum, delikanlılar şakalaşıyor, içiyorlardı, bazdan daha şimdiden tezgâhlardaki kadınların eteklerini kaldırmaya başlamıştı. Oğlan çocuklar bağırıyor, bademli keki birbirinin elinden kapıyor, şamatalarından durulmuyordu.

Büyük çadırdaki yükseltide sürmekte olan dansı seyretmeye gittim. Seraudili çocuklar dansa başlamıştı. Beşkardeşleri de oradaydı, ama ben seyretmek için durdum, çünkü çiçekli elbiseyle beyaz elbiseyi anyordum. Her ikisini de karpit lambasının ışığında, genç arkadaşlarının kollarında gördüm, müziğe uygun hareket ederlerken başlarını gençlerin omuzlarına dayamışlardı. "Keşke Nuto'nun yerinde olsaydım" diye düşündüm. Nuto'nun oturduğu yerin yanina, gittim ve benim bardağımı da doldurmasını söyledim, sanki çalgıcılardan biriymişim gibi.

Sonra Silvia beni çayırda, atın başının hemen yanında uaamr buldu. Sırtüstü yere uzanmış, çınar ağaçlanma yapraklan arasından yıldızlan sayıyordum, birden onun mutlu yüzünü ve çiçekli elbisesini gördüm kendimle gök kubbenin arasında. “Burada, uyuyor” diye bağırdı.

Fırladım kalktım, genç arkadaştan gürültü ediyor, biraz daha kalmalarını istiyorlardı. Uzakta, kilisenin arkasında kızlar şarkı söylüyordu. Delikanlılardan biri eve kadar onlarla birlikte yürümeyi önerdi. Ama, “Peki biz ne olacağız?" diyen başka genç ham miar vardı.

Karpit lambasının ışığında yola koyulduk, sonra karanlık yol boyunca atların ayak seslerini dinleyerek tepeden aşağı indim yavaşça. Kilisenin arkasındaki koro, şarkısını sürdürüyordu. İrene bir şala sanılmıştı. Silvia insanlardan, arkadaşlarından, yazdan, konuşup duruyor, hepsini eleştiriyor, gülüyordu. Kızım olup olmadığım sordu bana. Nuto'yla birlikte olduğumu, onun çalışım seyrettiğimi söyledim.

Sonra yavaş yavaş sakinleşti Silvia, ve başım omuzuma dayadığı o eşsiz an geldi; gülümsüyor, ben arabayı sürerken başını hep orada tutup tutamıyacağım soruyordu. Dizginler elimde, gözlerimi atın kutaktanndan ayı ramıyordum.

31

Nuto marangozluk ve piyano çalmasını öğretmek için evine aldı. Eğer oğlan iyi çıkarsa, zamanı gelince ona Cenova’da bir iş bulmam konusunda anlaştık. Kararlaştırmamız gereken başka bir şey de bacağım göstermek için onu Alessan dri a'dafei bir hastaneye götiirlip götürmememiz oldu. Nuto’nun karısı Salto’daki evin zaten çok kalabalık olduğunu, çıraklardan, marangoz tezgâhlarından geçilmediğini, oğlana doğru dürüst göz kulak olamayacağını söyleyerek karşı çıktı. Ona, Cinto’nun iyi bir çocuk olduğunu söyledik. Ama ben yine de Cinto’yu kenara çektim, burada çok dikkatli olması gerektiğim anlattım, Ga-minella'daki yola benzemezdi burası, Canelli’ye gidip gelen otomobiller, kamyonlar, motosikletler dükkânın önünden geçiyordu hep, yolu geçmeden mutlaka etrafına bakması gerekirdi.

Böyleee Cinto kalacak bir yer bulmuş oldu, ben de ertesi gün Cenova’ya gitmek zorundaydım, öğleden önceki zamanı Salto’da geçirdim, Nuto peşimden ayrılmadı. “Demek gidiyorsun artık” diyordu. “Üzüm toplama zamanı dönmeyecek misin?"

“Ama belki de gemiyle gidiyorum” dedim. “Bir başka yıl fiestada gelirim.”

Nuto her zamanki gibi dudaklarını büzdü. “Çok kalmadın burada” dedi bana. "Daha doğru dürüst konuşamadık bile.”

Güldüm.

“Neyse, sana bir başka oğul buldum.”

Masadan kalktığımızda Nuto kararıni vermişti. Ceketini kaptı ve yürüdü, bir şeyler aranıyordu.

“Öteki tarafa gidelim” diye mırıldandı, “dünyanın senin tarafına,”

Fidanlığı ve Belbo Üzerindeki yaya köprüsünü geçtik, -Gaminella’da yola çıktık akasyalar arasında.

“Eve bir bakalım” dedim. “Valino da bir insandı.” Patikayı tırmandık. Kara, ağızlarım açmış duvarlardan bir iskeletti artık ev, sıra sıra üzüm kütüklerinin üzerinde koskoca görünen ceviz ağacını görebiliyorduk şimdi.

"Yalnizca ağaçlar kalmış,” dedim. "Valino'nun onlan budaması iyi olmuş.

Nuto sesim çıkormaksızm taşlarla, yangın artıklarıyla d»lu avluya bakıyordu. Taşlar arasında dolaştım, ambarın giriş yerini bile bulamadım, yıkıntılar kapatmış olmalıydı, Dere yatağında kuşlar çığlık çığlığaydı, bazıları pervasız uçuşuyordu kütükler arasında.

“Bir incir yiyeceğim” dedim. "Kimseye zararı olmaz artık bunun.”

İnciri aldım ve tadını anımsadım.

"Villadaki signora” dedim, “beni böyle görse, geriye tükürürdü bu inciri.”

Nuto hiçbir şey söylemedi ve tepeye baktı.

“Artık onlar da öldü” dedi. “Sen La Mora’dan ayrılalı beri ne kadar çok insan öldü.”

Sonra hiç değişmemiş duran çite oturdum, bütün bu ölülerin bile Sor Matteo’nun kızlarını aklımdan silemeyeceğlni söyledim ona. “Silvia’yı bir kenara bırakalım, o evde öldü. Ama irene ve o serseri, o yaşadığı hayat Ya Santina, acaba Santina nasıl öldü?”

Nuto taşlarla oynuyordu, yukarı, bana doğru baktı. “Biraz daha çıkmak istemez misin tepeye? Haydi, vakit erken henüz.”

Yola düzüldük, bağlar arasından, daracık yollardan gidiyorduk, Nuto önde. Soluk renkli, kuru toprağı anımsadım, patikaların yumuşacık, kaygan otlarım, tepedeki, bağdaki üzüm kokularım, güneşin altında gelecek hasadı müjdeleyen. Gökyüzünde uzun, at kuyruğu bulutlar vardı, geceleyin karanlıkta yıldızların arkasında görülen parlak zemine benzer beyaz, tliy gibi bulutlar. Birden denizde akıntıların da böyle izler yaptığını, çocukken bulutlan ve yıldız ktimelerini seyrettiğimi düşünürken, aynı zamanda yann Víale Corsica’da olacağımı düşünüyordum. Parkına varmaksızın daha şimdiden başlamıştım gezilerime.

Ñuto dere kenarında beni bekliyordu, “Yirmisindeyken Santa’yı görmedin sen” dedi. “Görmeye değerdi. Gelincik çiçeğinin siyah göbeği gözleriyle Irene'den daha, güzeldi. Ama orospunun biriydi, lanetli bir orospu...”

Aşağıya vadiye bakmak için durdum. Çocukken hiç buralara kadar tırmanamazdım. Canelli'deki küçük evlere, istasyona ve Çalamandrana'daki siyah ormana kadar her şeyi görebiliyordu insan. Nuto'nun bana bir şey anlatacağım biliyordum, ve neden bilmem Buon Consiglio'yu anımsadım

"Bir kez Silvia ve Ireae'le gittim oraya" dedim, bir şey söylemiş olmak için, "arabayla." "Bir çocuktum o zaman. Oradan, en uzak köyleri, çiftlikleri, pencereler üzerinden üzüm kütüklerinin beneklerini bile görebilirdin. At yanşı vardı, çılgınlar gibi eğleniyorduk... Şimdi kimin kazandığım anımsamıyorum bile. Yalnızca tepelerin üzerindeki çiftlikleri ve Silvia'mn elbisesini anımsıyorum, pembe ve leylak rengi, üzeri çiçekli."

"Santa da bir kez Bubbio'daki fuara götürmemizi istedi kendisini" dedi Nuto. "Yalnızca ben çaldığım zaman dansa geldiydi bir yıl. Annesi bâlâ sağdı... Hâlâ La Mora' da kalıyorlardı."

Geriye döndii ve "Geliyor musun?" dedi.

Yine önde, bayın çıkmaya başladı. Zaman zaman bir patika bulmak için çevresine bakıyordu. Her şeyin nasıl daha önce olduğu gibi geçip gitmekte olduğunu düşünüyordum—'Nuto'yu arabada, Santa'yı bayır yukarı fuara götürürken görüyordum, tıpkı benim kızkardeşlerini götürdüğüm gibi. Bağlann üzerindeki kayalarda çapalan gizledikleri o küçük mağaralardan ilkini gördüm; bir de baharsa, orada gölgede suyun üzerine sarkan eğrelti otlan büyürdü. Bir bağdan geçtik, bakımsızdı, eğrelti otlan, daha çok dağlara yakışan sert saplı çiçekler sarmıştı — hep bilmişimdir, bu çiçekleri çiğneyip bir kesik yarasının üzerine koyarsanız, yara kapanır. Tepe önümüzde yükseldikçe yükseliyordu; birkaç çiftli]; geçmiştik şimdiye dek, bir açıklığa gelmiştik şimdi.

Nuto, umulmadık bir şekilde, gözlerini yerden kaldırmaksızin, "Sana söyleyebilirim" dedi. "Santa'yı nasıl öldürdüklerini biliyorum. Ben oradaydım."

Nerdeyse düzleşmiş ve bir tepenin çevresini dolanan yol boyunca yürümeye başladı. Ben hiç bir şey söylemedim, onun konuşmasını bekledim. Yolu seyrediyor, ancak bir kuş ya da eşekarısı üzerime gelince başımı çeviriyordum.

Bir zamanlar, diye başladı Nuto, ne zaman Canelli’ye gitse ve sinemanın arkasındaki yoldan geçse, perdelerin kıpırdayıp kıpırdamadığını görmek için yukarı bakarmış. Çok şeyler söyleniyormıış bu konuda. Nicoletto, La Mora’ duymış, ona katlanamayan Santa'ysa annesi ölür ölmez Canelli’ye kaçmış, bir oda tutmuş ve öğretmenliğe başlamış. Fakat onun gibi bir kız boş kalır mı, faşist partisinin bürolarından birinde hemen bir iş bulmuş. Bir milis subayından, bir *podeata’dan*, yerel faşist sekreterden söz ediliyormuş, çevrenin en gözü kanlı kişileriymiş bunlar gerçekte. Arkadaşlık kurduğu kimseler için olmasa da, böyle san saçtan olan, böyle iyi yetişmiş bir kızın arabaya atlayıp çevrede dolaşması, villalarda, büyük evlerde akşam yemeklerine kalması, Acqui’deki Spa’ya gitmesi tam ona uygun bir davranışmış. Nuto caddelerde onu *görmemeye* çalışırmış, fakat ne zaman penceresinin altmdan geçse perdelere bakarmış.

Sonra 1943 yazıyla birlikte Santa içinde bu güzel günlerin bir sonu gelmiş. Haber toplamak ve yaymak için Canelli’nin çevresinden aynlmayan Nuto artık onun perdelerine bakmıyormuş. Santa’nm milis teğmeni sevgilisiyle Alessandria’ya kaçtığı söyleniyormuş.

Sonra eylül gelmiş ve Almanlar dönmüş, onlarla birlikte savaş da; aç askerler, başkalarının giysileri işinde gizlenmek için dönüyorlamnş memlekete; faşistlerse sabaha kadar ateş edip duruyorlarmış, ve herkes ‘‘biliyorduk bunun böyle biteceğini" diyormuş. Cumhuriyet günleriymiş bunlar. Güzel bir gün, Nuto, Santa’mn Canelli'ye geri döndüğünü ve parti bürolarındaki görevine yeniden başladığını öğrenmiş; içip içip kara gömleklilerle yatıyormuş.

32

Inanmamış buna. Ta sonuna kadar inanmamış. Bir kez onu köprüden geçerken görmüş. İstasyondan geliyormuş Nuto, Santa’mn üzerinde gri renkli bir kürk manto, ayağında süet ayakkabılar varmış, gözleri soğuktan parlıyormuş, Durdurmuş Nuto’yu.

"Salto'da işler nasıl? Hâlâ çalıyor musun? Ah Nuto, sen de Almanya'dasmdır diye korktum. Çok kötü olmalı oralar. Seni yalnız bırakıyorlar mı?”

O günlerde Canelli’den geçmek her zaman tehlikeliymiş. Devriyeler varmış. Almanlar. Santa gibi bir kız Nuto gibi bir oğlanla sokakta konuşmamalıymış, hele hele savaşta. O gün çok sinirliymiş Nuto, yalnızca evet ve hayırla yanıtlamış onun sorularım.

Sonra Caffe dello Sport'ta yine görmüş onu; kapıdan çıkarken ona seslenen yine Santa olmuş. Nuto içeri girenleri gözlüyormuş, ama sakin bir pazar sabahıymış, insanların kiliseye gittiği o pazarlardan biri.

“Ben o kadar yükseklerdeyken beni görürdün” demiş. Santa, "inan söylediklerime." “Çok kötü kimseler var Ca-nelli’de, bazıları. Ellerinden gelse yakarlardı beni. Bir kızın, kendi yaşamı için bir şeyler yapmasını istemiyorlar. Benim de irene gibi bir sonum olduğunu, beni döven elleri öptüğümü görseler hoslarina gidecek — alçaklık edecek kadar bile yürekleri olmayan zavallı yaratıklar.”

Santa, Canelli’de bulunmayan sigaralardan içiyormuş, ona da sunmuş birkaç tane.

"Al” demiş, “çok al.” “Sizin oralarda sigara içen çoktur."

“Görüyorsun işte” demiş Santa. “Sırf bir zamanlar birisiyle arkadaş olduğum ve serbest davrandığım için, sen bile yüz çevirdin benden, ben yanından geçerken, pencerelere bakardın. Ama sen benim annemi tanırsın, beni tanırsın, nasıl olduğumu bilirsin, fiestaya götürdün beni. Bir zamanlar bizdeki o korkak takımına benim de kızmadığımı mı sanıyorsun? —Hani bugünküler en azından kendilerini savunuyorlar. Bugün yaşamak zorundayım, ekmeklerini yemek zorundayım, çünkü hep kendim için

çalıştım ben— hiç kimse kol kanat germedi bana, ama konuşacak olsam, kendimi tutamıyor, sinirleniyorum.”

Santa, mermer masada otururlarken söylüyormuş bunları, Nuto’ya bakarak; yüzünde gülümseme yokmuş, o güzel, biçimli, utanmaz ağzıyla, kıkardeşlerininki gibi nemli, iri, kızgın gözleriyle. Nuto onun yalan söyleyip söylemediğini anlamaya çalışıyormuş; sonunda ona bu günlerin, insanın, hangi yanda olduğuna karar vermesi gereken günler olduğunu, kendisinin ise bu karan vermiş olduğunu, asker kaçaklarının, partizanların, komünistlerin yanında olduğunu söylemiş. Ondan, komuta yerlerinde kendilerinin casusu olmasını isteyecekmiş, ama cesaret edememiş — bir kadıni, hele Santa’yı böyle tehlikeli işlere sokma düşüncesini yedirememiş kendine.

Fakat Santa bunu düşünmüş ve birliklerin hareketinden, komutanın yayınladığı gizli bildirilerden, *repubblic*hinilerin neler söylediklerinden söz etmiş uzun uzun. Bir başka gün haber göndermiş Canelli’ye gelmemesi için, tehlikeliymiş bu; gerçekten de Almanlar meydanları ve kahveleri basmış. Santa kendisinin tehlikede olmadığını, onların eski tanıdıkları olduğunu, içlerini dökmek için ona glelenlerin aslında değersiz kişiler olduğunu, onlardan usandığını, şu haber alma işi olmasaymış kendisinin de partizanların yanına geçebileceğini söylemiş. Karagömlek-lilerin, iki oğlan çocuğunu çınar ağaçlan altında vurduğu ve köpekler gibi orada öylece bıraktıklan sabah, Santa bisikletiyle La Mora’ya, oradan da Salto’ya gelmiş ve Nu-to’nun annesiyle konuşmuş, ona tüfek ya da tabancaları varsa derede saklamalannı söylemiş, iki gün sonra kara-gömlekliler gelmişler ve evin altım üstüne getirmişler.

Nihayet Santa’nm Nuto’yu kolundan tutup artık katlanamadığını söylediği gün gelmiş. La Mora’ya dönemiyormuş, çünkü Nicoletto, dayanılmaz bir insanmış, Canelli' deki işi ise, bu kadar ölüden sonra, çok ağır geliyormuş ona, deliye döndürüyormuş onu; bu tür bir yaşam çabucak bitmezse bir tabanca bulup birini öldürecekmiş —kimi öldüreceğini de biliyormuş— belki de kendisiymiş bu.

"Dağa da çıkardım” demiş, "ama çıkamam. Görür görmez vururlar beni. Faşist karargâhından bir kadınım ben.”

Sonra Nuto onu yukarıya, dere yatağına götürmüş ve Baracca ile buluşturmuş. Santa, Baracca’ya şu anda ne yaptığım anlatmış. Baracca

gözlerini yerden ayırmadan dineliyor ve dinliyormuş onu. O sözlerini bitirdiğinde, yalnızca şunları söylemiş: “Canelli’ye dön.”

"Ama gidemem...” demiş Santa.

"Canelli’ye dön ve bizden emir bekle. Haber göndereceğiz sana.”

İki ay sonra —mayısin sonuymuş— Santa kendisini tutuklamaya gelecekleri uyarısını alınca kaçmış Canelli’ den. Sinemanın sahibi bana bir Alman polisinin evi aramaya geldiğini söylemişti. Canelli’deki söylenti buydu. Santa dağlara çıkmış ve partizanlara katılmış, Nuto, geceleyin bir haber götürürken oralardan geçen birinden öğrenmiş Santa'nın durumunu, herkes Santa'ıun bütün ötekiler gibi tüfek tasıdığını ve onlarin saygısını kazandığını söylüyormuş. Yaslı anasının hatıri, bir de evini başlarina yıkacakları korkusu olmasaymış, Nuto da ona yardım etmek içm çeteye katılacakmış.

Fakat Santa'nin onun yardımına ihtiyacı yokmuş. Haziranda, bir temizleme harekâtının yapıldığı ve o kadar kişinin şu patikalar boyunca öldüğü sıralarda Santa, Superga'nın arkasında bir çiftlik binasında Baracoa ile birlikte bütün gece çarpışmış, faşistlere, hepsini teker teker tanıdığını, onlardan korkmadığım bağırmak için kapıya kadar inmiş. Ertesi sabah o ve Baracca kaçmışlar.

Nuto bütün buıılan alçak bir sesle, çevresine bakmak için sık sık durarak anlattı; ekin kaldırılmış tarlalara, çıplak bağlara, yeniden dikleşmeye başlayan bayıra bakıyordu, "Şu yoldan gidelim” dedi. Şimdi ulaştığımız nokta Belbo'dan görülmezdi bile; her şey küçük, uzakta ve puslar içinde gizliydi; çevremizde yalnızca sırtlar ve zirveler vardı. ‘Gaminella’nm buralara kadar uzandığını biliyor muydun?" dedi.

Akasyaların gizlediği çukurda bir bağın üzerinde durduk. Bir evin kararmış örenini gördük. Nuto çabuk çabuk, “Partizanlar oradaydı. Almanlar yaktılar evi” dedi.

“Bir akşam tüfekli iki çocuk Salto’ya beni almaya geldi, Onlari tanıyordum. Bugün geldiğimiz yolu izledik. Gece bastırmış olmasına karşın, Baracca'nın ne istediğini söylemedikleri için yürümeye devam ettik. Çiftliklerin yanından geçerken köpekler havlıyordu, hiç bir kıpırtı, hiç bir ışık görünmüyordu — o zamanlar bunun ne demek olduğunu bilirsin. Pek mutlu değildim.”

Nuto kapının altmdan bir ışık görmüş. Avluda bir motosiklet, battaniyeler ve çok değil, bir iki çocuk görmüş — kampları daha aşağıda, ormandaymış.

Baracca, biraz çirkin bir haber vermek için çağırdığım söylemiş ona — Santa'larınm casusluk yaptığına, hazirandaki temizleme harekâtım onun yönetmiş olduğuna dair kanıt varmış ellerinde, Nizza’daki ulusal kurtuluş komitesini o çökertmiş, hatta yakalanan Almanlar’m üzerinde onun faşistlere gönderdiği haberler çıkmış, geçici cephane depolarının yerlerini rapor ediyormuş faşist karargâha.

Baracca, Cuneolu bir muhasebeciymiş, her yerde bulunmuş, Afrika’da bile, ve çok konuşmazmış — biliyorsun La Neve’deki çocuklarla öldü. Nuto’ya, Santa’nin o temizleme harekâtı gecesinden kendi yaninda niçin döğüştügünü hâlâ anlamadığım söylemiş.

“Belki de kadınlar sizi çekici bulduğu için," demiş Nuto, fakat üzgünmüş, sesi titriyormuş.

Baracca, Santa’nın da erkeklere çekici geldiğini söylemiş, eğer canı isterse. İşte olan da buydu. Tehlikenin kokusunu almıştı —bardağı taşıran son damla da buydu— en iyi adamlarından ikisiyle çekip gitmiş. Görevleri şimdi onu Canelli’de yakalamaktı. Emirler yazilmak üzereydi.

“Baracca üç gün tuttu beni orada; biraz, Santa hakkında benimle konuşarak duygularını hafifletmek, biraz da benim bu işe bulaşmayacağımdan emin olmak için. Bir sabah Santa geri döndü, nöbetçilerle. Bütün o aylar boyunca giydiği rüzgârlık ve pantalon yoktu üzerinde artık. Canelli’den çıkmak için yeniden kadın giysileri giyinmiş, partizanlar Gaminella yakınında kendisini durduklarında çok şaşırmış. Üzerinde faşistlerin gönderdiği emirlere dair bilgi vardı. Fakat bunun pek yardımı olmadı ona. Baracca, bizim önümüzde, onun kışkırtmasıyla çeteden kaçanların sayısını, kaybettiğimiz cephaneyi, onun yüzünden ölen adamlarımızın sayısını okudu yüzüne karşı. Santa bir sandalyeye oturmuş dinliyordu, tamamen silahsızdı. Bakışlarımı yakalamaya çalışarak öfkeyle bana bakıyordu. Sonra, Baracca verilen karari okudu ve oradakilerden iki kişiye onu disari çıkarmalarını söyledi. Adamlar ondan da şaşkındı. Onu hep ceketli ve kemerli görmüşlerdi, şimdiyse onu yakalamış olduklan düşüncesine alışamamışlardı, beyazlar giymişti Santa. Dışarı çıkardılar onu. Kapıya gelince geri döndü ve bana baktı, tıpkı bir çocuk gibi yüzünü

buruşturdu nefretini göstermek için. Fakat dışan çıkar çıkmaz kaçmaya çalışmış. Bir bağırış, bir koşuşma duyduk ve bir tüfek patladı, hiç bitmeyecekmiş gibi geldi patlama sesi. Dışarı koştuk ve onu akasyaların önlinde, otların üzerinde yatıyor gördük."

Nuto'dan da açık bir şekilde gördüm Baracca'yı — o da asılmıştı, ölünceye kadar. Kara, yıkık duvarlara baktım, çevreme baktım ve Santa'nin buraya mı gömüldüğünü sordum.

Bir gün bulamazlar mıydı onu acaba? ötekileri bulduklarına göre...

Nuto duvarın üzerine oturmuş inatçı gözleriyle bana bakıyordu,

"Hayır, Santa'yı bulamazsın" dedi. "Onu bulamayacaksın. Onun gibi bir kadını toprakla örtüp öylece bırakamazsin. Onu isteyen hâlâ birçok adam vardı. Baracca da görüyordu bunu. Bağdan bir sürü dal kestirdi bize ve bunları yığdık onun üzerine. Sonra benzin döktük yığının üzerine ve ateşe verdik. Öğlene doğru her şey yanmış, kül olmuştu. Geçen yıl izleri hâlâ duruyordu, bir şenlik ateşinin çukuru gibi.''

---

[1] Pis zanaat
[2] Kendini kirbaclayan, döven

ARKA KAPAK

XX. yüzyılın unutulmaz yazarı Cesare Pavese, yazdığı her satırla okurlarına kendi acı meyvesini, şiirini ve melankolisini armağan etmişti.

Yaşamını 42 yaşında bir otel odasında kendi eliyle noktalayan, çağdaş İtalyan edebiyatının büyük ustası Cesare Pavese, 1949 yılının eylül-kasım ayları arasında yazdığı Ay ve Şenlik Ateşleri"nde, kalemiyle yarattığı dünyayla, kendi geçmişiyle ve okurlarıyla hesaplaşıyor. Amerika'da para-pul sahibi olduktan sonra, İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde doğduğu köye dönen Anguilla, çocukluğunun öykülerine, kişilerine döner ve direnişçilere ihanet ettiği için öldürülen genç bir kızın ölüsünün yakıldığı ateş, aynı zamanda geçmişin de küllerini savuran bir şenlik ateşine dönüşür. En olgun yapıtı sayılan bu son romanında Pavese benzersiz bir doğa sevgisini, kırsal kesimin ahlak anlayışını ve yazgıya karşı koymanın anlamsızlığını vurguluyor. Ay ve Şen/rk Ateşleri, özlemlerin ve yürek burkan bir hüznün romanı.